

Redakcja

Grzegorz Wilk-Jakubowski

Agnieszka Buś-Bidas

Stan i perspektywy rozwoju przedsiębiorczości

– wymiar krajowy,
regionalny, lokalny ze

szczególnym
uwzględnieniem powiatu
tarnobrzeskiego

ISBN 978-83-64971-44-0

Nr 80

Studia i Monografie
Łódź-Warszawa 2018

SPOŁECZNA AKADEMIA NAUK
ŁÓDŹ

Redakcja: Grzegorz Wilk-Jakubowski, Agnieszka Buś-Bidas

© Copyright by Społeczna Akademia Nauk

Recenzja: prof. zw. dr hab. Antoni Jarosz

Przygotowanie do druku: Witold Kowalczyk

Studia i Monografie nr 80
ISBN 978-83-64971-44-0

Wydawnictwo
Społecznej Akademii Nauk
ul. Kilińskiego 109, 90-011 Łódź
42 676 25 29, w. 339,
e-mail: wydawnictwo@spoleczna.pl

WYDAWNICTWO
SPOŁECZNEJ AKADEMII NAUK

Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii,
ul. Ciurlionisa 4, 05-260 Marki,
www.c-p.com.pl; biuro@c-p.com.pl

- 5   Przedmowa
- 7   Wstęp
- 13   **Rozdział 1. Strategiczne wektory zewnętrzne rozwoju
rynku rolno-spożywczego Ukrainy**
Taras Dudar, Wołodymyr Dudar
- 29   **Rozdział 2. Equity Crowdfunding jako sposób
finansowania innowacyjnych przedsięwzięć. Analiza
projektów na portalu Beesfund.com**
Szymon Jędrasek
- 45   **Rozdział 3. Analiza i ocena zmian bezrobocia
w Polsce – ujęcie krajowe, regionalne na przykładzie
województwa podkarpackiego**
Aneta Lipczyńska
- 61   **Rozdział 4. Mechanizmy wsparcia UE jako źródło
finansowania działań innowacyjnych sektora małych
i średnich przedsiębiorstw regionu podkarpackiego**
Danuta Mokrosińska
- 81   **Rozdział 5. Analiza działalności funduszy
poręczeniowych w województwach świętokrzyskim
i podkarpackim w latach 2010–2016**
Artur Kuchciński

- 103 **ROZDZIAŁ 6. Potencjał przedsiębiorczy województwa podkarpackiego ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnobrzeskiego**
Monika Gajdowska
- 123 **ROZDZIAŁ 7. Potencjał agroturystyki a bariery przedsiębiorczości rolników powiatu tarnobrzeskiego**
Anita Szyguła
- 143 **ROZDZIAŁ 8. Inwestycje w kapitał ludzki osób bezrobotnych na przykładzie wybranych instrumentów polityki rynku pracy w powiecie tarnobrzeskim**
Agnieszka Buś-Bidas

Przedmowa

Przedsiębiorczość to gotowość i zdolność do podejmowania oraz rozwiązywania problemów w sposób kreatywny i innowacyjny ze świadomością i uwzględnieniem podejmowanego ryzyka. Jest to elastyczne przystosowanie do zmieniających się warunków oraz umiejętność postrzegania i wykorzystywania pojawiających się szans i okazji. Dobry przedsiębiorca wyróżnia się dynamizmem i aktywnością. Cechuje go ekspansywność (chęć dorównania najlepszym i najsilniejszym, stawiania sobie ambitnych celów, by osiągnąć większe korzyści) oraz innowacyjność, polegająca na wprowadzaniu i ciągłym poszukiwaniu twórczych ulepszeń.

Przedsiębiorczość ma ogromne znaczenie dla gospodarki, a pochodną stanu gospodarki jest sytuacja na rynku pracy – krajowym, regionalnym, lokalnym. Dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju rynku pracy celem i głównym wyzwaniem jest wzmocnienie i efektywne wykorzystanie gospodarczych i kadrowych potencjałów.

Synergia działań różnych podmiotów obecnych na lokalnych rynkach pracy, oparta na poszanowaniu i partnerstwie, jest koniecznym elementem do zbudowania podstaw trwałego wzrostu zatrudnienia. Partnerstwa nie zostają jednak powołane, by wywierać presję i zwiększać konkurencyjność między usługodawcami, ale by wspierać kooperację między nimi.

Przykładem interdyscyplinarnej wymiany wiedzy i doświadczeń mających wpływ na zacieśnianie współpracy między środowiskiem nauki, instytucjami rynku pracy i podmiotami biznesowymi są organizowane od 10 lat przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu targi pracy oraz towarzyszące targom konferencje. W dniu 27 kwietnia 2017 r. w ramach X edycji Targów Edukacji i Pracy odbyła się konferencja „Kierun-

Przedmowa

ki rozwoju przedsiębiorczości w Unii Europejskiej w XXI wieku” zorganizowana przez Wydział w Tarnobrzegu Społecznej Akademii Nauk we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w Tarnobrzegu. Podczas konferencji zaprezentowano koncepcje teoretyczne oraz wyniki prac badawczych związanych z problematyką przedsiębiorczości, w szczególności dotyczących działalności gospodarczej w rozwoju układów regionalnych.

Niniejsza publikacja jest związana tematycznie z problemami omawianymi na konferencji. Przedstawiając Państwu niniejszą monografię, mam nadzieję, że przybliży ona regionalny sektor przedsiębiorczy i pokaże, jak wiele się dzieje w dziedzinie przedsiębiorczości zarówno od strony badawczej, inżynierskiej, akademickiej, jak i popularyzatorskiej.

Teresa Huńka
Dyrektor Powiatowego Urzędu Pracy

Wstęp

Opracowanie „Stan i perspektywy rozwoju przedsiębiorczości – wymiar krajowy, regionalny, lokalny ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnobrzeskiego” koncentruje się na problematyce szeroko pojętej przedsiębiorczości, która jest postrzegana jako jeden z najistotniejszych czynników rozwoju gospodarczego. Tytułowe zagadnienie od wielu lat stanowi – zarówno na gruncie teoretycznym, jak i empirycznym – ważny obszar badań dla przedstawicieli wielu dziedzin nauki, w szczególności ekonomistów. Dlaczego przedsiębiorczość w niektórych krajach czy regionach rozwija się szybciej, podczas gdy w innych w sposób ograniczony? Odpowiedź na tak postawione pytanie, jak się wydaje, musi być wielowątkowa.

Rozważania podjęte w niniejszym opracowaniu w głównej mierze koncentrują się na refleksji nad znaczeniem przedsiębiorczości – zarówno w ujęciu statycznym, jak i dynamicznym. Głównym celem badań była analiza stanu i perspektyw rozwoju tego zjawiska w wymiarze krajowym, regionalnym i lokalnym – ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnobrzeskiego, który w „Regionalnym programie operacyjnym województwa podkarpackiego na lata 2014–2020” został uznany za jeden z warunków wzrostu regionu.

Struktura niniejszego opracowania przedstawia się następująco. W rozdziale 1, pt. „Strategiczne wektory zewnętrzne rozwoju rynku rolno-spożywczego Ukrainy”, Taras Dudar i Wołodymyr Dudar wskazali, iż nowe wyzwania rozwoju gospodarki światowej i handlu są bezpośrednio powiązane z funkcjonowaniem narodowych rynków rolno-spożywczych w poszczególnych krajach. Wiele uwagi poświęcili sektorowi rolnemu Ukrainy w XXI w., udowadniając, że istnienie stałych tendencji wzrostu

Wstęp

skali produkcji rolnej brutto wiąże się nie tylko z zaspokojeniem potrzeb popytu wewnętrznego, lecz także z faktem poszerzenia eksportu towarów sektora rolnego. W rozdziale tym dokonano pogłębionej analizy dynamiki eksportu produktów rolno-spożywczych Ukrainy według segmentów rynku światowego i dwustronnych obrotów handlowych produktami rolno-spożywczymi między Unią Europejską a Ukrainą.

Przedmiotem rozważań Szymona Jędraska jest natomiast *equity crowdfunding*. To specyficzny rodzaj finansowania przedsięwzięć biznesowych, którego jedną z głównych cech jest kapitałowe zaangażowanie donatorów poprzez objęcie udziałów lub akcji w podmiocie pozyskującym w ten sposób finansowanie. W rozdziale tym zaprezentowano teoretyczne podstawy funkcjonowania tego rodzaju instrumentu finansowego, w szczególności modele crowdfundingu, motywacje do wykorzystania narzędzia i oczekiwane korzyści. Z przeprowadzonej analizy rynku finansowania społecznościowego w Polsce wynika, że jest on stosunkowo niewielki. Projekty o charakterze *equity crowdfunding* w liczbie 21 były bowiem prezentowane i finansowane za pośrednictwem kilku zaledwie platform.

Rozważania teoretyczne Anety Lipczyńskiej obejmują w szczególności kwestie definicyjne bezrobocia i osoby bezrobotnej. Autorka rozdziału poświęciła uwagę także przyczynom i skutkom bezrobocia. Pojawiające się skutki społeczne bezrobocia objawiają się m.in. w postaci: pogorszenia standardu życia, zagrożenia egzystencji jednostki, zagrożenia w sferze psychicznej jednostki, zakłócenia w życiu rodzinnym, szkód moralno-etycznych, powstania patologii społecznych, napięć i konfliktów społecznych. Z kolei skutki ekonomiczne znajdują odzwierciedlenie we wskaźnikach charakteryzujących gospodarki lokalne, regionalne czy krajowe. Dokonana analiza wielkości i struktury bezrobocia w Polsce i w województwie podkarpackim ze względu na wiek, płeć, wykształcenie oraz miejsce zamieszkania pozwala na sformułowanie następującego wniosku – tendencje malejące występują u większości grup bezrobotnych, zarówno w ujęciu ogólnopolskim, jak i regionalnym. Na koniec grudnia 2017 r. stopa bezrobocia w Polsce wyniosła 6,6%, a w województwie podkarpackim była wyższa o 3,1 p.p.

W rozdziale czwartym, pt. „Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych sektora małych i średnich przed-

Wstęp

siębiorstw regionu podkarpackiego”, napisanym przez Danutę Mokrosińską, przedstawiono efekty realizacji „Regionalnego programu operacyjnego województwa podkarpackiego w latach 2007–2013” w zakresie działań innowacyjnych i przedsiębiorczych (w ramach osi priorytetowej 1). Znalazły one odzwierciedlenie w wynikach analizy stanu i potencjału innowacyjnego województwa podkarpackiego. Badany region charakteryzował się bardzo korzystną strukturą nakładów na działalność badawczą i rozwojową (B+R) – nie tylko w kontekście krajowym, lecz także europejskim – oraz udziałem przedsiębiorstw innowacyjnych w grupie przedsiębiorstw ogółem wyższym niż średnia dla kraju. Warto dodać, że miasto Rzeszów nosi miano „stolicy innowacji”. Istotne jest dalsze wzmocnienie kapitałowe podmiotów regionu podkarpackiego w zakresie kontynuacji rozpoczętych już projektów innowacyjnych i uruchamiania nowych opartych na efektywnym wykorzystaniu w okresie programowania 2014–2020 dostępnych instrumentów wsparcia Unii Europejskiej, m.in. „Programu operacyjnego Inteligentny Rozwój”, „Regionalnego programu operacyjnego województwa podkarpackiego”.

W kolejnym rozdziale niniejszego opracowania – zatytułowanym „Analiza działalności funduszy poręczeniowych w województwach świętokrzyskim i podkarpackim w latach 2010–2016” – scharakteryzowano rolę, jaką odgrywają mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej Polski. Artur Kuchciński – autor tego rozdziału – podkreśla jednocześnie, że sektor MŚP boryka się ciągle z wieloma przeszkodami. Jedną z nich jest bariera finansowa, którą próbują ograniczać fundusze poręczeń kredytowych (FPK). Z dokonanej analizy i oceny sytuacji FPK w województwie świętokrzyskim i podkarpackim wynika, że uległa ona w latach 2010–2016 pogorszeniu. Zmiany w regionie świętokrzyskim nie przebiegały jednak tak gwałtownie jak w regionie podkarpackim. Zarysowało się negatywne zjawisko polegające na zmniejszaniu się liczby udzielanych poręczeń oraz i ich wartości. Autor w końcowej części rozdziału stawia pytanie, co jest tego powodem. Przyczyn takiego stanu rzeczy upatruje m.in. w braku wiedzy przedsiębiorców o tej formie wsparcia, a także w mało atrakcyjnej ofercie poręczeń kredytowych.

Z kolei w rozdziale szóstym Monika Gajdowska wykazała, że potencjał przedsiębiorczy w województwie podkarpackim charakteryzuje się

Wstęp

jednoznacznie dużym zróżnicowaniem przestrzennym. Według autorki – pomimo zauważalnej poprawy w zakresie rozwoju postaw przedsiębiorczych – w regionie nadal obserwuje się znaczne dysproporcje w zakresie nasycenia przedsiębiorstwami, liczbą nowo zakładanych firm, ich innowacyjnością, produktywnością pomiędzy poszczególnymi powiatami. Zdecydowanie najlepsza sytuacja, jeśli chodzi o przedsiębiorczość, jest w Rzeszowie i jego okolicach, Mielcu oraz Krośnie. Miasta te oraz tereny je otaczające wykorzystują atrakcyjne położenie, dostępność do wykwalifikowanej kadry, specjalizacje gospodarcze. Pozostałe powiaty – w tym także powiat tarnobrzeski – pomimo licznych działań mających na celu pobudzenie przedsiębiorczości i atrakcyjności inwestycyjnej nie osiągają zadowalających wskaźników. Przekłada się to na ich sytuację społeczną, gospodarczą i możliwości kształtowania dalszego dynamicznego rozwoju.

W rozdziale autorstwa Anity Szyguły omówione zostały zagadnienia takie jak: motywy działań w zakresie tworzenia gospodarstw agroturystycznych przez rolników indywidualnych; europejskie, krajowe i regionalne ramy programowe rozwoju agroturystyki w powiecie tarnobrzeskim; potencjał polskiej agroturystyki w porównaniu z osiągnięciami innych państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) oraz w przekroju poszczególnych województw i powiatów województwa podkarpackiego. Ponadto zaprezentowane zostały wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród rolników indywidualnych powiatu tarnobrzeskiego. Okazało się, że przedsiębiorczość agroturystyczna jest determinowana głównie przez bariery prawne, ekonomiczne i środowiskowe.

W ostatnim rozdziale niniejszego opracowania – autorstwa Agnieszki Buś-Bidas – poruszona została tematyka aktywności inwestycyjnej w kapitał ludzki osób bezrobotnych podejmowanej przez publiczne służby zatrudnienia na przykładzie Powiatowego Urzędu Pracy w Tarnobrzegu. Przeprowadzona analiza polityki rynku pracy służącej podnoszeniu kompetencji osób bezrobotnych powiatu tarnobrzeskiego w latach 2010–2016 pozwala na sformułowanie trzech istotnych wniosków: po pierwsze, stosowany był szeroki zakres edukacyjnych narzędzi aktywizacji zawodowej bezrobotnych, które przejawiały coraz bardziej zindywidualizowanym charakter; po drugie, wprowadzenie diagnozy potrzeb szkoleniowych pozwoliło m.in. na określenie luk kompetencyjnych

Wstęp

osób bezrobotnych; po trzecie, efektywność zatrudnieniowa wykazywała tendencję wzrostową (także w wymiarze ogólnopolskim).

Różnorodność poruszanych aspektów oraz wykorzystanych narzędzi prowadzonych analiz świadczy o tym, że opracowanie „Stan i perspektywy rozwoju przedsiębiorczości – wymiar krajowy, regionalny, lokalny ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnobrzeskiego” wykazuje zarówno walory merytoryczne, jak i poznawcze. Może zatem stanowić wartościowy materiał i dla teoretyków zajmujących się problemami rozwoju regionów, i dla praktyków prowadzących działalność gospodarczą.

Szczególne wyrazy wdzięczności należą się Panu Profesorowi Antoniemu Jaroszowi za wysiłek związany z przygotowaniem recenzji naukowej niniejszej publikacji.

Na koniec serdecznie dziękujemy wszystkim Autorom za poświęcenie cennego czasu na przedstawienie wyników swoich badań – pragniemy podkreślić, że niniejsze opracowanie nie mogłoby powstać bez ich zaangażowania.

Grzegorz Wilk-Jakubowski
Agnieszka Buś-Bidas

Rozdział 1

Strategiczne wektory zewnętrzne rozwoju rynku rolno-spożywczego Ukrainy

Taras Dudar

Społeczna Akademia Nauk
Wydział Zamiejscowy w Tarnobrzegu

Wolodymyr Dudar*

Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny w Tarnopolu (Ukraina)

* voloddar@yahoo.com

Wprowadzenie

Współczesne tendencje wzrostu skali produkcji rolnej wraz z dynamicznym wzrostem liczby ludności planety spowodowały rozwój handlu zagranicznego produktami rolnymi oraz artykułami spożywczymi, który jest jedną z najważniejszych przesłanek wzrostu gospodarczego i rosnącego bogactwa wielu państw świata.

Nowe wyzwania globalnego rozwoju gospodarki światowej i handlu są bezpośrednio powiązane z funkcjonowaniem narodowych rynków rolno-spożywczych w poszczególnych krajach. Na ich dalszy rozwój bezpośrednio wpływają zarówno relacje społeczne w różnych dziedzinach gospodarki wspólnoty światowej, jak i poziom międzynarodowej współpracy gospodarczej w celu opracowania nowych dogodnych metod w rozwoju sił wytwórczych oraz stosunków produkcyjnych.

Rozdział 1

Analiza systemowa rozwoju sektora rolnego Ukrainy, poczynwszy od XXI w., wskazuje na istnienie stałych tendencji do wzrostu skali produkcji rolnej brutto nie tylko dla zaspokojenia potrzeb wewnętrznego rynku rolno-spożywczego, lecz także dla poszerzenia eksportu towarów sektora rolnego na rynkach zewnętrznych.

Rosnący wpływ Ukrainy na światowy rynek rolno-spożywczy umożliwia zwiększenie wagi sektora rolnego, a także pozwala we właściwy sposób stymulować wzrost inwestycji zagranicznych do sektora rolno-przemysłowego oraz uruchamiać nowe przedsiębiorstwa. Wpływ ten aktualizuje problem dalszego rozwoju narodowego rynku rolno-spożywczego w warunkach nowych priorytetów integracji międzynarodowej.

Celem niniejszego rozdziału jest analiza systemowa dynamiki eksportu produktów rolno-spożywczych Ukrainy według segmentów rynku światowego i dwustronnego obrotu handlowego produktami rolno-spożywczymi między UE a Ukrainą. Autorzy mają również zamiar wskazać perspektywy pogłębienia integracji sektora rolnego gospodarki Ukrainy z państwami członkowskimi UE w kontekście rozwoju handlu zagranicznego, wzmocnienia pozycji rynkowych ukraińskich produktów rolno-spożywczych na rynku europejskim.

Przedmiotem zainteresowania autorów jest przede wszystkim analiza dynamiki eksportu produktów sektora rolnego Ukrainy i dynamiki eksportu produkcji rolno-spożywczej Ukrainy na segmenty rynku światowego. Zakresem badań jest także dwustronny zewnętrzny obrót handlowy produktami rolno-spożywczymi między UE a Ukrainą, perspektywy rozwoju sfery wolnego handlu na podstawie Umowy o stowarzyszeniu pomiędzy Ukrainą a Unią Europejską.

Rozważania prowadzone w rozdziale oparto na literaturze przedmiotu w języku ukraińskim. Literatura z tego zakresu jest dość skromna i ma z reguły charakter przyczynków. Warto jednak odnotować, że w ostatnich latach pojawia się coraz więcej publikacji, a szczególne znaczenie ma wydana w 2013 r. publikacja „Eksport i import produktów rolno-spożywczych Ukrainy” [Kwasza, Własow, Krywenko 2013]. W dotychczasowych opracowaniach pojawiają się jednak fragmentaryczne rozważania na temat perspektywy pogłębienia integracji sektora rolnego gospodarki Ukrainy z państwami członkowskimi UE, regionami Azji i Afryki.

Strategiczne wektory zewnętrzne rozwoju rynku rolno-spożywczego Ukrainy

Oprócz studiów literaturowych za podstawę analiz posłużyły wtórne i pierwotne źródła informacji zawierające wyniki badań prowadzonych przez jednostki takie jak Ministerstwo Rolnictwa i Przemysłu Ukrainy oraz Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy. Wykorzystano także wyniki własnych badań dotyczących handlu zagranicznego produktami rolnymi oraz artykułami spożywczymi.

Dynamika eksportu produktów rolno-spożywczych Ukrainy według segmentów rynku światowego

Na początku XXI w. cechą charakterystyczną sektora rolnego gospodarki Ukrainy oraz narodowego rynku rolno-spożywczego jest ich rozwój pod wpływem intensyfikacji procesów międzynarodowej integracji gospodarczej – w 2008 roku Ukraina przystąpiła do Światowej Organizacji Handlu, a w 2014 roku zawarła gospodarczą część Układu o stowarzyszeniu pomiędzy Ukrainą a Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, co z kolei zapewniło funkcjonowanie strefy wolnego handlu. Strefa wolnego handlu Ukrainy z Unią Europejską sprzyja wzrostowi sprzedaży produktów oraz wpływowi waluty, a także wzmacnianiu roli państwa w świecie.

Dynamiczny wzrost sieci regionalnych układów handlowych stał się cechą charakterystyczną procesów liberalizacji handlu zagranicznego. Niewątpliwie regionalne stowarzyszenia integracyjne powstają dookoła nowych ośrodków integracji o większej skali i poziomie rozwoju gospodarki. Nowe ośrodki mają większy wpływ polityczny, więc przy zawieraniu umów wzajemnych z państwami o niższym rozwoju gospodarki powstaje asymetria w porozumieniach na rzecz ośrodków informacyjnych.

Ponadto państwo dokonuje regulacji zewnętrznej działalności gospodarczej zgodnie z poziomem rozwoju gospodarczego, etapami politycznej integracji Ukrainy do międzynarodowego środowiska gospodarczego oraz w celu ochrony interesów i podmiotów zewnętrznej działalności gospodarczej i zaangażowania inwestycji. Do podstawowych przepisów i regulacji w zakresie zewnętrznej działalności gospodarczej należą: Ustawa Ukrainy o działalności zewnętrznej gospodarczej, Ustawa o taryfie celnej, Ustawa o reżimie inwestowania zagranicznego, Ustawa o międzynarodowym arbitrażu handlowym oraz inne ustawy i rozporządzenia.

Rozdział 1

Badania wskazują na to, że funkcjonowanie stosunków handlowych na zewnętrznych rynkach Ukrainy jest zjawiskiem dość skomplikowanym, istotnie różniącym się od opracowanych przez naukowców modeli strukturalnych. Doświadczenia praktyczne ostatnich lat świadczą o tym, że partnerzy handlowi Ukrainy w zakresie sprzedaży produktów rolnych i spożywczych nie spieszą się z otwieraniem własnych rynków dla produktów ukraińskich w zamian za stworzenie sprzyjających warunków dla importu produktów rolno-spożywczych po stronie Ukrainy.

W handlu światowym toczy się walka dwóch sprzecznych tendencji ich rozwoju – liberalizacji i protekcjonizmu. Wzrost lub spadek znaczenia którejś z nich przekłada się na dominację lub podporządkowanie.

Liberalizacja i protekcjonizm nie tylko personifikują obiektywne i subiektywne sprzeczności, które ciągle powstają na rynku światowym, lecz także muszą zapewniać ich przezwyciężenie w drodze implementacji właściwych skutecznych mechanizmów gospodarczych. Istotą mechanizmu liberalizacji i protekcjonizmu jest dynamiczny system stosunków międzynarodowych związanych z celowym przepływem kapitału między krajami oraz właściwą funkcją regulacyjną władz publicznych skierowaną na ochronę interesów narodowych [Hubenko 2003].

Ustalono, że wzrost skali produkcji rolno-spożywczej na Ukrainie spowodował zwiększenie eksportu produktów rolnych. Według danych Państwowego Urzędu Statystycznego ogólny eksport produktów rolno-spożywczych Ukrainy zwiększał się w latach 2005–2015 rokrocznie o 4,3–14,6 mld dolarów, czyli 3–4 razy, i wyniósł 1,3% łącznego eksportu na światowym rynku rolno-spożywczym (tabela 1).

Na Ukrainie bilans handlu zagranicznego we wszystkich czterech grupach produktów rolno-spożywczych z reguły jest pozytywny, a eksport żywności prawie 2,4 raza przekracza import.

Tabela 1. Dynamika skali eksportu produktów sektora rolnego Ukrainy w latach 2005–2015 (w mln dolarów)

Wskaźniki	Lata										2005–2015 ×
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015				
Produkcja roślinna	1695,8	3976,3	5532,1	9213,9	8875,9	9436,1	7971,4			4,7	
Produkcja zwierzęca	732,2	771,4	936,6	961,3	1084,1	1039,5	955,4			1,3	
Produkcja roślin oleistych i tłuszczodajnych	587,2	2617,3	3396,4	4211,5	3508,1	3097,5	2868,2			4,9	
Produkcja przemysłu spożywczego	1291,7	2571,1	2939,0	3493,9	3571,0	3096,4	2768,1			2,1	
Eksport produkcji sektora rolno-przemysłowego razem	4307,0	9936,1	12804,1	17880,6	17039,1	16669,5	14563,1			3,4	

Źródło: [http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm].

Rozdział 1

W wymiarze światowym Ukraina prowadzi transakcje eksportowe i importowe produktów rolno-spożywczych ze 117 krajami na różnych segmentach rynku światowego: azjatyckim, europejskim, afrykańskim, krajów WNP oraz innych państw. Więcej niż połowę wielkości eksportu produktów krajowego sektora rolno-przemysłowego zapewniają produkty roślinne (55% w 2015 r.), głównie zboża: pszenica, kukurydza, jęczmień. To spowodowało znaczne poszerzenie kontaktów handlowych na rynku światowym zbóż. Jeżeli w 2005 r. geografia eksportu obejmowała 75 krajów, to w 2015 r. już 101 krajów, czyli o 26 krajów więcej [Kvasha, Własow, Krivenko 2013].

Na szczycie ratingu największych importerów ukraińskich produktów rolno-spożywczych są Chiny, które w rok awansowały z pozycji piątej na pierwszą. Jeżeli w 2014 roku ich udział wynosił 4,5%, to w 2015 r. już 8,4% łącznego eksportu ukraińskich produktów rolno-spożywczych (1,2 mld dolarów).

Indie znajdujące się w 2014 r. na pierwszym miejscu według wielkości kupna produktów ukraińskich producentów rolnych w 2015 r. znajdowały się już na drugim miejscu – 1,1 mld dolarów. Następne są Egipt – 1 mld dolarów, Hiszpania – 0,9 mld dolarów, Turcja – 0,8 mld dolarów, Włochy – 0,6 mld dolarów oraz Holandia – 0,6 mld dolarów. Łączny udział tych państw w ukraińskim eksporcie przekracza 40%.

Analiza dynamiki eksportu cen na zboża wskazuje na istnienie synchronicznego wahaniasię wraz z wahaniasię przeciętnych cen światowych. W badanym okresie (2005–2015) ceny pszenicy, kukurydzy i jęczmienia były niższe w porównaniu nie tylko z przeciętnymi światowymi, lecz także z cenami eksportu zbóż USA. Podstawową przyczyną było dostarczanie na rynek światowy zbóż gorszej jakości, które to oddziaływało na poziom ceny eksportowej.

Analiza danych zawartych w tabeli 1 wskazuje na to, że wraz z obecnymi tendencjami wzrostu eksportu produktów zwierzęcych w latach 2005–2015 1,2 raza ich odsetek w strukturze eksportu całej produkcji sektora rolno-przemysłowego corocznie spada – od 17% w 2005 r. do 6,5% w 2015 r. Główny udział eksportu produktów zwierzęcych przypada na rynki państw WNP – 81,9%. Tylko 3,1% eksportuje się do krajów europejskich. Uwarunkowano to przede wszystkim niską jakością ukraińskiego mięsa, mleka i nabiału, które odpowiadają kryteriom tyl-

ko rynków WNP, ponieważ wiele z nich jeszcze nie podniosło swoich wymogów standardowych do poziomu charakterystycznego dla państw członkowskich UE.

Podkreślamy, że spośród podstawowych grup produktów rolno-spożywczych dość gwałtownie wzrosła w obserwowanym okresie (2005–2015) wartość eksportu produktów roślin oleistych i tłuszczodajnych – od 587,2 do 2468,4 mln dolarów, czyli 4,2 raza. Podstawą eksportu produktów tej grupy jest olej słonecznikowy. Ogólny wzrost wielkości eksportu oleju słonecznikowego powiązany jest z poszerzeniem eksportu – z 45 krajów świata w 2005 r. do 94 – w 2015 r. [<http://www.ukrstat.gov.ua>]. Olej słonecznikowy produkcji ukraińskiej na rynkach zagranicznych, zwłaszcza azjatyckim i europejskim, z sukcesem rywalizuje z olejem palmowym i oliwkowym, które są historycznymi upodobaniami konsumentami mieszkańców krajów i kontynentów.

W ostatnich latach w związku z narastającym zapotrzebowaniem na olej rzepakowy na światowym rynku rolno-spożywczym strategicznym eksportowym produktem olejowym stał się rzepak oraz produkty jego przetwarzania. W związku z nieprzygotowaniem rynku wewnętrznego eksport rzepaku dokonuje się głównie do Niemiec, Litwy, Polski, Izraela, Turcji, Francji, Włoch.

Doniosłe znaczenie dla gospodarki Ukrainy ma wzrost eksportu podstawowych artykułów spożywczych – w latach 2005–2015 o 1,9 raza (1,2 mld dolarów). Najbardziej wzrósł eksport do krajów europejskich – więcej niż 5 razy – oraz do krajów Azji – 4,4 raza. Nieco mniejszy jest wzrost eksportu gotowych artykułów spożywczych do krajów Afryki – 2,5 raza [<http://www.ukrstat.gov.ua>].

Według opinii fachowców istnieją potencjalne możliwości co do poszerzenia segmentów ukraińskich gotowych artykułów spożywczych na rynkach krajów Europy i Azji [Kvasha, Własow, Krivenko 2013].

Najbardziej atrakcyjna dla importerów, szczególnie krajów europejskich, jest produkcja przemysłu spożywczego – towary podgrupy „Pozostałości i odpady przemysłu spożywczego”.

Warto zaznaczyć, że po przystąpieniu Ukrainy do WTO zaszły istotne zmiany w korelacjach eksportu we wszystkich czterech grupach produktów sektora rolno-przemysłowego. Tak więc, jeżeli w 2007 r., przed członkostwem w WTO, odsetek produktów roślinnych wynosił 27,6%,

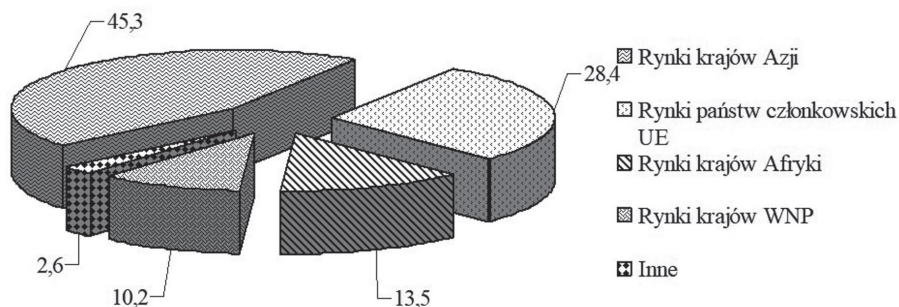
Rozdział 1

produktów zwierzęcych – 12,0%, produktów roślin oleistych i tłuszczodajnych – 27,5% i produktów przemysłu spożywczego – 32,9%, to w 2015 r. odsetek produktów roślinnych zwiększył się do 54,7%, a produktów zwierzęcych, produktów roślin oleistych i tłuszczodajnych oraz produktów przemysłu spożywczego spadł odpowiednio do 6,6%, 19,7% i 19,0% [Kvasha, Własow, Krivenko 2013].

Struktura geograficzna ukraińskiego eksportu pozostaje niezmienna już w ciągu kilku lat. Czołowe pozycje zajmują trzy regiony – kraje Unii Europejskiej, Azji oraz Afryki.

Szybki rozwój eksportu produktów ukraińskich w ostatnich latach przemieścił azjatycki segment rynku spożywczo-przemysłowego na pierwsze miejsce. Tak więc w roku 2005 do krajów Azji eksportowane były produkty na sumę 6,7 mld dolarów, co wynosi 45,3% łącznej sumy eksportu wszystkich towarów sektora rolno-spożywczego (rysunek 1).

Rysunek 1. Struktura eksportu ukraińskich produktów rolno-spożywczych w 2015 roku

Źródło: [http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm].

W strukturze dostaw eksportowych Ukrainy do tego regionu przeważa produkcja przemysłu oleistego i tłuszczodajnego – 53,5% – podczas gdy produkty roślinne to 32,5%.

Produkty rolno-spożywcze w regionie azjatyckim są dość konkurencyjne, a nomenklatura towarowa importowych potrzeb spożywczych tych krajów prawie całkowicie odpowiada strukturze importu ukraińskiego. Biorąc pod uwagę to, że krajowe towary rolno-spożywcze są

Strategiczne wektory zewnętrzne rozwoju rynku rolno-spożywczego Ukrainy

dość konkurencyjne w tym regionie, na rynkach zagranicznych słuszną jest dalsza rozbudowa korzystnych stosunków handlowo-gospodarczych z krajami segmentu azjatyckiego. Uwzględniając możliwości sektora rolno-przemysłowego Ukrainy, kształtowanie koniunktury zapotrzebowania w krajach tego regionu, ważne jest wzmocnienie opanowania segmentów rynku rolno-spożywczego, zwłaszcza sprzedaż nasion słonecznika i oleju słonecznikowego, zbóż, a także skierowanie wysiłków na poszerzenie geografii i struktury towarowej eksportu produktów rolno-spożywczych.

Według przeprowadzonych badań w okresie od 2005 r. do 2015 r. najbardziej dynamicznie wzrósł eksport produktów rolno-spożywczych segmentu rolno-przemysłowego Ukrainy do krajów Azji – 6,9 raza, natomiast na rynki krajów Afryki – 4,6 raza, a do państw WNP zmniejszył się o 26,5% (tabela 2).

W latach 2005–2015 afrykański segment eksportu ukraińskiego wzrósł z 440,7 mln dol. do 2012,3 mln dol., głównie za pomocą importu z Ukrainy zboża i oleju słonecznikowego.

Najbardziej znaczącym rynkiem dla eksportu ukraińskich produktów rolno-spożywczych były kraje WNP (której członkiem jest także Ukraina). W 2005 r. eksport do tych krajów stanowił 44,3% eksportu ogółem, a w roku 2015 obniżył się do 9,4%. Ponad 90% eksportu obejmowało produkty rolno-spożywcze o wysokim stopniu przetworzenia.

Eksport ukraińskiej produkcji rolno-przemysłowej do Federacji Rosyjskiej obniżył się z 1 mld dolarów w 2014 r. do 0,3 mld dolarów (68,4%) w 2015 r. Rosja zajmująca jeszcze rok temu trzecie miejsce wśród podstawowych importerów ukraińskiej żywności spadła na 15. lokatę.

Tabela 2. Dynamika wielkości eksportu produkcji rolno-spożywczej Ukrainy na segmenty rynku światowego w latach 2005–2015 (w mln dolarów)

Wskaźniki	Lata										2005–2015, %
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015	2015	2015	
Wielkość eksportu produkcji rolno-spożywczej razem	4307,0	9936,1	12804,1	17880,6	17039,1	16669,5	14563,1				3,4 raza
Europa	964,4	1971,4	3219,4	4959,9	4551,6	4818,8	4213,1				4,4 raza
Azja	958,9	3271,7	4319,2	5742,9	5853,3	6514,9	6632,4				6,9 raza
Afryka	440,7	1379,5	1537,9	3488,2	2639,1	2716,8	2012,3				4,6 raza
Państwa WNP	1908,4	3225,2	3625,0	3572,7	3609,5	2449,4	1402,1				73,5
Inne kraje	34,6	88,1	102,5	116,9	385,6	169,6	303,2				8,7 raza

Źródło: [http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm].

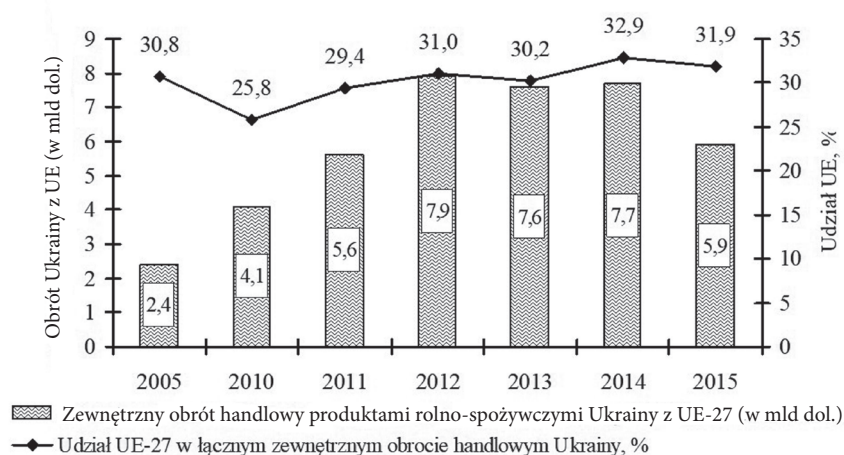
Dwustronny zewnętrzny obrót handlowy produktami rolno-spożywczymi między UE a Ukrainą

Najważniejszym i najbardziej perspektywicznym segmentem rynkowym dla ukraińskich producentów rolnych jest rynek państw UE. Poszerzona w kierunku południowo-wschodnim UE staje się najbardziej potężnym rynkiem liczącym ponad 500 mln konsumentów. Dzisiaj łączy 28 państw z terytorium wynoszącego prawie 446,8 mln hektarów. Średnia powierzchnia użytków rolnych przeznaczonych do produkcji rolno-spożywczej przypadająca na jednego mieszkańca Unii Europejskiej wynosiła 0,34 ha. Tereny wiejskie zajmują około 90% obszaru UE i zamieszkuje je więcej niż połowa jej mieszkańców.

Warto podkreślić, że państwa członkowskie UE aktywnie handlują ze sobą, przyczyniając się do pogłębiania integracji gospodarczej wewnątrz wspólnoty. Świadczy o tym choćby to, że ponad 75% (295 608 mln euro) wielkości handlu prowadzi się między nimi, natomiast 25% przypada na inne kraje [Kvasha, Kvasha 2013].

Wzajemny dwustronny obrót handlowy towarów rolnych pomiędzy Ukrainą a UE istotnie wzrósł, począwszy od roku 2008. Było to uwarunkowane przystąpieniem Ukrainy do WTO (rysunek 2).

Rysunek 2. Dynamika obrotu towarowego produktów rolno-spożywczych Ukrainy z krajami UE-28 w latach 2005–2015

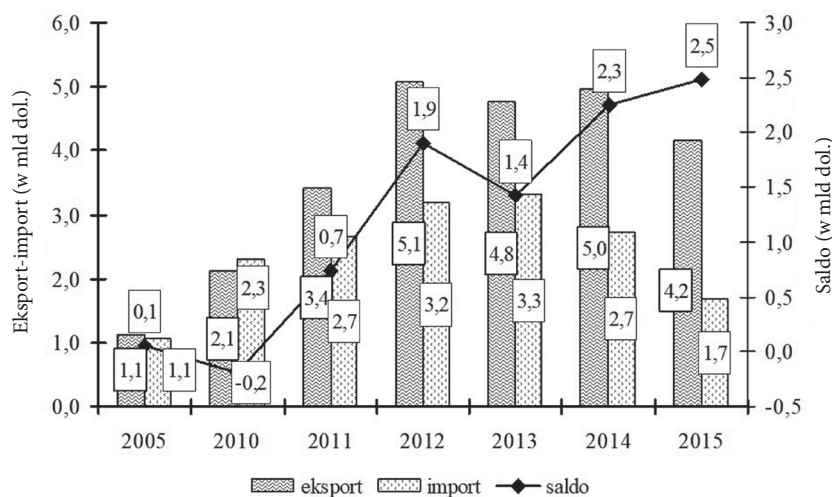
Źródło: [http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm].

Rozdział 1

W 2005 r. wskaźnik ten wynosił 2,4 mld dolarów, natomiast w 2015 r. sięgnął 5,9 mld dolarów. Udział krajów UE w łącznym zewnętrznym obrocie handlowym Ukrainy wynosi 31,9%. Istotne jest to, że saldo handlowe produkcji rolno-spożywczej między Ukrainą a Unią Europejską oprócz 2010 roku było dodatnie (rysunek 3).

Główne towary eksportu ukraińskiego to surowce roślinne (nasiona zbóż i roślin oleistych), olej słonecznikowy nierafinowany oraz inne oleje. Na te pozycje towarowe w latach 2008–2012 przeciętnie przypadało do 82% struktury eksportu. 8% eksportu stanowi grupa „Pozostałości i odpady przemysłu rolno-spożywczego” (głównie śruty i makucha roślin oleistych).

Rysunek 3. Dynamika handlu zewnętrznego Ukrainy produktami rolno-spożywczymi z krajami UE w latach 2005–2015

Źródło: [http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ10_u.htm].

W przekroju geograficznym przepływy eksportu i importu towarów rolno-spożywczych między UE a Ukrainą wykazują znaczny poziom koncentracji. Na pięciu największych partnerów w 2015 r. przypadało powyżej 68% dostaw eksportowych (Hiszpania, Włochy, Holandia, Polska oraz Francja) i prawie 63% dostaw importowych (Polska, Niemcy, Francja, Hiszpania oraz Włochy). Koncentracja towarowa eksportu w tych pięciu państwach w przeszłości może mieć

Strategiczne wektory zewnętrzne rozwoju rynku rolno-spożywczego Ukrainy

negatywny wpływ na zwiększanie dostaw eksportowych produkcji ukraińskiego sektora rolnego.

Podstawę importu ukraińskiego z UE stanowią towary o wysokiej wartości dodanej, przede wszystkim produkcja zwierzęca i gotowych artykułów spożywczych, napoje alkoholowe oraz towary o wysokiej wartości dodanej.

Orientacja surowcowa ukraińskiego eksportu sprawia, że pozycje handlu zagranicznego pozostają wrażliwe, ponieważ zapotrzebowanie na towary surowcowe jest niestałe i cechuje się znaczną zmiennością ceny. Oprócz tego istnieje potencjalne zagrożenie, że w warunkach poszerzenia strefy wolnego handlu zwiększy się import do UE w grupach towarowych „Żywiec zwierzęcy oraz subprodukty jadalne” oraz „Warzywa”, co z kolei będzie ograniczać wzrost produkcji krajowej.

Perspektywy pogłębienia integracji sektora rolnego gospodarki Ukrainy z państwami członkowskimi UE

Dla sektora rolnego Ukrainy w drodze dalszej integracji europejskiej pierwszorzędnym zagadnieniem jest zapewnienie oraz gwarancja standardów jakości produktów rolno-spożywczych. Doświadczenia UE wskazują, że kwestia jakości produkcji jest dominującym problemem dla wszystkich państw członkowskich, a najbardziej państw ubiegających się o przystąpienie do UE.

W razie zachowania w UE systemu wielomiliardowych dotacji sektora rolnego istnieje ryzyko, że eksport produktów ukraińskich w UE oraz krajach trzeciego świata będzie niekonkurencyjny. Przecież zasięg budżetowego wsparcia rolnictwa w UE wynosi 45% wartości brutto produkcji tej branży, natomiast na Ukrainie – tylko 6%. Niektórzy się obawiają, że również w najbliższej przyszłości Ukraina nie uzyska takiego wsparcia i nie będzie umiała zapewnić adekwatnej konkurencyjności swojej produkcji na rynku UE [Hajdutskij 2013, <http://gazeta.dt.ua/international/ukrayina-yes-problemi-integraciyi-.html>].

Warto podkreślić, że z punktu widzenia konkurencyjności produktów rolno-spożywczych dla Ukrainy na obecnym etapie rozwoju sektora rolnego słuszne jest zachowanie tradycyjnych dla przeszłości rynków

Rozdział 1

spożywczych dla sprzedaży cukru, oleju słonecznikowego, produkcji mięsa, produktów mięsnych, mleka, nabiału, produktów sadowniczo-warzywniczych, ponieważ są one mniej wymagające wobec przepisów i poziomu jakości w porównaniu z państwami Unii Europejskiej. Jednak w przyszłości nadmierna orientacja Ukrainy na rynki państw WNP może się negatywnie odbić na rozwoju ukraińskiego rolnictwa, doprowadzić do konserwacji zacofania technologicznego, zachowania niewysokiej zdolności konkurencyjnej towarów rolno-spożywczych produkcji krajowej.

W mojej opinii poszerzenie strefy wolnego handlu na podstawie Ugody o asocjacji pomiędzy Ukrainą a Unią Europejską ma doniosłe znaczenie dla rozwoju sektora rolnego gospodarki państwa, ponieważ obok już istniejących i dynamicznie rozwijających się stosunków handlowych w rolnictwie strony określiły pewne wzajemne preferencje, jeśli chodzi o reżimy największego wspierania handlu. W wyniku powstania wszechogarniającej strefy wolnego handlu muszą zostać zniesione i zmniejszone cła według określonych grup taryfowych towarów.

Wnioski

Z przeprowadzonego badania wynika, że podstawowe wektory rozwoju rynku rolno-spożywczego Ukrainy są skoncentrowane w trzech regionach – krajach Azji, Unii Europejskiej oraz Afryki. Wskaźniki wartościowe ukraińskiego eksportu do krajów z tych regionów osiągnęły w 2015 r.: 6,7 mld dolarów (Azja), 4,2 mld dolarów (Unia Europejska), 2 mld dolarów (Afryka). Najważniejsze pozycje w ukraińskim eksporcie zajmowały zboża, nasiona kultur oleistych, olej oraz produkcja przemysłu spożywczego. Ich łączny udział wyniósł około 90% eksportu rolno-spożywczego.

Dynamika handlu zagranicznego z UE dowodzi nasilania kontaktów gospodarczych oraz poszerzenia zakresu działań marketingowych pomiędzy Ukrainą a UE, wzmocnienia pozycji rynkowych ukraińskich produktów rolno-spożywczych na rynku europejskim oraz atrakcyjności handlu z krajami UE.

Jednak nadal nierozwiązanym problemem wobec zwiększania importu konkurencyjnej produkcji rolno-spożywczej do UE jest niezgod-

Strategiczne wektory zewnętrzne rozwoju rynku rolno-spożywczego Ukrainy

ność poszczególnych gatunków produktów krajowych z wymogami Unii Europejskiej. Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Przemysłu branżą najlepiej przygotowaną do konkurencji na rynku UE jest branża roślinna, natomiast 66% przedsiębiorstw branży nabiałowej oraz 90–95% przedsiębiorstw producentów mięsa nie odpowiada standardom. Jakość europejską zachowuje 85% wyprodukowanego na Ukrainie oleju słonecznikowego, 50% słodyczy i 20% margaryny.

Ogólnie rzecz biorąc i nie umniejszając wagi integracji gospodarczej z UE, Ukraina w żadnym razie nie powinna ograniczać zewnętrznych stosunków handlowych z innymi segmentami światowego rynku rolno-spożywczego – krajami Azji i Afryki. Niewątpliwie w toku tej współpracy powstaną problemy oraz niezgodności wymagające uwagi, szczegółowej analizy i zaproponowania rozwiązań uwzględniających interesy narodowe oraz bezpieczeństwo gospodarcze państwa.

Bibliografia

Gubenko W.I. (2003), *Mechanizm wzrostu konkurencyjności towarów APK na rynku światowym*, Agroinkom, Kijów, nr 1–2.

Kwasza S., Własow W., Krywenko N. (2013), *Eksport i import produktów sektora rolnego Ukrainy*, S. Kwasza (red.), NNC „Instytut Ekonomiki Rolniczej”, Kijów.

Kwasza S., Kwasza K. (2013), *Stanowisko i tendencje rozwoju rolnictwa w państwach członkowskich Unii Europejskiej*, NNC „Instytut Ekonomiki Rolniczej”, Kijów.

Netografia

<http://www.ukrstat.gov.ua> dostęp: 20.04.2017

<http://gazeta.dt.ua/international/ukrayina-yes-problemi-integraciyi-.html>

Rozdział 2

Equity Crowdfunding jako sposób finansowania innowacyjnych przedsięwzięć. Analiza projektów na portalu Beesfund.com

Szymon Jędrasek*

Społeczna Akademia Nauk

Wydział Handlu i Bezpieczeństwa w Kielcach

*sjedrasek@spoleczna.pl

Wprowadzenie

Crowdfunding jest w Polsce pojęciem stosunkowo nowym, chociaż w kontekście zjawiska społecznego tego rodzaju aktywność w przeszłości realizowana była wielokrotnie. Termin *crowdfunding* jest neologizmem, połączeniem słów *crowd* (tłum) i *funding* (finansowanie), co w wolnym przekładzie w literaturze jest często tłumaczone jako „finansowanie społecznościowe”. Pierwszy raz termin ten został użyty w 2006 r. przez Michaela Sullivana na forum blogu fundavlog [Dziuba 2015, s. 9].

Equity crowdfunding jest specyficznym rodzajem finansowania przedsięwzięć biznesowych, którego jedną z głównych cech jest kapitałowe zaangażowanie donatorów poprzez objęcie udziałów lub akcji w podmiocie pozyskującym w ten sposób finansowanie.

Celem rozdziału jest analiza przedsięwzięć (projektów) zakończonych sukcesem, tzn. tych, które pozyskały kapitał w formie *equity crowdfunding* za pośrednictwem portalu beesfund.com.

Idea crowdfundingu – definicja i typologia

Idei crowdfundingu należy poszukiwać w dość odległej przeszłości, gdyż w historii ludzkiej aktywności społeczno-ekonomicznej można zidentyfikować wiele przedsięwzięć, które bazowały na finansowaniu pozyskanym od szerokiej rzeszy ludzi. W tym kontekście często przywoływana jest np. zbiórka funduszy na budowę Statuy Wolności w Nowym Jorku zapoczątkowana w 1884 r. przez Josepha Pulitzerza na łamach nowojorskiej gazety „The New York World”, która przyniosła efekt w postaci ponad 100 tys. dol., czy też bliższy naszym czasom przykład brytyjskiego zespołu rockowego Marillion, który w 1997 r. sfinansował trasę koncertową w USA pieniędzmi zebranymi wcześniej od swoich fanów (60 tys. dol.) [Dziuba 2015, ss. 12–13]. D.T. Dziuba jeszcze bardziej odwołuje się do przeszłości, doszukując się cech crowdfundingu w biznesowym modelu przedsprzedaży książek funkcjonującym w Europie, a szczególnie w Anglii, już w XVII i XVIII w. [Dziuba 2015, ss. 51–53].

Crowdfunding znalazł zastosowanie w działalności politycznej, w której jest wykorzystywany m.in. do zbierania funduszy na kampanie wyborcze [Kędzierska-Szczepaniak 2016, s. 614], a także odgrywa zasadniczą rolę w działalności charytatywnej.

Literatura przedmiotu nie definiuje crowdfundingu w jednorodny sposób, co wynika m.in. z jego roli i funkcji w zakresie finansowania przedsięwzięć ze zróżnicowanych obszarów oraz metod i technik realizacji zbiórek środków finansowych. Jednakże w wielu opracowaniach można dostrzec liczne zbieżności, które pozwalają sformułować uogólnioną definicję crowdfundingu [Dziuba 2012, ss. 85–86]:

- proces realizowany w środowisku internetowym, aktywizowany poprzez otwarte zgłoszenie oferty (celu przedsięwzięcia, projektu), polegający na pozyskiwaniu wolnych środków finansowych od potencjalnie dużej liczby rozproszonych uczestników („tłumu”);
- gromadzenie zasobów finansowych (w zależności od przyjętego modelu) może być dokonywane w formie:
  - bezzwrotnej donacji wynikającej z celów charytatywnych, motywów filantropijnych,

Equity Crowdfunding jako sposób finansowania innowacyjnych przedsięwzięć...

- płatności w oczekiwaniu na nagrodę rzeczową bądź też dla możliwości pożyczania zasobów w przyszłości,
- inwestycji w określone przedsięwzięcia (firmy, zwłaszcza we wstępnej fazie rozwoju) w oczekiwaniu na gratyfikacje finansowe (udziały w zyskach, akcje lub inne papiery wartościowe);
- zakres uzyskiwanych korzyści ekonomicznych w wyniku zastosowanego modelu crowdfundingu i strategii nagradzania uczestników.

Z tak sformułowanej definicji wynika, że wspólną cechą przedsięwzięć crowdfundingowych jest wykorzystywanie internetu jako platformy komunikacji z szerokim gronem potencjalnych donatorów, natomiast elementem różnicującym jest przyjęty model w zakresie świadczenia zwrotnego (nagradzania) wobec dawców kapitału lub jego brak.

Zróżnicowanie modeli crowdfundingu spowodowało konieczność wprowadzenia ich klasyfikacji (typologii) zarówno pod względem odmiennych strategii wynagradzania uczestników, jak i celu (przedmiotu) finansowania [Dziuba 2015, ss. 22–27]:

1. Model donacyjny (*donations model*), w tym:
  - bez wynagradzania uczestników, zwany charytatywnym,
  - z nagradzaniem niefinansowym uczestników, zwany sponsorskim, lub oparty na świadczeniach dodatkowych;
2. Model pożyczkowy (*lending model*), zwany dłużnym, w tym:
  - model bezpośrednich pożyczek społecznych (*social lending*) – pożyczki konsumenckie (P2P), pożyczki biznesowe (P2B), pożyczki na zakup nieruchomości itp.,
  - model mikrokredytów;
3. Model inwestycyjny (*investment model*), w tym przede wszystkim:
  - model udziałowy/akcyjny (*equity-based crowdfunding*),
  - model inwestowania w inne papiery wartościowe, np. obligacje,
  - model inwestowania w nieruchomości,
  - model wykupu faktur i innych zobowiązań,
  - model bazujący na tantiemach,
  - model funduszu inwestycyjnego bazującego na crowdfundingu;
4. Model hybrydowy (*hybrid model*).

Motywacje projektodawców equity crowdfunding

Niewątpliwie najważniejszym celem projektodawców jest zebranie zakładanej kwoty środków finansowych potrzebnych do zrealizowania planowanego przedsięwzięcia. Jednakże gromadzenie funduszy nie jest jedynym powodem, dla którego twórcy projektów wykorzystują crowdfunding. Bardzo istotną motywacją jest również koncentrowanie uwagi na przedsięwzięciu wśród liczego grona potencjalnych kapitałodawców.

Jedną z korzyści w tym zakresie jest ograniczenie nakładów pracy, czasu i kapitału na realizację procesu poszukiwania inwestora, szczególnie w gronie funduszy *seed*, *venture capital*, *private equity*, zrzeczeń aniołów biznesu czy inwestorów indywidualnych. Sporządzanie i wysyłanie dokumentacji ofertowej, wymiana e-maili, prowadzenie rozmów z potencjalnymi inwestorami, oczekiwanie na podjęcie decyzji, a w pierwszej kolejności dotarcie do większości z nich, jest zdecydowanie prostsze, mniej czasochłonne i wymagające mniejszych nakładów w przypadku wyboru crowdfundingu, zwłaszcza wtedy, gdy tworzony jest jeden projekt do zamieszczenia na jednej platformie crowdfundingowej.

Kolejną korzyścią z koncentrowania uwagi i szerszego zainteresowania przedsięwzięciem jest możliwość zbudowania społeczności wokół projektu, której przedstawiciele mogą stać się swoistymi propagatorami („ambasadorami”) pomysłu (marki), przekazując o nim informacje, zachwalając go wśród znajomych i w gronie osób mających podobne zainteresowania, a tym samym dbając o jego wizerunek. Jednocześnie społeczność można traktować jako potencjalnych klientów, co oznacza, że pomysłodawca od samego początku ma możliwość tworzenia i kształtowania z nimi relacji, a klienci – w związku z tym, że współfinansują projekt – niejednokrotnie czują się z nim bliżej związani i zależy im na sukcesie przedsięwzięcia. Niejednokrotnie zdarza się, że przedstawiciele społeczności zawodowo lub z tytułu zainteresowań (pasji) są związani z dziedziną (branżą) reprezentowaną w przedsięwzięciu, co może się przyczynić do nawiązania długotrwałych relacji z projektodawcą oraz stworzenia sieci kontaktów biznesowych.

Czynnikiem motywującym do wykorzystania crowdfundingu jest również możliwość uzyskiwania sygnałów zwrotnych od odbiorców, co można potraktować jako istotną metodę walidacji projektu oraz włączyć

Equity Crowdfunding jako sposób finansowania innowacyjnych przedsięwzięć...

nie ich do procesu współtworzenia i testowania. Umacnianie więzi i budowanie relacji ze społecznością zwiększa szanse na to, że inwestorzy, obserwując od początku powstawanie przedsięwzięcia, poczują się za nie współodpowiedzialni, mogą komentować i sugerować ewentualne zmiany, rośnie w nich świadomość istnienia oferty. To powoduje, że chętnie dzielą się swoimi opiniami, spostrzeżeniami i wnioskami umożliwiającymi doskonalenie projektu. Pomysłodawca otrzymuje za darmo informacje, za które w innej sytuacji musiałby zapłacić, a w razie nieotrzymania wystarczającego wsparcia finansowego (co nie musi oznaczać porażki) może dokonać ponownej analizy, ulepszyć projekt, uwzględniając uwagi oraz pomysły społeczności i ponownie starać się o wsparcie finansowe [Kędzierska-Szczepaniak 2016, s. 618].

Warto zwrócić uwagę także na aspekt kapitałowy, gdyż w wypadku crowdfundingu to projektodawca decyduje, jaką część udziałów/akcji chce zaoferować inwestorom, oraz ustala cenę sprzedaży. W wypadku indywidualnych inwestorów oraz instytucji finansowych (funduszy) może się pojawić warunek oddania kontrolnego pakietu udziałów w projekcie, co groziłoby utratą nad nim kontroli. W procesie crowdfundingu takie ryzyko nie istnieje.

Crowdfunding w Polsce

W porównaniu z rynkiem światowym, na którym w 2015 r. zrealizowano transakcje crowdfundingowe na łączną kwotę 34,4 mld dol. (co stanowiło wzrost o ponad 112% w stosunku do 2014 r.), z czego na *equity crowdfunding* przypadało 2,56 mld dol. [*Crowdfunding Industry Statistics 2015 2016*], rynek finansowania społecznościowego jest w Polsce stosunkowo niewielki. Jego początki można datować na 2010 r., jednak już w 2008 r. pojawiły się pierwsze platformy pożyczek społecznościowych (np. Kokos.pl). Najdłużej działającą platformą typu sponsorskiego jest portal Megatotal.pl (2007 r.) poświęcony finansowaniu muzyki, a od niedawna również filmów i oprogramowania. Pozostałe platformy powstały w latach 2010–2013 (np. jeden z najpopularniejszych i największych portali Siepomaga.pl, który utworzono w 2008 r., zaczął funkcjonować po 2010 r., a platforma Polakpotrafi.pl powstała w 2011 r.). Najkrótszym stażem wykazują się platformy o charakterze

Rozdział 2

inwestycyjnym [Boniewicz 2016, Kozioł-Nadolna 2015, s. 679]. W literaturze [Boniewicz 2016; Grodzka 2016, s. 3; Kozioł-Nadolna 2015, ss. 675–679] można znaleźć informacje o dwudziestu kilku platformach dedykowanych finansowaniu społecznościowemu, jednak część z nich dziś już nie istnieje.

Projekty o charakterze *equity crowdfunding* mogą być w Polsce prezentowane i finansowane za pośrednictwem kilku platform¹:

- Beesfund.com (10 sfinansowanych projektów),
- Crowdangels.pl (3 sfinansowane projekty – z drugim co do wielkości finansowaniem rozwoju firmy Willo sp. z o.o. na kwotę 1 572 000 zł),
- Crowdway.pl (3 sfinansowane projekty – z rekordowym finansowaniem rozwoju firmy Bivrost sp. z o.o. na kwotę 1 600 000 zł),
- Findfunds.pl (2 sfinansowane projekty),
- Sharevestors.com (3 sfinansowane projekty),
- Wspolnicy.pl (brak sfinansowanych projektów).

Portale Crowdcube.pl (mutacja brytyjskiej platformy Crowdcube.com), Getfunded.pl czy Myseed.pl są obecnie nieosiągalne w internecie².

Projekty sfinansowane za pośrednictwem portalu Beesfund.com

Portal Beesfund.com wystartował w sierpniu 2012 r. Na początku działalności prezentowane były głównie projekty w modelu sponsor-skim, chociaż jedna z pierwszych kampanii miała charakter inwestycyjny. Był to projekt własny platformy, czyli sprzedaż akcji spółki będącej właścicielem portalu Beesfund.com, który zakończył się zebraniem 50 tys. zł. Aktualnie portal koncentruje się na prezentacji przedsięwzięć, które poszukują finansowania na podstawie modelu *equity crowdfunding*.

Z informacji prasowej zamieszczonej na portalu wynika, że Beesfund.com jest jedyną platformą w Europie Środkowo-Wschodniej, która prowadzi emisje akcji dla spółek akcyjnych i komandytowo-akcyj-

¹ Liczba sfinansowanych projektów na podstawie informacji zamieszczonych na stronach internetowych.

² Stan na dzień 30 czerwca 2017 r.

Equity Crowdfunding jako sposób finansowania innowacyjnych przedsięwzięć...

nych do kwoty 400 tys. zł, co umożliwi ich realizację w trybie uproszczonym³.

Dotychczas zrealizowano 10 projektów, które zakończyły się pozyskaniem wymaganej przez projektodawców kwoty finansowania⁴.

Posługując się definicją innowacji (innowacyjności) wprowadzonej do nauk ekonomicznych przez Josepha A. Schumpetera, według którego innowacje należy pojmować szeroko jako wprowadzenie do produkcji wyrobów nowych lub udoskonalenie dotychczas istniejących, wprowadzenie nowej lub udoskonalonej metody produkcji, otwarcie nowego rynku, zastosowanie nowego sposobu sprzedaży lub zakupów, zastosowanie nowych surowców lub półfabrykatów, wprowadzenie nowej organizacji produkcji [Stawasz, Niedbalska], należy stwierdzić, że w projektach *equity crowdfunding* z portalu Beesfund.com można bez problemu doszukać się elementów, które wpisują się w zakres tej definicji. Przedsięwzięcia z dziedziny IT/hi-tech charakteryzują się przede wszystkim innowacjami technologicznymi/technicznymi, ale również mają cechy innowacji procesowych i produktowych, natomiast w pozostałych przypadkach ich twórcy przedstawiają rozwiązania, które można zakwalifikować do innowacji organizacyjnych, procesowych, produktowych czy też marketingowych. Innowacyjne cechy projektów nie są wyłącznie ich wewnętrznym elementem składowym, ale stanowią bardzo istotny komponent przekazu marketingowego mającego skłonić potencjalnych donatorów do zainteresowania się pomysłem i do zainwestowania własnych środków.

Parametry finansowe zrealizowanych projektów przedstawiono w tabeli 2.

³ Wynika to z przepisów art. 7 ust. 4 pkt 5 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych, według którego: „Udostępnienia do publicznej wiadomości prospektu emisyjnego nie wymaga oferta publiczna, w wyniku której zakładane wpływy brutto emitenta lub sprzedającego na terytorium Unii Europejskiej, liczone według ceny emisyjnej lub ceny sprzedaży papierów wartościowych z dnia jej ustalenia, stanowią mniej niż 100 000 euro, i wraz z wpływami, które emitent lub sprzedający zamierzał uzyskać z tytułu takich ofert publicznych takich papierów wartościowych, dokonanych w okresie poprzednich 12 miesięcy, nie osiągną lub nie przekroczą tej kwoty”.

⁴ Stan na dzień 30 czerwca 2017 r.

Tabela 1. Projekty zakończone pozyskaniem wymaganej kwoty finansowania

Nazwa projektu/Nazwa spółki	Przedmiot projektu	Rodzaj działalności/branża
Inpay SA	System płatniczy umożliwiający sprzedawcom stacjonarnym i internetowym akceptację płatności bitcoinami	Finanse / IT / HighTech
Migam.org / Migam „RKPK” sp. z o.o. SKA	Usługi tłumaczeń online, szkoleń, stworzenie słownika języka migowego, nagrywanie materiałów edukacyjnych. Wykorzystanie najnowszych technologii do likwidacji barier komunikacyjnych między społecznością głuchych i słyszących	Usługi / IT / HighTech
Inne Beczki SA	Rozwój asortymentu i zwiększenie produkcji piwa rzemieślniczego oraz budowa małego browaru	Produkcja / Spożywcza
Towarzystwa Biznesowe SA	Rozbudowa sieci klubów Towarzystw Biznesowych (grup networkingowych) w Polsce i zagranicą	Usługi dla biznesu
Faktorama sp. z o.o. SKA	Platforma usług faktoringowych, kojarzenie sprzedających faktury z inwestorami nabywającymi faktury dla zysku	Finanse / IT / FinTech
Akcja Kielba / KWG Superfood SA	Budowa ogólnopolskiej sieci grill barów „Kielba w Gębie” z doskonałymi naturalnymi kielbaskami i innymi tradycyjnymi potrawami kuchni polskiej w nowoczesnym wydaniu street food	Gastronomia / Spożywcza
Cydrownia SA	Zwiększenie produkcji i rozwój sieci dystrybucyjnej trzech marek polskiego cydru w każdym segmencie rynku: premium, lifestyle i ekonomicznym	Produkcja / Spożywcza
ACR Systems SA	Rozwój oraz różnicowanie oferty gimballi, czyli elektronicznych stabilizatorów kamer (produkcja, marketing, sprzedaż produktów trzeciej generacji), ekspansja na rynki zagraniczne	Produkcja / IT / HighTech

Equity Crowdfunding jako sposób finansowania innowacyjnych przedsięwzięć...

TakeTask SA	Rozwój aplikacji TakeTask wykorzystującej crowdsourcing łączący firmy (zleceniodawców) z użytkownikami poprzez drobne zadania np. badania rynku, audyty, mikroustługi w zamian za wynagrodzenie	Usługi dla biznesu / IT / HighTech
IniJOB / Mazaska sp. z o.o. SKA	Rozwój IniJOB – pierwszej w Polsce platformy do anonimowej komunikacji inicjatyw od pracownikom do pracodawców, która pomaga pracodawcom wsłuchiwać się w potrzeby i pomysły załogi, a jednocześnie zwiększać zadowolenie i produktywność pracowników oraz obniżyć ich rotację	Usługi dla biznesu / IT / HighTech

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Parametry finansowe projektów

Nazwa projektu/ /Nazwa spółki	Wartość projektu (zł)	Wartość zebranego kapitału (zł)	Procent zebranego kapitału	Liczba inwestorów	Procent oferowanych akcji	Cena akcji/ /Nominał
Inpay SA	200.000	200.000	100	150	5	40 zł / 1 zł
Migam.org	400.000	302.200	75,55	130	8	50 zł / 1 zł
Inne Beczki SA	400.000	400.000	100	726	9,09	40 zł / 1 zł
Towarzystwa Biz- nesowe SA	400.000	400.000	100	372	9,09	40 zł / 1 zł
Faktorama	401.500	401.500	100	153	12,74	55 zł / 1 zł
Akcja Kielba	400.005	165.015	41,25	183	21	15 zł / 1 zł
Cydrownia SA	402.000	402.000	100	335	11,82	30 zł / 1 zł
ACR Systems SA	400.000	400.000	100	141	9,09	40 zł / 1 zł
TakeTask SA	400.000	400.000	100	108	7,41	50 zł / 1 zł
IniJOB	400.000	400.000	100	133	9,09	80 zł / 1 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z portalu Beesfund.com.

Equity Crowdfunding jako sposób finansowania innowacyjnych przedsięwzięć...

W związku z różnorodnością treści (przedmiotu) projektów pod względem rodzajów działalności (branż) nie podejmowano się analizy uwzględniającej parametry technologiczne/techniczne, procesowe czy też organizacyjne. Do analizy przyjęto natomiast następujące parametry charakteryzujące stopień zainteresowania projektami: liczbę inwestorów, czas trwania kampanii crowdfundingowej, średnią oraz maksymalną jednostkową wartość wpłaty, które zestawiono w tabeli 3.

Na potrzeby przeprowadzonej analizy projektów uszeregowano je pod względem wybranych cech i przypisano im punkty rankingowe. Cecha liczebności inwestorów została rozpatrzona w klasyfikacji od największej do najmniejszej, gdyż uznano ją za jedną z najbardziej charakterystycznych dla stopnia zainteresowania projektami. Drugim bardzo istotnym parametrem w tym zakresie okazał się czas trwania kampanii crowdfundingowej, który uszeregowano od najkrótszego do najdłuższego (licząc dni od pierwszej do ostatniej wpłaty). Dwa pozostałe parametry o charakterze finansowym (średnia oraz maksymalna jednostkowa wartość wpłaty) nie są już tak jednoznaczne pod względem interpretacji zainteresowania osób wspierających przedsięwzięcia. Wyższa średnia wartość wpłaty może sugerować m.in. wsparcie projektu przez inwestorów dysponujących większymi zasobami finansowymi, a jednocześnie łączy się to np. z mniejszym gronem osób zainteresowanych. Maksymalna jednostkowa wpłata również nie może być jednoznacznie zinterpretowana, zważywszy m.in. na fakt, że nie ma możliwości zidentyfikowania wszystkich wpłacających, wśród których część posługuje się pseudonimami (nickami), a część wpłat jest ujawniana jako anonimowa, co wyklucza ustalenie, czy każdy z inwestorów dokonał wpłaty tylko raz. W wypadku maksymalnych wpłat nie można także wykluczyć udziału podmiotów prawnych (spółek, fundacji, stowarzyszeń itd.). Niemniej jednak w wypadku obu parametrów zastosowano uszeregowanie od największej do najmniejszej wartości.

Tabela 3. Parametry charakteryzujące zainteresowanie projektami

Liczba inwstorów	Nazwa projektu	Ran-king	Czas kampanii (dni)	Nazwa projektu	Ran-king	Średnia wartość wpłaty (zł)	Nazwa projektu	Ran-king	Maksymalna wartość wpłaty (zł)	Nazwa projektu	Ran-king
726	Inne Beczki	1	12	Inne Beczki	1	3704	TakeTask	1	150 040	Faktorama	1
372	Towarzystwa Biznesowe	2	28	Inpay	2	3008	IniJOB	2	100 020	Cydrownia	2
335	Cydrownia	3	60	IniJOB	3	2837	ACR Systems	3	100 000	TakeTask	3
183	Akcja Kielba	4	61	TakeTask	4	2624	Faktorama	4	100 000	ACR Systems	3
153	Faktorama	5	65	ACR Systems	5	2325	Migam.org	5	50 000	IniJOB	4
150	Inpay	6	74	Towarzystwa Biznesowe	6	1333	Inpay	6	50 000	Migam.org	4
141	ACR Systems	7	89	Faktorama	7	1200	Cydrownia	7	40 000	Inpay	5
133	IniJOB	8	92	Cydrownia	8	1075	Towarzystwa Biznesowe	8	40 000	Towarzystwa Biznesowe	5
130	Migam.org	9	92	Akcja Kielba	8	902	Akcja Kielba	9	40 000	Inne Beczki	5
108	TakeTask	10	93	Migam.org	9	551	Inne Beczki	10	20 025	Akcja Kielba	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z portalu Beesfund.com.

Equity Crowdfunding jako sposób finansowania innowacyjnych przedsięwzięć...

Analiza zainteresowania projektami sfinansowanymi na portalu Beesfund.com polegała na zsumowaniu punktów rankingowych dla wybranych czterech cech i uszeregowaniu ich w układzie rosnącym. Nie zastosowano wag przypisanych do poszczególnych cech, aby wzmocnić lub osłabić ich siłę w sumarycznej wartości, ponieważ uznano, iż wagi stanowiłyby czysto subiektywny element analizy niepoparty żadnym merytorycznym uzasadnieniem. Jednocześnie należy zauważyć, że w wypadku maksymalnej jednostkowej wpłaty skala punktowa została ograniczona do 6 punktów z uwagi na jednakowe wartości wpłat.

Przedsięwzięciami o najmniejszej liczbie punktów rankingowych, a więc najlepszymi projektami były: Faktorama, IniJOB i Inne Beczki (17 pkt), następnie ARC Systems i Take Task (18 pkt), Inpay (19 pkt), Cydrownia (20 pkt), Towarzystwa Biznesowe (20 pkt), Migam.org i Akcja Kielba (27 pkt).

Warto zauważyć, że producent piwa kraftowego Inne Beczki był najlepszy w dwóch kategoriach (liczba inwestorów i czas trwania kampanii, ale charakteryzował się najniższą średnią wartością wpłaty), natomiast najgorsze punktowo projekty nie osiągnęły maksymalnego finansowania (projekt Migam.org wsparło 130 inwestorów i trwał on najdłużej, a projekt Akcja Kielba nie osiągnął 50% finansowania, co przełożyło się na jedną z najniższych średnich wartości wpłat, oraz trwał tylko dzień krócej).

Wnioski

Equity crowdfunding jest wprowadzonym, ale biorąc pod uwagę istotny wzrost jego znaczenia w świecie, także perspektywnym sposobem finansowania innowacyjnych przedsięwzięć w Polsce. Chociaż w naszym kraju funkcjonuje na razie tylko kilka platform tego rodzaju, które odnotowały po kilka sukcesów w zakresie sfinansowania prezentowanych projektów, to jednak w ciągu następnych kilku lat należy się spodziewać pojawienia się kolejnych portali oraz wzrostu liczby przedsięwzięć biznesowych wybierających tę formę pozyskiwania kapitału.

Aktualnie największym portalem *equity crowdfunding* w Polsce jest Beesfund.com, zarówno pod względem liczby sfinansowanych

projektów⁵, jak i zebranego kapitału. Zakończone sukcesem kampanie crowdfundingowe do tej pory wspierało przeciętnie kilkuset inwestorów, a najlepszą weryfikacją ich innowacyjności jest zainteresowanie projektami wyrażające się liczebnością wspierających i czasem trwania kampanii.

Bibliografia

Boniewicz A. (2016), *Crowdfunding jako źródło finansowania pomysłów w Polsce*, Portal Innowacji www.pi.gov.pl, http://www.pi.gov.pl/PARP/chapter_86197.asp?soid=EAB5FEAF802748F6ACA33D04F190096F#_ftn25, dostęp: 30 czerwca 2017.

Crowdfunding Industry Statistics 2015 (2016), <http://crowdexpert.com/crowdfunding-industry-statistics/>, dostęp: 30 czerwca 2017.

Dziuba D.T. (2012), *Rozwój systemów crowdfundingu – modele, oczekiwania i uwarunkowania*, „Problemy Zarządzania” vol. 10, nr 3 (38), <https://pz.wz.uw.edu.pl/sites/default/files/artykuly/dziuba.pdf>, dostęp: 30 czerwca 2017.

Dziuba D.T. (2015), *Ekonomika crowdfundingu. Zarys problematyki badawczej*, Difin, Warszawa.

Grodzka D. (2016), *Finansowanie społecznościowe*, „Infos” nr 7 (211), Biuro Analiz Sejmowych, Warszawa, [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/51347DC49F067142C1257F93003EC95A/\\$file/Infos_211.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/51347DC49F067142C1257F93003EC95A/$file/Infos_211.pdf), dostęp: 30 czerwca 2017.

Kędzierska-Szczepaniak A. (2016), *Determinanty finansowania społecznego*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 4 (82), cz. 1, http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/82-2016/FRFU-82-cz1-613.pdf, dostęp: 30 czerwca 2017.

Koziół-Nadolna K. (2016), *Crowdfunding jako źródło finansowania innowacyjnych projektów*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 854, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 73, http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/73-2015/FRFU-73-671.pdf, dostęp: 30 czerwca 2017.

⁵ Na dzień 30 czerwca 2017 r. prowadzonych jest 5 kampanii *equity crowdfunding*, a 4 są zapowiadane.

Equity Crowdfunding jako sposób finansowania innowacyjnych przedsięwzięć...

Stawasz E., Niedbalska G., *Słownik Innowacji – Leksykon haseł*, Portal Innowacji www.pi.gov.pl, http://www.pi.gov.pl/parp/chapter_96055.asp?soid=677964766D394262AB915FB61187C008, dostęp: 30 czerwca 2017.

Netografia

www.beesfund.com

www.crowdangels.pl

www.crowdway.pl

www.findfunds.pl

www.sharevestors.com

www.wspolnicy.pl

Rozdział 3

Analiza i ocena zmian bezrobocia w Polsce – ujęcie krajowe, regionalne na przykładzie województwa podkarpackiego

Aneta Lipczyńska*

Społeczna Akademia Nauk

Wydział Zamiejscowy w Tarnobrzegu

*anetawalduslipczynscy@wp.pl

Wprowadzenie

Przedmiotem rozdziału jest analiza zjawiska bezrobocia na terenie województwa podkarpackiego w odniesieniu do terytorium całego kraju. Celem jest ukazanie najistotniejszych zagadnień związanych z bezrobociem oraz przedstawienie determinant i zmian w poziomie i strukturze bezrobocia na terenie województwa podkarpackiego. Istota bezrobocia polega na tym, że pewien odsetek ludzi deklarujących chęć podjęcia pracy pozostaje z różnych powodów bez zatrudnienia. Bezrobocie skutkuje wieloma negatywnymi konsekwencjami społecznymi i ekonomicznymi, które uzależnione są od ogólnej sytuacji na rynku pracy. Skutki bezrobocia są odczuwalne nie tylko przez osoby pozostające bez pracy, ale także przez ich rodziny i całe społeczeństwo w województwie podkarpackim. Poziom, dynamika, skala i struktura bezrobocia lokalnego wpływają na funkcjonowanie nie tylko całego regionu, lecz także całego kraju.

Bezrobocie to jeden z kluczowych i najpoważniejszych problemów społeczno-ekonomicznych zarówno w Polsce, jak i na całym świecie. Po-

Rozdział 3

jęcie to jest szeroko ujmowane i definiowane na szeroką skalę. Istotną kwestią jest przedstawienie definicji pojęcia bezrobocia i bezrobotnego, a także wskazanie istotnych przyczyn sprzyjających powstawaniu tego negatywnego zjawiska na rynku pracy.

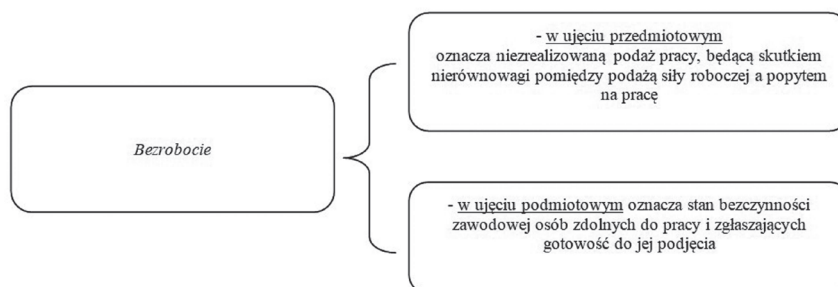
Pojęcie bezrobocia i bezrobotnego

W kręgu kultury europejskiej znaczenie pracy ukształtowało się głównie pod wpływem tradycji analitycznej oraz wartości religii chrześcijańskiej. W encyklice „Laborem exercens” Jan Paweł II pisał: „Szczególną uwagę należy poświęcić młodym, szukającym pracy, bezrobotnym, ludziom, którzy nie otrzymują wystarczającego wynagrodzenia lub którym brakuje środków materialnych; istotne jest, aby całe społeczeństwo zabiegało o włączenie w aktywność zawodową wszystkich osób w odpowiednim wieku oraz by ubóstwo i nędza, poniżające ludzką godność, zostały przezwyciężone dzięki coraz większej solidarności” [Solak 2010, s. 9].

W literaturze przedmiotu, a także w wielu innych źródłach można odnaleźć różne definicje i klasyfikacje bezrobocia. Przyczyną takiej sytuacji jest złożoność tego zjawiska oraz jego wielowymiarowość. W ujęciu encyklopedycznym bezrobocie to zjawisko braku pracy zarobkowej osoby zdolnej do pracy i poszukującej zatrudnienia [Nowa Encyklopedia Powszechna 1995, s. 435].

Bezrobocie często definiowane jest w kontekście wieloaspektowości. Analizowane jest głównie w dwóch ujęciach (przedmiotowym i podmiotowym), co ukazuje wykres 1.

Wykres 1. Bezrobocie w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Gierszewski 2013, s. 341].

Zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r. osobą bezrobotną jest osoba niezatrudniona, niewykonująca pracy zarobkowej, która jest zdolna i gotowa podjąć zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu pracy, nieucząca się w systemie dziennym, zarejestrowana we właściwym dla miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy, będąca w wieku produkcyjnym, nieposiadająca gospodarstwa rolnego, poszukująca zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, jeżeli spełnia następujące kryteria [Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy]:

1. ukończyła 18 lat,
2. nie osiągnęła wieku emerytalnego, określonego na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych [Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych],
3. po zakończeniu pracy zarobkowej, zamknięciu własnej pozarolniczej działalności gospodarczej na mocy obowiązujących przepisów nie pobiera nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, zasiłku przedemerytalnego, świadczenia przedemerytalnego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego,
4. nie przyznano jej prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, renty socjalnej czy renty rodzinnej w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę,
5. nie przyznano jej prawa do emerytury albo renty z tytułu niezdolności do pracy przez zagraniczne organy emerytalne lub rentowe w wysokości co najmniej najniższej emerytury albo renty z tytułu niezdolności do pracy, o których mowa w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych,
6. nie jest właścicielem lub posiadaczem samoistnym lub zależnym nieruchomości rolnej, o powierzchni użytków rolnych powyżej 2 ha przeliczeniowych,
7. nie podlega ubezpieczeniu emerytalnemu lub rentowemu z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodar-

Rozdział 3

stwie rolnym mającym ponad 2 ha przeliczeniowe powierzchni użytków rolnych,

8. nie osiąga przychodów podlegających opodatkowaniu podatkiem dochodowym z działów specjalnych produkcji rolnej, a także nie podlega ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie trudniącym się uprawą działów specjalnych produkcji rolnej,
9. nie złożyła wniosku o wpis do ewidencji działalności gospodarczej czy też po jego złożeniu zgłosiła do ewidencji działalności gospodarczej wniosek o zawieszenie wykonywania działalności gospodarczej i okres zawieszenia jeszcze nie upłynął albo nie upłynął jeszcze okres do dnia podjęcia działalności gospodarczej,
10. nie jest osobą tymczasowo aresztowaną czy też nie odbywa kary pozbawienia wolności (wyjątek to kara pozbawienia wolności odbywana poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego),
11. nie osiąga miesięcznie przychodu w kwocie przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę (wyjątkiem są przychody uzyskane z tytułu odsetek lub inne przychody od środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku bankowym),
12. nie pobiera na mocy przepisów o pomocy społecznej zasiłku stałego,
13. nie pobiera na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych świadczenia pielęgnacyjnego, specjalnego zasiłku opiekuńczego lub dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania,
14. nie podlega, na podstawie odrębnych przepisów, obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, z wyjątkiem ubezpieczenia społecznego rolników,
15. nie pobiera po ustaniu zatrudnienia świadczenia szkoleniowego,
16. nie pobiera na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów zasiłku dla opiekuna.

Według Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) bezrobotnym jest osoba, która ukończyła 15 lat, nie pracuje i jest gotowa podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni od otrzymania oferty, a przez ostatnie cztery ty-

godnie aktywnie poszukiwała pracy. Międzynarodowa Organizacja Pracy i Eurostat do badania wskaźników bezrobocia przyjęły metodę BAEL (BAEL – Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności) [Kmieciak-Baran 2009, s. 15]. Metoda ta stosowana jest również w Polsce na potrzeby Głównego Urzędu Statystycznego. Bezrobotnym według BAEL jest więc osoba w wieku od 15 do 74 lat, która spełnia jednocześnie trzy warunki [Pilc 2014, s. 27]:

1. w badanym tygodniu nie była osobą pracującą;
2. aktywnie poszukiwała pracy, czyli podjęła konkretne działania w ciągu 4 tygodni, aby znaleźć pracę;
3. była gotowa i zdolna podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu, w którym przeprowadzono badanie.

Polityka państwa wobec bezrobocia obejmuje szerokie spektrum działań podejmowanych przez władze rządowe i samorządowe, a zmierzające do obniżenia jego poziomu. Rodzaj i zakres tych działań wynika z wieloaspektowego charakteru tego zjawiska, co powoduje konieczność stosowania interwencjonizmu w różnych sferach życia gospodarczego i społecznego, oraz wykorzystania szerokiego instrumentarium polityki ekonomicznej [Kwiatkowski 2002, s. 231–232].

Polityka pełnego zatrudnienia polega na wykorzystaniu przez państwo szeregu instrumentów makroekonomicznych i mikroekonomicznych. W zakresie polityki makroekonomicznej wykorzystuje się przede wszystkim instrumenty fiskalne (podatki i wydatki budżetowe) oraz instrumenty pieniężne (stopę procentową i podaż pieniądza). Polityka mikroekonomiczna z kolei obejmuje zespół instrumentów mających na celu zarówno poprawę funkcjonowania rynku pracy, jak i redukcję bezrobocia. Są to różnego rodzaju programy zatrudnienia, pomocy społecznej, szkolenia zawodowego i usług pośrednictwa pracy [Zabrowarny 2004, s. 335].

Bezrobocie powoduje stratę Produktu Krajowego Brutto, określone obciążenia dla budżetu państwa, obniża standard życiowy bezrobotnych oraz przynosi negatywne skutki pozaekonomiczne. Bezrobocie jest nie tylko problemem indywidualnego bezrobotnego i jego rodziny, lecz także problemem społecznym i ekonomicznym [Departament Statystyki, Badań i Analiz Krajowego Urzędu Pracy 1998].

Przyczyny bezrobocia

Do najważniejszych, a zarazem podstawowych przyczyn bezrobocia w Polsce należy zaliczyć [Kmieciak-Baran 2009, s.]:

- procesy restrukturyzacyjne gospodarki, m.in. likwidowanie niektórych gałęzi przemysłu (np. górnictwo, hutnictwo);
- dość szybki postęp techniczny i technologiczny poprzez automatyzację procesów produkcji,
- zmniejszenie popytu na konkretne dobra czy usługi;
- ograniczanie produkcji poprzez spadek produkcji z powodu ograniczonego popytu na poszczególne towary/usługi,
- niedostosowanie kierunków kształcenia do wymagań rynku,
- szarą strefę,
- niedostosowanie struktury podaży pracy do popytu zgłaszanego przez pracodawców,
- nadmierne obciążenia fiskalne pracodawców,
- brak odpowiedniej mobilności pracowników i osób poszukujących pracy,
- zmniejszenie zatrudnienia socjalnego, któremu towarzyszy bezrobocie ukryte;
- niedorozwój gospodarczy niektórych regionów kraju.

Reasumując przyczyny powstawania bezrobocia, należy określić czynniki indywidualne, koniunkturalne oraz instytucjonalne. Trzeba też podkreślić fakt, że najważniejszą przyczyną występowania problemu bezrobocia jest niewystarczająca liczba miejsc pracy w stosunku do liczby osób jej poszukujących.

Skutki bezrobocia

Konsekwencje występowania zjawiska bezrobocia mają przeważnie charakter negatywny. Osoby pozbawione pracy często odnotowują pogorszenie funkcjonowania we wszystkich sferach życia. Efekty pozbawienia możliwości pracy zawodowej można rozpatrywać w różnorodnych aspektach, między innymi przez pryzmat ekonomii, polityki, prawa, etyki, psychologii, a także w obszarze obyczajowym czy też społecznym [Skórska 2004, s. 98].

Analiza i ocena zmian bezrobocia w Polsce...

Bezrobocie jest zjawiskiem negatywnym zarówno dla osób pozostających bez pracy oraz ich rodzin, jak i dla całego społeczeństwa, gdyż jest ogromnym ciężarem dla gospodarki kraju. Należy stwierdzić, że:

- niemożność znalezienia zatrudnienia przyczynia się do emigracji zarobkowej młodych, wykształconych osób,
- w wymiarze makroekonomicznym bezrobocie wpływa na system finansów publicznych (zasiłki i inne świadczenia socjalne, programy przeciwdziałania bezrobociu),
- praca jest jednym z ważnych czynników produkcji, natomiast bezrobocie oznacza niepełne wykorzystanie tego czynnika.

Společne skutki bezrobocia to obawa przed utratą pracy, a także obniżenie poziomu bezpieczeństwa socjalnego osób, które straciły pracę. Bezrobotny z czasem traci swoje zasoby materialne i oszczędności, które przeznaczają na bieżącą egzystencję. Stopniowo w jego życiu pojawia się poczucie zbędności, wyłania się wobec tego grupa osób marginalizowanych i wykluczonych z uczestnictwa w życiu społecznym. Taka grupa stwarza nowe negatywne zjawiska w postaci patologii społecznych. Skutki społeczne objawiają się w postaci [Głąbicka 2004, s. 57]: pogorszenia standardu życia, zagrożenia egzystencji jednostki, zagrożenia w sferze psychicznej jednostki, zakłócenia w życiu rodzinnym, szkód moralno-etycznych, powstania patologii społecznych, napięć i konfliktów społecznych oraz wielu innych sytuacji dotyczących osoby pozostającej bez pracy.

Analiza zmian w wielkości i strukturze bezrobocia w Polsce w odniesieniu do województwa podkarpackiego

Zasadniczym warunkiem występowania bezrobocia jest pozostawanie bez pracy. Przejawem aktywności osoby poszukującej pracy może być podejmowanie kroków takich jak: rejestracja w urzędzie pracy, zamieszczanie ogłoszeń prasowych, reakcja na oferty pracy, przedstawienie swojej kandydatury u pracodawców czy też rozmowy ze znajomymi o wolnych miejscach pracy, logowanie się na portalach ogłoszeniowych.

Współczynnik aktywności zawodowej informuje o tym, jaki jest procentowy udział osób aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie populacji należącej do danej kategorii. Wskaźnik aktywności zawodowej

Rozdział 3

znacznie się różni w zależności od badanych grup – w tym przypadku podział nastąpił według płci. Analizując współczynnik aktywności zawodowej, można zauważyć znacznie niższą jego wartość w wypadku kobiet niż mężczyzn. Najwyższy wskaźnik aktywności zawodowej odnotowano w roku 1995 r. – 66,8% mężczyzn, 51,5% kobiet. Najniższą wartość wskaźnik aktywności zawodowej kobiet osiągnął w roku 2010 (47,6%), a aktywności zawodowej mężczyzn – w roku 2005 (62,8%). Analizując ogólny współczynnik aktywności zawodowej w Polsce w latach 1995–2015, można stwierdzić tendencję malejącą do roku 2005.

Tabela 1. Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce (w %)

Wyszczególnienie	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015
Ogółem	58,8	56,6	54,9	55,3	55,9	56,2	56,2
Kobiety	51,5	49,7	47,7	47,6	48,2	48,5	48,4
Mężczyźni	66,8	64,1	62,8	63,7	64,4	64,7	64,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych [<http://stat.gov.pl/>].

Dysponując danymi na temat liczby pracujących, a także liczby bezrobotnych, można ustalić jedną z najważniejszych informacji o stanie rynku pracy, czyli stopę bezrobocia. Stopa bezrobocia to procentowy udział bezrobotnych w liczbie aktywnych zawodowo. Dla uzyskania wyraźniejszego obrazu sytuacji rynku stosowane są obliczenia tzw. częściowych stóp bezrobocia – dla regionu, miasta, osobno dla grupy kobiet, osobno dla mężczyzn itp. Istotną informacją jest ta o podstawie do obliczeń stopy bezrobocia. Najczęściej podaje się stopę obliczoną na podstawie rejestracji w urzędach pracy. Ale może być ona obliczana również na podstawie badań ankietowych i zwykle wówczas jest wyższa [Kotlorz 1995, s. 21].

Tabela 2. Stopy bezrobocia w Polsce (w%)

Wyszczególnienie	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Stopa bezrobocia	14,9	15,1	17,6	12,4	13,4	11,4	9,7	8,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych [www.stat.gov.pl].

Analiza i ocena zmian bezrobocia w Polsce...

Wskaźnik stopy bezrobocia jest istotny dla ekonomistów, ponieważ przedstawia obecny stan gospodarki. W 2005 r. wskaźnik osiągnął najwyższą wartość – 17,6% – co oznacza, że wśród grupy 100 osób aktywnych zawodowo było ponad 17 osób bezrobotnych (17,6). Od 2013 r. stopa bezrobocia spada – z poziomu 13,4% do 8,9% na koniec 2016 r. – i prawdopodobnie trend ten się utrzyma. Bardzo istotny jest fakt, że na koniec 2016 r. stopa bezrobocia spadła do poziomu 8,9%. Tym samym stopa bezrobocia po raz pierwszy od roku 1990 wynosiła na koniec roku poniżej 9,0%.

Na podstawie informacji pochodzących z Urzędu Statystycznego w Rzeszowie na koniec grudnia 2017 r. stopa bezrobocia w województwie podkarpackim wyniosła 9,7% [www.stat.gov.pl].

Zjawisko bezrobocia na terenie województwa podkarpackiego można analizować przy zastosowaniu różnych kryteriów. Jednym z wielu czynników kształtujących stopę bezrobocia i wpływających na jej kształt jest płeć osoby bezrobotnej. Wiele różnych zjawisk przedstawianych jest z uwzględnieniem podziału na mężczyzn i kobiety. W związku ze znaczeniem płci jako cechy stosowanej w statystyce rynku pracy poniżej opisano sytuację kobiet i mężczyzn na krajowym i regionalnym rynku pracy.

Bezrobocie w większej mierze dotyczy kobiet. Poziom bezrobocia wśród kobiet wynika z ich zaangażowania w życie rodzinne – np. pełnienia funkcji matki – a co za tym idzie mniejszej dyspozycyjności, przebywania na urloпах macierzyńskich itp. Oczywiście bezrobocie wśród kobiet, podobnie jak wśród mężczyzn, spada, co jest dobrze widoczne od roku 2014. W statystykach krajowych i regionalnych wśród bezrobotnych na koniec 2015 r. przeważały kobiety, na terenie Polski było to ponad 816 tys. osób, które stanowiły 52% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, a na terenie województwa podkarpackiego – 63 tys. osób, które stanowiły 52% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na stopę bezrobocia w każdym regionie jest niewątpliwie wiek osoby bezrobotnej.

Tabela 3. Poziom bezrobocia według płci w Polsce i w województwie podkarpackim w latach 2010–2015

Wyszczególnienie	Mężczyźni		% bezrobotnych ogółem		Kobiety		% bezrobotnych ogółem		Liczba bezrobotnych ogółem	
	Polska	woj. podkarp.	Polska	woj. podkarp.	Polska	woj. podkarp.	Polska	woj. podkarp.	Polska	woj. podkarp.
2010	940	69	48%	48%	1015	73	52%	51%	1955	142
2011	922	69	47%	47%	1060	77	53%	53%	1983	146
2012	1038	76	49%	49%	1099	78	51%	50%	2137	154
2013	1058	77	49%	50%	1099	77	51%	50%	2158	154
2014	886	68	48%	49%	940	70	51%	51%	1825	138
2015	747	60	48%	49%	816	63	52%	52%	1563	123

Rozdział 3

Tabela 4. Struktura bezrobotnych według wieku w województwie podkarpackim w latach 2010–2015

Wyszczególnienie	18–24	25–34	35–44	45–54	55 i więcej	Ogółem
2010	34,80	43,90	27,90	26,00	9,70	142,30
2011	34,80	45,50	28,70	25,70	11,50	146,20
2012	35,00	47,70	31,00	26,80	13,30	153,80
2013	32,70	46,90	31,60	27,60	15,40	154,20
2014	26,50	41,70	29,10	24,80	15,80	137,90
2015	21,90	37,30	26,10	22,30	15,90	123,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie.

Analiza i ocena zmian bezrobocia w Polsce...

W związku z pozytywną tendencją dotyczącą spadku ogólnej liczby bezrobotnych zarówno w Polsce, jak i na terenie województwa podkarpackiego w ostatnich dwóch analizowanych latach zaobserwować można spadek liczby osób bezrobotnych we wszystkich grupach wiekowych.

Dość wysoki poziom bezrobocia może doprowadzić do bardzo negatywnych skutków nie tylko z punktu widzenia społecznego, lecz także ekonomicznego. Przy dużej liczbie osób bezrobotnych w tak zwanym „wieku poprodukcyjnym” rosną koszty ponoszone na świadczenia przedemerytalne czy wcześniejsze emerytury, a rynek pracy traci osoby z dużym doświadczeniem zawodowym.

Najliczniejszą grupę wśród osób bezrobotnych stanowią na terenie kraju oraz w analizowanym województwie podkarpackim zwłaszcza osoby pomiędzy 25 a 34 rokiem życia. Powodów wysokiego bezrobocia w tej kategorii wiekowej może być wiele, najczęściej jednak wymieniane są dwa – brak doświadczenia zawodowego i niedopasowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. Ponadto problemem jest nadal niewystarczająca liczba ofert pracy. Podobna sytuacja tyczy się osób bezrobotnych między 18 a 24 rokiem życia, z tym że w tej grupie niejednokrotnie to nieukończenie szkoły i brak wykształcenia na określonym poziomie są główną przeszkodą w znalezieniu odpowiedniej pracy. Wyjątek stanowią osoby w wieku ponad 55 lat w województwie podkarpackim, których liczba od roku 2012 zaczęła stopniowo wzrastać.

W tabeli 7 ukazano strukturę osób bezrobotnych według miejsca zamieszkania na obszarze województwa podkarpackiego.

Rozdział 3

Tabela 5. Struktura bezrobotnych według wieku w Polsce w latach 2010–2015 (w %)

Wyszczególnienie	18–24	25–34	35–44	45–54	55 i więcej
2010	21,9%	29,2%	18,4%	20,3%	10,2%
2011	21,0%	29,3%	18,8%	19,4%	11,4%
2012	19,9%	29,4%	19,6%	18,7%	12,5%
2013	18,6%	28,4%	20,2%	18,7%	14,1%
2014	16,5%	27,9%	20,9%	18,6%	16,0%
2015	15,1%	27,5%	21,3%	18,4%	17,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących w Głównego Urzędu Statystycznego.

Tabela 6. Struktura bezrobotnych według wieku w województwie podkarpackim w latach 2010–2015 (w %)

Wyszczególnienie	18–24	25–34	35–44	45–54	55 i więcej
2010	24,5%	30,9%	19,6%	18,3%	6,8%
2011	23,8%	31,1%	19,6%	17,6%	7,9%
2012	22,8%	31,0%	20,2%	17,4%	8,6%
2013	21,2%	30,4%	20,5%	17,9%	10,0%
2014	19,2%	30,2%	21,1%	18,0%	11,5%
2015	17,7%	30,2%	21,1%	18,1%	12,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących w Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie.

Tabela 7. Struktura bezrobotnych według miejsca zamieszkania na terenie województwa podkarpackiego w latach 2010–2015 (w tys. osób)

Wyszczególnienie	Wieś	Miasto	Liczba bezrobotnych ogółem
2010	88,70	53,60	142,30
2011	91,20	55,00	146,20
2012	96,60	57,20	153,80
2013	97,50	56,70	154,20
2014	87,10	50,80	137,90
2015	78,00	45,50	123,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie.

Analiza i ocena zmian bezrobocia w Polsce...

W analizowanym przedziale czasowym liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne zarówno w miastach, jak i na wsi wzrastała do roku 2013. W 2010 r. liczba bezrobotnych zamieszkałych na terenie wiejskim wyniosła 88,70 tys. osób, a w 2013 r. już ponad 97 tys. osób. Porównując dane z roku 2013 i roku 2010, można stwierdzić, że wzrosła również liczba osób bezrobotnych zamieszkałych w miastach – o 3,10 tys. osób. W kolejnych dwóch latach odnotowano korzystne zmiany w liczbie bezrobotnych osób zamieszkujących na wsi i w mieście. W 2015 r. – w porównaniu z rokiem 2013 – liczba osób bezrobotnych zamieszkujących obszary wiejskie zmniejszyła się o 19,50 tys., zmniejszyła się również liczba bezrobotnych zamieszkałych w mieście – o ponad 11 tys. To świadczy o zmniejszającym się poziomie bezrobocia i bardzo korzystnych zmianach na regionalnym rynku pracy.

Zarówno w Polsce, jak i na obszarze województwa podkarpackiego poziom bezrobocia można analizować przy uwzględnieniu kryterium odnoszącego się do poziomu wykształcenia osób zarejestrowanych jako bezrobotne. Poziom wykształcenia warunkuje szanse na podjęcie odpowiedniej pracy, atrakcyjność pracy, a zwłaszcza wysokość wynagrodzenia czy stabilność zatrudnienia. Wprawdzie wyższe wykształcenie daje relatywnie największą szansę na zatrudnienie, to jednak go nie gwarantuje. Dane zamieszczone w tabeli 8 przedstawiają liczbę osób bezrobotnych według poziomu wykształcenia w Polsce i na terenie województwa podkarpackiego w latach 2010–2015.

Analizując ogólnokrajowe statystyki rynku pracy, można zauważyć, że narastanie problemu bezrobocia w polskiej gospodarce dotyczy wszystkich grup, niezależnie od poziomu wykształcenia, do 2013 roku. Najliczniejszą grupę osób bezrobotnych w kraju stanowili na przełomie analizowanych sześciu lat bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i podstawowym. Z kolei osób bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i wyższym we wszystkich latach było relatywnie najmniej. Osoby posiadające wyższe wykształcenie i odpowiednie kwalifikacje zawodowe rzadziej tracą pracę, a jeśli już to nastąpi, to łatwiej im znaleźć nowe miejsce zatrudnienia. Dlatego też znacznie mniejsze zagrożenie bezrobociem występuje wśród osób z wykształceniem wyższym.

Tabela 8. Wielkość poziomu i struktury bezrobocia według wykształcenia w Polsce i w województwie podkarpackim w latach 2010–2015 (w tys. osób i w %)

Wyszczególnienie	wyższe		policealne i średnie zawodowe		średnie ogólnokształcące		zasadnicze zawodowe		gimnazjalne i poniżej	
	Polska	woj. podkarp.	Polska	woj. podkarp.	Polska	woj. podkarp.	Polska	woj. podkarp.	Polska	woj. podkarp.
2010	204 10%	17 12%	430 22%	36 25%	213 11%	15 10%	556 28%	44 31%	551 28%	31 22%
2011	225 14%	19 13%	441 22%	37 25%	214 11%	15 10%	556 28%	44 30%	546 27%	30 21%
2012	251 12%	20 13%	472 22%	39 26%	226 11%	16 10%	604 28%	47 30%	583 27%	31 20%
2013	259 12%	21 14%	476 22%	39 25%	229 11%	16 10%	606 28%	47 30%	588 27%	31 20%
2014	225 12%	19 14%	401 22%	35 25%	192 11%	14 10%	504 27%	41 30%	502 27%	28 20%
2015	200 12%	18 14%	341 21%	31 25%	165 11%	13 10%	425 27%	37 29%	433 27%	25 20%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych źródłowych statystycznych pochodzących z GUS i WUP w Rzeszowie.

Na terenie województwa podkarpackiego największa liczba bezrobotnych dotyczyła grupy osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe oraz policealne i średnie zawodowe. Znaczący wzrost bezrobotnych zanotowano również wśród osób legitymujących się wykształceniem wyższym, z poziomu około 17 tys. osób w 2010 r. do ponad 21 tys. osób w 2013 r. Z kolei liczba bezrobotnych w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnymi lub podstawowym cechowała się dość stałą tendencją.

Wnioski

Utrata pracy jest jednym z najbardziej przygnębiających wydarzeń w życiu człowieka. To właśnie od dochodów z tytułu świadczenia pracy zależy poziom życia. Dla wielu osób praca zawodowa stanowi nie tylko źródło utrzymania, lecz także formę uszlachetniania osobowości człowieka i umożliwia samorealizację. Utrata zatrudnienia oznacza obniżenie poziomu życia, powstanie obaw dotyczących przyszłości oraz obniżone poczucie własnej wartości [Mankiw, Taylor 2016, s. 94].

Bezrobocie stanowi ogromny problem dla całego państwa, województwa czy regionu, w tym w szczególności dla jednostek, które pozostają bez pracy. Osoby bezrobotne w obliczu sytuacji, w jakiej się znalazły, często czują się odrzucone, dlatego ważne jest wsparcie ze strony państwa, społeczności lokalnych i sąsiedzkich. Osoby pozostające bez pracy mogą korzystać (i często to robią) z instytucji pośredniczących w poszukiwaniu pracy. Ważnym podsumowaniem problemu bezrobocia jest fakt, że dotyka ono wszystkich grup wiekowych, zarówno mieszkańców miast, jak i wsi, co niewątpliwie powoduje, że z tym problemem należy walczyć. Jak podaje Główny Urząd Statystyczny stopa bezrobocia w końcu grudnia 2017 r. wyniosła 6,6%, a w województwie podkarpackim 9,7%, co jest niewątpliwie pozytywnym zjawiskiem dla całej gospodarki rynkowej.

Dane zaprezentowane w niniejszym rozdziale zostały zaczerpnięte przede wszystkim ze źródeł pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego, a także z rejestrów bezrobotnych prowadzonych w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Rzeszowie.

Bibliografia

- Departament Statystyki, Badań i Analiz Krajowego Urzędu Pracy (1998)**, *Leksykon Rynku Pracy*, Wyd. Krajowy Urząd Pracy, Warszawa.
- Gierszewski J. (2013)**, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Wyd. Difin, Warszawa.
- Głąbicka K. (2004)**, *Polityka społeczna Państwa Polskiego u progu członkostwa w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacyjnej, Radom.
- Kmiecik-Baran K. (2009)**, *Bezrobocie czynnikiem marginalizacji i ubóstwa*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kotlorz R. (1995)**, *Rynek pracy w systemie społecznej gospodarki rynkowej: materiały do studiowania*, Katowice.
- Kwiatkowski E. (2002)**, *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa.
- Mankiw N.G., Taylor M.P. (2016)**, *Makroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Nowa Encyklopedia Powszechna (1995)**, t 1, PWN, Warszawa.
- Pilc M. (2014)**, *Determinanty bezrobocia w Polsce w latach 1993–2012*, Wyd. CeDeWu, Warszawa.
- Solak A. (2010)**, *Problematyka pracy i bezrobocia w kontekście funkcjonowania rodziny*, Wydawnictwo Comandor, Warszawa.
- Skórska A. (2004)**, *Młodzież na rynku pracy w Polsce i w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2016 r., poz. 645), art. 2 pkt 2.*
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227, z późn. zm.).*

Rozdział 4

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych sektora małych i średnich przedsiębiorstw regionu podkarpackiego

Danuta Mokrosińska*

Społeczna Akademia Nauk

Wydział Zamiejscowy w Tarnobrzegu

*danuta.mok@wp.pl

Wprowadzenie

Dynamika przemian społecznych i gospodarczych oraz rosnący poziom niepewności w globalizującej się gospodarce wymagają od podmiotów gospodarczych z jednej strony coraz efektywniejszego wykorzystania zasobów nie tylko w skali globalnej, lecz także na poziomie regionów. Z kolei od państwa i sfery instytucjonalnej oczekuje się kreowania warunków rozwoju przedsiębiorczości, innowacyjności oraz produktywności. Integracja Polski ze strukturami Unii Europejskiej wzmacnia ten proces, nakładając na podmioty rynkowe konieczność sprostania wymaganiom rosnącej konkurencji [Gagacka 2008, s. 93]. Z drugiej strony oferuje mechanizmy wsparcia działalności przy wykorzystaniu zasobów finansowych płynących z funduszy strukturalnych.

Fundusze strukturalne są obecnie najważniejszym narzędziem polityki spójności Unii Europejskiej. Ich znaczenie, zasób finansowy, sposoby rozdysponowania środków, cele ich przeznaczenia ulegały w miarę

Rozdział 4

postępującej ewolucji polityki spójności licznym zmianom, jednakże ich głównym celem zawsze było wspieranie rozwoju sektora MSP.

W obecnym okresie programowania 2014–2020 na wsparcie ze środków UE mogą liczyć przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa prowadzące innowacyjną działalność lub stosujące innowacyjne rozwiązania. Priorytetowe znaczenie ma także prowadzenie przez przedsiębiorstwa prac badawczo-rozwojowych (B+R), a w szczególności implikacja wypracowanych rozwiązań do gospodarki.

Celem głównym niniejszego rozdziału jest identyfikacja dostępnych mechanizmów wsparcia ze szczególnym uwzględnieniem najistotniejszych priorytetów skoncentrowanych na projektach innowacyjnych w regionie podkarpackim. Realizacji celu głównego służą cele szczegółowe mające pomóc w identyfikacji otoczenia i warunków w zakresie możliwości realizacji działań innowacyjnych. Należą do nich: diagnoza sytuacji w zakresie rozwoju sfery B+R, w tym działań innowacyjnych, oraz identyfikacja potencjałów rozwojowych w zakresie konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki ze szczególnym uwzględnieniem regionu podkarpackiego.

Innowacje w MŚP

Innowacje w liczbach

Słowo „innowacja” pochodzi od łacińskiego *innovare*, co znaczy „odnawiać”. Według E. Michalskiego [2012, ss. 296–297] „innowacja jest to tworzenie czegoś nowego, czyli sposób urzeczywistnienia twórczych idei i wprowadzanie ich w życie”. Dalej autor pisze, że „innowacja polega na przekształcaniu pomysłów i inwencji twórczej w użyteczne dobra, usługi lub metody produkcyjne”. Innowacyjność gospodarki to z kolei zdolność, a także motywacja przedsiębiorców do stałego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników badań naukowych oraz prac badawczo-rozwojowych, nowych pomysłów czy wynalazków. Intensyfikacja na przełomie XIX i XX w. nowych technologii – przede wszystkim internetu oraz innych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych – doprowadziła do zmian w działalności i komunikowaniu się podmiotów gospodarczych w wyniku szybkiego dostępu do informacji i wiedzy [Pangsy-Kania 2012, s. 109].

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych...

Analiza danych Eurostatu pokazuje, że w latach 2010–2012 w większości krajów UE nastąpił zauważalny odpływ przedsiębiorców od działalności innowacyjnej (w Polsce z 28% w latach 2009–2011 do 23% w latach 2010–2012). Ostatnie dane GUS za lata 2011–2013 to ponowne niewielkie odbicie, ale tylko w przypadku przedsiębiorstw przemysłowych (wzrost udziału innowatorów z 17,7% do 18,4%). Przedsiębiorstwa usługowe ponownie mają mniejszy udział wśród firm innowacyjnych (z 13,9% do 12,8%). Gdy spada odsetek innowacyjnych firm w gospodarkach wysoko rozwiniętych ze zakumulowanym potencjałem innowacyjnym, nie stanowi to takiego zagrożenia jak w wypadku krajów takich jak Polska, gdzie podobny zwrot może być trudny do nadrobienia. Mimo spadającego odsetka innowacyjnych firm obserwujemy wzrost nakładów na jedno przedsiębiorstwo wśród tych polskich przedsiębiorstw, które są innowacyjne, do poziomu 1 mln euro w 2012 r. wobec 785 tys. euro w 2010 r. Przy tym średni poziom nakładów innowacyjnych na firmę w Polsce jest nieco niższy od średniej dla 28 krajów UE (1,15 mln euro w 2012 r.). Niestety, najnowsze dane GUS w tym przypadku nie są optymistyczne. W 2013 r. roku przedsiębiorstwa przemysłowe wydały na innowacje mniej o 2,7% niż w roku 2012, a firmy usługowe aż o 21% mniej [Zadura- Lichota 2015, s. 5].

Polski rząd zobowiązał się przed KE, że do 2020 r. nakłady na badania i prace rozwojowe (B+R) wzrosną do 1,7% PKB z poziomu, na którym są obecnie (poniżej 0,9%). Nakłady poniesione w tym zakresie przez sektor prywatny, czyli firmy i przedsiębiorców, podwoi się do 0,8% PKB.

W 2013 roku 44% wszystkich wydatków w Polsce na ten sektor stanowiły koszty ponoszone przez przedsiębiorców. W poprzednich latach wskaźnik ten kształtował się na poziomie odpowiednio 30% w roku 2011 i 37% w roku 2012.

Innowacje – priorytetowe działanie w okresie programowania 2014–2020

W 2013 r. Polska zajmowała 10. miejsce wśród krajów UE pod względem wielkości nakładów sektora prywatnego na innowacje.

Główny strumień środków w obecnym okresie programowania popłynie na krajowe i regionalne inteligentne specjalizacje. Są to branże i dziedziny, w których Polska posiada największy potencjał rozwojowy. Dotacje, czyli pomoc bezzwrotna dla przedsiębiorstw, w tym dla MŚP,

Rozdział 4

przyznawana jest na B+R, czyli najbardziej ryzykowną część projektów. Natomiast na wdrożenie wyników udzielana jest pomoc zwrotna – preferencyjne kredyty, pożyczki, gwarancje, zaangażowanie funduszy podwyższonego ryzyka.

W Polsce określono 18 inteligentnych specjalizacji w ramach 5 działów:

- zdrowe społeczeństwo;
- biogospodarka rolno-spożywcza;
- zrównoważona energetyka;
- surowce naturalne i gospodarka odpadami;
- innowacyjne technologie i procesy przemysłowe.

Istotny w zakresie podjętego tematu jest fakt, iż w każdym z regionów (województw) po przeprowadzeniu stosownych konsultacji dokonano wyboru regionalnych inteligentnych specjalizacji, czyli branż, w których poszczególne regiony upatrują szans na rozwój. Są to branże wykorzystujące ich endogeniczne potencjały. Dla woj. podkarpackiego sprecyzowano inteligentne specjalizacje w obszarach, w których może ono osiągnąć przewagę konkurencyjną (zgodnie z „Regionalną strategią innowacji”). Są to: lotnictwo i kosmonautyka, jakość życia, turystyka i rekreacja, ochrona zdrowia (w tym odnowa biologiczna oraz produkcja zdrowej żywności), informatyka, a także telekomunikacja.

Przy wyborze projektów kwalifikujących się do wsparcia z funduszy unijnych bardzo istotny jest poziom ich innowacyjności. Projekty o charakterze innowacyjnym niewpisujące się w krajowe lub regionalne inteligentne specjalizacje nie będą mogły liczyć na wsparcie środkami z UE. Przedsiębiorcy chcący sięgnąć po środki unijne powinni przemyśleć swoje strategie rozwoju i być może zmienić je na bardziej innowacyjne.

Promowanie inteligentnego rozwoju jest zgodne z celami tematycznymi przyjętymi na lata 2014–2020 oraz wytycznymi „Strategii Europa 2020”, będącej dokumentem nadrzędnym na poziomie UE, wyznaczającym priorytetowe kierunki działań w obecnym okresie programowania. Jednym z głównych założeń tejże strategii jest promowanie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach, o czym informuje wytyczna 4 (jedna z 10): Optymalizacja pomocy na rzecz badań i rozwoju oraz innowacji, wzmocnienie trójkąta wiedzy i uwolnienie potencjału gospodarki cyfrowej. Także wśród 11 celów tematycznych,

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych...

przyjętych do realizacji w latach 2014–2020, znalazł się cel wskazujący na potrzebę realizacji działań innowacyjnych, a mianowicie cel 1: wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji, a także cel wskazujący na rolę przedsiębiorstw sektora MŚP – cel 3: podnoszenie konkurencyjności MŚP.

Stan sektora MŚP w regionie podkarpackim na tle kraju

Unia Europejska uznaje sektor MŚP za źródło konkurencyjności europejskiej gospodarki i wzrostu gospodarczego. Małe i średnie przedsiębiorstwa przyczyniają się do urzeczywistnienia rynku wewnętrznego poprzez rozwój kontaktów międzynarodowych, poprawę sytuacji konsumentów w UE, powstanie i wdrażanie innowacji technologicznych, a tym samym – do poprawy warunków życia, zatrudnienia, wydajności i konkurencyjności [Bednarczyk, Gawlik, Koprowska 2008, s. 123].

Poziom rozwoju województwa podkarpackiego nie jest zadowalający. Według danych uzyskanych z Banku Danych Regionalnych PKB *per capita* w 2014 r. wynosiło 70,8%, co stawiało ten region na przedostatnim miejscu w kraju. Zdecydowanie lepiej wygląda sytuacja w zakresie nakładów na działalność B+R w relacji do PKB, które w 2014 r. wynosiły 1,38%, co plasowało podkarpackie na drugim miejscu w kraju (w Polsce średnio 0,94%). Bardzo wysoką pozycję (pierwsze miejsce w kraju) region ten uzyskał pod względem nakładów sektora przedsiębiorstw na działalność B+R w relacji do PKB – 1,06% (średnia dla kraju 0,44%). Udział nakładów ponoszonych przez sektor przedsiębiorstw w nakładach na działalność B+R ogółem wynoszący 76,7% także plasował województwo podkarpackie na pierwszym miejscu w kraju (średnia dla Polski 46,6%). Zdecydowanie gorzej wygląda sytuacja w zakresie liczby jednostek związanych z działalnością B+R, których w regionie odnotowano 111 ogółem, z czego 99 w sektorze przedsiębiorstw, co plasuje ten region dopiero na dziewiątej pozycji w kraju. Podobnie sytuacja wygląda w zakresie nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw – 5,8 mld zł (ósma pozycja w kraju).

Zgodnie z danymi zaprezentowanymi w Raporcie o stanie sektora MŚP w Polsce [Nieć 2016, s. 48] poziom przedsiębiorczości

Rozdział 4

w województwie podkarpackim mierzony wskaźnikiem syntetycznym¹ wyniósł w 2014 r. 33,1 i jest jednym z najniższych w kraju (piąte miejsce od końca; na pierwszym miejscu znajduje się woj. mazowieckie – 83,3), co potwierdza fakt, iż wsparcie finansowe dla przedsiębiorstw sektora MŚP na Podkarpaciu, w tym z funduszy UE, jest nadal bardzo pożądane.

Również liczba aktywnych MŚP na 1000 mieszkańców mówi sama za siebie. Plasuje województwo podkarpackie na ostatnim miejscu w kraju (35.; pierwsze miejsce w kraju zajmuje województwo mazowieckie – 60,3) [Nieć 2016, s. 50].

Potencjał regionu (również w zakresie działań innowacyjnych)

Region podkarpacki ma potencjał endogeniczny w ramach zidentyfikowanego obszaru wsparcia interesującego ze względu na podjętą tematykę, jakim jest konkurencyjna i innowacyjna gospodarka. Jest to jedna z czterech dziedzin działań strategicznych określonych w „Strategii rozwoju województwa podkarpackiego” [2013, s. 12]. Do mocnych stron w zakresie tejże dziedziny zaliczono m.in:

- potencjał istniejących uczelni zapewniających wykształconą kadre;
- przewagę konkurencyjną regionu w obszarze przemysłu lotniczego oraz IT;
- wysoki w skali kraju udział finansowania własnych ośrodków badawczo-rozwojowych przez sektor prywatny;
- wysoką aktywność Politechniki Rzeszowskiej w sferze innowacyjnych badań związanych z przemysłem lotniczym;

¹ Rankingi sporządzono na podstawie następujących wskaźników: liczba przedsiębiorstw aktywnych na 1000 mieszkańców (dla przedsiębiorstw mikro, małych i średnich); liczba pracujących na aktywny podmiot w firmach mikro, małych i średnich; pracujący w przedsiębiorstwach aktywnych (mikro, małych i średnich) na 1000 mieszkańców; przychody na aktywne przedsiębiorstwo mikro, małe i średnie; przychody na pracującego w aktywnej firmie mikro, małej, średniej; udział kosztów w przychodach w aktywnych przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich; przeciętne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach aktywnych, małych i średnich; nakłady inwestycyjne na mikro, małe i średnie przedsiębiorstwo aktywne; nakłady inwestycyjne na pracującego w aktywnym przedsiębiorstwie mikro, małym i średnim.

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych...

- stosunkowo dużą liczbę IOB na terenach uprzemysłowionych województwa;
- duży potencjał rolnictwa ekologicznego;
- atrakcyjne krajobrazowo tereny górskie;
- bazę uzdrowiskową i wypoczynkową przygotowaną do obsługi ruchu turystycznego przez cały rok;
- położenie przygraniczne na obszarze Euroregionu Karpackiego.

Mechanizmy wsparcia działań innowacyjnych – przykłady możliwości pozyskiwania środków przez sektor MŚP ze szczególnym uwzględnieniem regionu podkarpackiego

Jednym z ważniejszych źródeł pozyskiwania wsparcia finansowego zmierzającego do podniesienia poziomu innowacyjności przedsiębiorstw są działania realizowane w ramach mechanizmów wsparcia UE.

Środki pozyskane w ramach funduszy unijnych zostaną wykorzystane w taki sposób, że 40% puli środków (poprzednio 25%) podzielią marszałkowie województw w ramach regionalnych programów operacyjnych. To oni najlepiej znają swoje regiony, ich mocne strony i specyficzne problemy. W związku z tym najlepiej ukierunkują wsparcie. Programy regionalne są dwufunduszowe – można z nich pozyskać środki na projekty „miękkie” (finansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego) oraz typowo inwestycyjne (finansowane głównie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego). Dzięki takiej koordynacji wsparcia można zwiększyć skuteczność inwestowania funduszy unijnych. Głównymi beneficjentami pozostają przedsiębiorcy, w tym przede wszystkim firmy sektora MŚP i samorządy.

W obecnym okresie programowania 2014–2020, tak jak w poprzednim, funkcjonuje sześć programów operacyjnych. Programem najzasobniejszym finansowo jest „PO Infrastruktura i środowisko”. W ramach tego programu zaprogramowano 27,4 mld euro. 8,6 mld euro to ilość środków przewidziana do rozdysponowania w ramach PO Inteligentny Rozwój. Następcą „Programu operacyjnego Kapitał ludzki”, funkcjonującego w poprzednim okresie programowania, jest program „Wiedza Edukacja Rozwój”. W jego ramach do rozdysponowania przewidziano 4,7 mld euro. Najmniej środków pozostaje do rozdysponowania w ramach programów

Rozdział 4

„Polska cyfrowa” (2,2 mld euro) oraz programu „Polska wschodnia”, który obejmuje swym działaniem pięć województw tzw. ściany wschodniej – terenów najsłabiej rozwiniętych gospodarczo. Oprócz PO zarządzanych centralnie w każdym z województw funkcjonuje regionalny program operacyjny finansujący priorytety rozwojowe i cele określone przez poszczególne regiony w ramach ich strategii rozwoju.

Spśród wymienionych mechanizmów wsparcia priorytetowe znaczenie w zakresie finansowania działań innowacyjnych i przedsiębiorczych na poziomie regionu odgrywają Regionalne Programy Operacyjne (RPO) dopasowane do potrzeb rozwojowych poszczególnych regionów i opracowane na podstawie celów określonych w strategiach ich rozwoju. Efekty realizacji takiego programu dla województwa podkarpackiego w poprzednim okresie programowania w zakresie działań innowacyjnych i przedsiębiorczych prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Efekty realizacji RPO WP w latach 2007–2013 w zakresie działań innowacyjnych i przedsiębiorczych (w ramach OP 1)

Działanie	Liczba umów	Udział w liczbie umów ogółem (OP 1) %	Wartość dofinansowania (w zł)	Udział w dofinansowaniu ogółem (OP 1) %
Wsparcie kapitałowe przedsiębiorczości	1003	79,2	716 026 443,98	59,1
Instytucje otoczenia biznesu	31	2,4	15 512 177,92	1,3
Regionalny system innowacji	52	4,1	399 339 735,50	32,9
Promocja gospodarcza i aktywizacja gospodarcza regionu	181	14,3	81 134 000,03	6,7
OP 1 Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka (ogółem)	1267	100 (49,3)	1 212 012 357,43	100 (24,5)
OP 1-8 (ogółem)	2570	100	4 937 387 360,85	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Stan realizacji RPO WP na lata 2007–2013 2015].

Jak można wnioskować na podstawie zaprezentowanych danych liczbowych, liczba umów zrealizowanych w ramach Osi Priorytetowej 1 (OP 1) stanowiła prawie 50% wszystkich podpisanych umów w ramach

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych...

ośmiu OP, a dofinansowanie działań realizowanych w ramach tej Osi stanowiło jedną czwartą ogółu środków przeznaczonych do rozdysponowania w ramach RPO. Świadczy to o dużej randze obszaru, jakim są działania innowacyjne, który jest priorytetowo traktowany w obecnym okresie programowania.

W zakresie OP 1: Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka najwięcej umów podpisano w ramach działania 1.1. – Wsparcie kapitałowe przedsiębiorczości – prawie 80% wszystkich umów realizowanych w ramach OP 1 z udziałem dofinansowania niemalże 60%. Należy zwrócić uwagę, iż w ramach działania 1.3. – Regionalny system innowacji – zawarto relatywnie niewiele umów, bo 52, ale udział w dofinansowaniu działań przewidzianych do realizacji w ich zakresie był znaczny i wynosił prawie 33%. Z kolei w ramach działania 1.4. – Promocja gospodarcza i aktywizacja gospodarcza regionu – widać, iż realizowane projekty opierały na mniejsze kwoty. Mimo że udział umów w ogólnej liczbie podpisanych w ramach OP 1 był jednym z większych (14,3%), udział w dofinansowaniu wynosił w tym wypadku zaledwie 6,7%.

Do kluczowych projektów zrealizowanych w ramach OP 1 w latach 2007–2013 można zaliczyć następujące działania:

1. budowa, rozbudowa i modernizacja bazy naukowo-badawczej Politechniki Rzeszowskiej;
2. 12 projektów – Regionalne Centrum Kształcenia Zawodowego w Zakresie Nowoczesnych Technologii;
3. Przyrodniczo-Medyczne Centrum Badań Innowacyjnych;
4. budowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej łączącej Strefę S1 ze strefą S1-3 Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego;
5. rozwój strefy aktywności społeczno-gospodarczej w sąsiedztwie krośnieńskiego lotniska.

„Regionalny program operacyjny dla województwa podkarpackiego” składa się z 10 osi priorytetowych. Są to:

- OP I. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka,
- OP II. Cyfrowe Podkarpackie,
- OP III. Czysta energia,
- OP IV. Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego,
- OP V. Infrastruktura komunikacyjna,

Rozdział 4

- OP VI. Spójność przestrzenna i społeczna,
- OP VII. Regionalny rynek pracy,
- OP VIII. Integracja społeczna,
- OP IX. Jakość edukacji i kompetencji w regionie,
- OP X. Pomoc techniczna.

Największe znaczenie dla finansowania działań rozwojowych sektora B+R ma Oś Priorytetowa 1. – Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka – która składa się z następujących działań:

1. Działanie 1.1. – Wsparcie infrastruktury B+R jednostek naukowych;
2. Działanie 1.2. – Badania przemysłowe, prace rozwojowe oraz ich wdrożenia;
3. Działanie 1.3. – Promowanie przedsiębiorczości;
4. Działanie 1.4. – Wsparcie MŚP.

Najistotniejsze typy projektów innowacyjnych oraz z zakresu B+R możliwe do realizacji w ramach działań RPO WP w latach 2014–2020 zostały zaprezentowane w tabeli 2.

Zaprezentowane w tabeli typy projektów innowacyjnych mogących liczyć na dofinansowanie dotyczą przede wszystkim działań mających na celu przeprowadzenie prac w zakresie badań przemysłowych oraz eksperymentalnych prac rozwojowych w sferze B+R, a także pozyskania infrastruktury niezbędnej do ich prowadzenia. MŚP w ramach RPO mogą pozyskać także środki na własny rozwój. Ciekawym przedsięwzięciem są bony na innowacje, także realizowane w ramach „Programu operacyjnego Inteligentny rozwój”. Poziom dofinansowania jest zróżnicowany w zależności od wielkości podmiotu. Należy zauważyć, że preferowane są mikroprzedsiębiorstwa – mniejsze firmy mogą liczyć na wyższy poziom dofinansowania. Wskazane w tabeli wielkości dotyczą maksymalnych pułapów dofinansowania wydatków kwalifikowalnych, które zazwyczaj nie są tożsame z całkowitą wartością projektu. Należy mieć na uwadze fakt, iż koszty niekwalifikowalne w projekcie przedsiębiorca musi pokryć w całości sam.

Tabela 2. Typy projektów innowacyjnych oraz z zakresu B+R możliwe do realizacji w ramach RPO Województwa Podkarpackiego w latach 2014–2020

Działanie	Typ projektu	Typ beneficjenta	Poziom dofinansowania*
1.2. Badania przemysłowe, prace rozwojowe oraz ich wdrożenia	Bony na innowacje	mikro, małe i średnie przedsiębiorstwo (prowadzące działalność na rynku co najmniej 12 miesięcy)	Pomoc <i>de minimis</i> 85% mikro i małe przedsiębiorstwo – 70%, średnie przedsiębiorstwo – 60%.
	Prace B+R	przedsiębiorstwo	Pomoc <i>de minimis</i> 85% badania przemysłowe: mikro i małe przedsiębiorstwo – 70%, średnie przedsiębiorstwo – 60%, duże przedsiębiorstwo -50% eksperymentalne prace rozwojowe: mikro i małe przedsiębiorstwo – 45%, średnie przedsiębiorstwo – 35%, duże przedsiębiorstwo – 25%
	Infrastruktura B+R	przedsiębiorstwo/ grupy przedsiębiorstw	Pomoc <i>de minimis</i> – 85% regionalna pomoc inwestycyjna: mikro i małe przedsiębiorstwo – 70%, średnie przedsiębiorstwo – 60%, duże przedsiębiorstwo -50%

Rozdział 4

1.3. Promowanie przedsiębiorczości	Inkubatory przedsiębiorczości	jednostka samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostka organizacyjna jednostki samorządu terytorialnego posiadająca osobowość prawną, instytucja otoczenia biznesu, szkoła wyższa. Beneficjenci ostateczni – MSP oraz duże firmy	regionalna pomoc inwestycyjna – zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie zasadami tj.: mikro i małe przedsiębiorstwo – 70%, średnie przedsiębiorstwo – 60%, duże przedsiębiorstwo – 50%.
1.4. Wsparcie MŚP Poddziałanie 1.4.1. Dotacje bezpośrednie	Rozwój MŚP	mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa	pomoc <i>de minimis</i> – 70%, regionalna pomoc inwestycyjna – zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie zasadami tj.: mikro i małe przedsiębiorstwo – 70%, średnie przedsiębiorstwo – 60%.
1.4. Wsparcie MŚP Poddziałanie 1.4.1. Dotacje bezpośrednie	Technologie Informatyczne-Telekomunikacyjne (TIK)	mikro i małe przedsiębiorstwa	pomoc <i>de minimis</i> – 80%.

*Maksymalny % poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO 2015].

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych...

Spśród wszystkich programów operacyjnych program „Inteligentny rozwój” zawiera priorytety skierowane do przedsiębiorstw sektora MŚP. Dokładny opis i charakterystykę poszczególnych osi priorytetowych (zbiór działań w ramach jednej zbieżnej tematyki, podlegających dofinansowaniu) zawiera Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych PO IR tzw. SzOOP PO IR. Dokument ten przedstawia wszystkie osie priorytetowe podlegające dofinansowaniu w podziale na działania. W ich ramach w sposób szczegółowy dokonano charakterystyki beneficjentów (podmioty mogące składać wnioski w zakresie poszczególnych działań), grup docelowych (ostateczni odbiorcy pomocy/podmioty, na których rzecz zostaną rozdysponowane pozyskane środki), pułapy dofinansowania (procentowe określenie możliwego udziału środków UE w finansowaniu projektów w ramach poszczególnych działań). Dla przedsiębiorstw sektora MŚP przeznaczone są osie priorytetowe 1, 2 oraz 3, a zwłaszcza Poddziałanie 3.1.1. w ramach Działania 3.1.

- OP I – Wsparcie prowadzenia prac B+R przez przedsiębiorstwa,
- OP II – Wsparcie otoczenia i potencjału przedsiębiorstw do prowadzenia działalności B+R+I,
- OP III – Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach,
- OP IV – Zwiększenie potencjału naukowo-badawczego,
- OP V – Pomoc techniczna.

Najistotniejsze typy projektów innowacyjnych oraz z zakresu B+R możliwe do realizacji w ramach działań PO IR w latach 2014–2020 zostały zaprezentowane w tabeli 3.

W ramach PO IR na dofinansowanie mogą liczyć przede wszystkim projekty obejmujące badania przemysłowe, prace rozwojowe czy usługi badawczo-rozwojowe, a także własne prace B+R oraz wdrożenie innowacji będących wynikiem tychże działań. Poziom dofinansowania jest tu zróżnicowany zarówno w zależności od wielkości podmiotu (preferowane mniejsze firmy), jak i w zależności od województwa, przy czym należy zauważyć, że preferowane są inne województwa niż mazowieckie. W ich przypadku poziom dofinansowania jest wyższy.

Tabela 3. Typy projektów innowacyjnych oraz z zakresu B+R możliwe do realizacji w ramach „PO Inteligentny rozwój w latach 2014–2020”

Działanie / Poddziałanie	Typ projektu / rodzaje inwestycji	Typ beneficjenta	Instytucja pośrednicząca	Poziom dofinansowania *
Projekty B+R przedsiębiorstw	Badania przemysłowe i prace rozwojowe	MŚP oraz duże przedsiębiorstwa	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju;	od 25% do 80%
2.1. Wsparcie inwestycji w infrastrukturę B+R przedsiębiorstw	Inwestycje w aparaturę, sprzęt, technologie i inną niezbędną infrastrukturę, która służyć będzie prowadzeniu prac B+R		Minister właściwy do spraw gospodarki	Woj. mazowieckie 10–55%; Pozostałe województwa – 25–70%.
2.3. Proinnowacyjne usługi dla przedsiębiorstw Poddziałanie 2.3.2 Bony na innowacje dla MŚP	Usługi badawczo-rozwojowe polegające na opracowaniu: a) nowego lub znacząco ulepszony wyrobu, nowej lub znacząco ulepszonej technologii produkcji, nowego projektu wzorniczego; b) nowej lub znacząco ulepszonej usługi. Usługi mogą dotyczyć innowacji nietechnologicznych, w tym nowych modeli biznesowych, jeśli będą towarzyszyły usłudze, o której mowa w pkt a) lub b).	Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa	PARP	80% w przypadku mikro lub małych przedsiębiorstw –70% w przypadku średnich przedsiębiorstw

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych...

<p>3.1. Finansowanie innowacyjnej działalności MŚP z wykorzystaniem kapitału podwyższonego ryzyka Poddziałanie 3.1.5. Wsparcie MSP w dostępie do rynku kapitałowego</p>	<p>Projekty polegające na przygotowaniu dokumentacji niezbędnej dla uzyskania przez MŚP dostępu do rynków kapitałowych (GPW, NewConnect, Catalyst, zagraniczne rynki regulowane) i pozyskania kapitału o charakterze udziałowym lub dłużnym.</p>	<p>Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa</p>	<p>PARP</p>	<p>50%</p>
<p>3.2. Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R Poddziałanie 3.2.1. Badania na rynek</p>	<p>Wdrożenie wyników prac B+R w celu wprowadzenia na rynek nowych lub znacząco ulepszonych produktów (towarów lub usług).</p>	<p>Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa</p>	<p>PARP</p>	<p>Woj. mazowieckie 20-55%, pozostałe województwa 35-70%</p>

<p>3.2. Wsparcie wdrożeń wyników prac B+R Poddziałanie 3.2.2. Kredyt na innowacje technologiczne</p>	<p>Wdrożenie innowacji technologicznych będących wynikiem własnych prac B+R przedsiębiorców lub projekty dotyczące wdrożenia wyników prac B+R nabywanych przez przedsiębiorców w ramach projektu. Mogą mieć postać: - prawa własności przemysłowej; - wyników prac rozwojowych; - wyników badań przemysłowych; - nieopatentowanej wiedzy technicznej, które umożliwiają wytwarzanie nowych lub znacząco ulepszonych, w stosunku do dotychczas wytwarzanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej towarów, procesów lub usług.</p>	<p>Mikro, małe i średnie</p>	<p>Bank Gospodarstwa krajowego</p>	<p>Woj. mazowieckie 20–55%, pozostałe województwa 35–70%</p>
--	---	------------------------------	------------------------------------	--

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych...

<p>3.3. Wsparcie promocji oraz internacjonalizacji innowacyjnych przedsiębiorstw</p> <p>Poddziałanie 3.3.3. Wsparcie MŚP w promocji marek produktowych</p>	<p>Promowanie polskich marek produktowych poprzez Markę Polskiej Gospodarki przy zaangażowaniu przedsiębiorstw:</p> <ul style="list-style-type: none"> - posiadających innowacyjny produkt/ usługę (markę produktową, która ma szansę stać się marką globalną, rozpoznawalną na rynkach zagranicznych), - prowadzących działalność eksportową, - prowadzących samodzielną działalność badawczo-rozwojową, lub przedsiębiorstw, które zakupiły/wdrożyły odpowiednie rozwiązania innowacyjne. 	<p>Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa</p>	<p>PARP</p>	<p>Maksymalny % poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych</p> <ul style="list-style-type: none"> - 85% w przypadku mikroprzedsiębiorstw - 75% w przypadku małych przedsiębiorstw - 60% w przypadku średnich przedsiębiorstw
--	--	---	-------------	---

*Maksymalny % poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych na poziomie projektu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentu [Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych PO IR na lata 2014-2020 2017].

Wnioski

W toku przeprowadzonej analizy w ramach podjętego tematu należy stwierdzić, iż województwo podkarpackie ma bardzo korzystną strukturę nakładów B+R nie tylko w kontekście krajowym, lecz także w kontekście europejskim. Stan ten jest w głównej mierze wynikiem wsparcia B+R w podmiotach gospodarczych w ramach perspektywy finansowej 2007–2013. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych w grupie przedsiębiorstw ogółem jest wyższy od średniej dla kraju. W regionie funkcjonuje wiele przedsiębiorstw innowacyjnych, a miasto Rzeszów nosi miano „stolicy innowacji”. Istotne jest dalsze wzmocnienie kapitałowe podmiotów regionu podkarpackiego opierające się na efektywnym wykorzystaniu mechanizmów wsparcia UE, tj. PO, RPO, szczególnie w zakresie działań innowacyjnych. Szansą na promocję postaw proinnowacyjnych wśród przedsiębiorców, w tym z sektora MŚP, są instytucje otoczenia biznesu oraz wyspecjalizowane agencje i instytuty zarówno o zasięgu regionalnym, jak i krajowym.

Bibliografia

Bednarczyk I., Gawlik T., Koprowska D. (2008), *Analiza wybranych dobrych praktyk projektów wspierających mikroprzedsiębiorstwa w Polsce i Europie* [w:] A. Mazurkiewicz, E. Frejtag-Mika (red.), *Innowacyjność i konkurencyjność mikroprzedsiębiorstw*, Politechnika Radomska, Radom.

Gagacka M. (2008), *Przemiany sektora mikroprzedsiębiorstw w Polsce – szanse i bariery* [w:] A. Mazurkiewicz, E. Frejtag-Mika (red.), *Innowacyjność i konkurencyjność mikroprzedsiębiorstw*, Politechnika Radomska, Radom.

Lewandowska A. (red.) (2012), *Wpływ funduszy strukturalnych wykorzystanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa na rozwój regionalny województwa podkarpackiego, lubelskiego i podlaskiego*, WSiIZ, Rzeszów.

Michalski E. (2012), *Zarządzanie przedsiębiorstwem*, PWN, Warszawa.

Nieć M. (2016), *Ranking przedsiębiorczości w układzie wojewódzkim* [w:] A. Tarnawa, A. Skowrońska (red.), *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, PARP, Warszawa.

Mechanizmy wsparcia UE jako źródło finansowania działań innowacyjnych...

Pangsy-Kania S. (2012), *Innowacyjność w erze globalizacji* [w:] R. Orłowska, K. Żołądkiewicz (red.), *Globalizacja i regionalizacja w gospodarce światowej*, PWE, Warszawa.

Samorząd Województwa Podkarpackiego (2013), *Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020*, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr XXXVII/697/13 Sejmiku Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych PO IR na lata 2014-2020, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2017.

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020, Załącznik do Uchwały Nr 103/2270/15 Zarządu Województwa Podkarpackiego, Rzeszów 2015.

Zadura-Lichota P. (red.) (2015), *Innowacyjna przedsiębiorczość w Polsce. Odkryty i ukryty potencjał polskiej innowacyjności*, PARP, Warszawa.

Rozdział 5

Analiza działalności funduszy poręczeniowych w województwach świętokrzyskim i podkarpackim w latach 2010–2016

Artur Kuchciński*

Spółeczna Akademia Nauk

Wydział Zamiejscowy w Tarnobrzegu

*akuchcinski@spoleczna.pl

Wprowadzenie

Sektor przedsiębiorstw odgrywa bardzo istotną rolę w gospodarce każdego kraju, gdyż to on jest „siłą napędową” oraz źródłem wzrostu i rozwoju gospodarczego. Zgodnie z definicją zawartą w Ustawie o swobodzie działalności gospodarczej [Dz.U. 2004 Nr 173, poz. 1807], w artykule 104–106:

- za mikroprzedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:
  1. zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz
  2. osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 milionów euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro;
- za małego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:
  1. zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz
  2. osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równo-

Rozdział 5

wartości w złotych 10 milionów euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 milionów euro;

- za średniego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:
  1. zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników oraz
  2. osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 50 milionów euro lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 43 milionów euro.

Jak wynika z danych opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny według stanu na 31 marca 2017 r. w Polsce zarejestrowanych w rejestrze REGON¹ było 4 074 601 prywatnych przedsiębiorstw, wśród nich: 3 935 914 mikroprzedsiębiorstw, 118 460 małych przedsiębiorstw, 17 293 przedsiębiorstw średniej wielkości oraz 2 934 dużych podmiotów [GUS 2017].

Z kolei według danych Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) w Polsce działa ok. 1,84 mln przedsiębiorstw niefinansowych, określanych jako przedsiębiorstwa aktywne [PARP 2016, s. 7]. Wśród tych firm większość (99,8%) stanowi sektor MŚP. Różnice biorą się stąd, że GUS podaje liczbę zarejestrowanych przedsiębiorstw, a nie tych faktycznie działających.

Istotna jest rola MŚP w tworzeniu miejsc pracy. Szacuje się, że liczba pracujących osób w przedsiębiorstwach w Polsce wynosił ponad 9,1 mln, z czego 6,3 mln osób zatrudnionych jest w podmiotach sektora MŚP [PARP 2016, s. 12]. Można zatem stwierdzić, że mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa generują w Polsce ponad 69% ogółu miejsc pracy.

Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego kraju istotne są także nakłady inwestycyjne ponoszone przez przedsiębiorstwa. W 2014 r. wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw wzrosła w porównaniu z rokiem 2013 o 13%, osiągając 183,3 mld zł, z czego nakłady podmiotów MŚP to 85,4 mld zł [PARP 2016, s. 17].

¹ Krajowy rejestr urzędowy podmiotów gospodarki narodowej, zwany „rejestrem REGON”, prowadzony w systemie teleinformatycznym.

Analiza działalności funduszy poręczeniowych...

Sektor MŚP jest również bardzo ważny ze względu na udział w tworzeniu produktu krajowego brutto. Szacuje się, że wszystkie przedsiębiorstwa w Polsce tworzą 73,5% PKB. Największy wpływ mają najmniejsze podmioty, czyli mikroprzedsiębiorstwa – niespełna 31%. W sumie MŚP w naszym kraju generują ponad 50% PKB, czyli co drugą złotówkę [PARP 2016, s. 9].

Niestety sektor MŚP w Polsce napotyka różnego rodzaju bariery, które utrudniają prowadzenie działalności gospodarczej. Jedną z nich jest bariera finansowa, czyli ograniczony dostęp do źródeł finansowania. Największe problemy w pozyskaniu kapitału mają mikroprzedsiębiorstwa, których funkcjonowanie, w odróżnieniu od dużych firm, cechuje wysoki poziom ryzyka związanego z ich przeżywalnością – szacuje się, że po pierwszym roku działalności zaprzestaje ok. 25–30% najmniejszych podmiotów [Kuchciński 2017, s. 8].

Jednym z rozwiązań tego problemu są fundusze poręczeniowe (inaczej fundusze poręczeń kredytowych), czyli instytucje finansowe, które przejmują ryzyko od banku lub funduszu pożyczkowego, będąc pośrednim źródłem finansowania i zaspokajania potrzeb kapitałowych przedsiębiorstw, przy czym należy podkreślić, że fundusze te nie dostarczają środków finansowych bezpośrednio do przedsiębiorstwa. Ich rolą jest ułatwienie dostępu dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w uzyskaniu finansowania zewnętrznego.

Fundusze poręczają zobowiązania finansowe przedsiębiorcom, którzy mają zdolność kredytową, ale nie posiadają wymaganych przez instytucję finansującą zabezpieczeń. W zależności od funduszu poręczeniem mogą być objęte kredyty lub pożyczki przeznaczone między innymi na: rozpoczęcie lub rozszerzenie działalności, finansowanie inwestycji, finansowanie działalności gospodarczej, wdrażanie nowych rozwiązań technicznych lub technologicznych, tworzenie nowych miejsc pracy [Portal Innowacji 2018].

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie istoty działalności funduszy poręczeniowych oraz zaprezentowanie wyników badań dotyczących działalności funduszy poręczeniowych w latach 2010–2016 przeprowadzonych w województwie świętokrzyskim i podkarpackim. Badania zrealizowano w pierwszym kwartale 2017 roku i jego zasadniczym celem było porównanie rynku poręczeń kredytowych w regionie Świętokrzyskim i na Podkarpaciu.

Istota działalności funduszy poręczeniowych

Jedną z form wspierania rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw są fundusze poręczeniowe (inaczej: fundusze poręczeń kredytowych, fundusze gwarancyjne). Po raz pierwszy tego typu instytucje finansowe pojawiły we Francji w latach czterdziestych XIX w. Szacuje się, że obecnie funkcjonują w ponad stu krajach – największe i najbardziej stabilne działają w grupie krajów OECD oraz Azji [Green 2003, s. 22].

W Polsce funkcjonowanie systemu funduszy poręczeniowych nie ma długiej tradycji. Rozwój prywatnej przedsiębiorczości, zapoczątkowany po przemianach ustrojowych z 1989 r., doprowadził do powstawania różnych koncepcji, które miały na celu pomoc małym i średnim przedsiębiorstwom w pokonywaniu barier w dostępie do zewnętrznych źródeł kapitału. Opracowywano m.in. projekty realizowane przez Biuro Ministra ds. Promocji Przedsiębiorczości, Ministerstwo Przemysłu i Handlu czy Projekt GEMINI², które jednak nigdy nie doczekały się wprowadzenia w życie. Skutek był taki, że do połowy 1994 r. w Polsce nie istniał klasyczny fundusz poręczeń kredytowych skierowany do MŚP. Poręczenia były co prawda udzielane przez Skarb Państwa, jednak dotyczyły tylko dużych przedsiębiorstw, często zagranicznych. Dopiero w marcu 1994 r., w związku z rosnącym zainteresowaniem funduszami poręczeniowymi, odbyła się konferencja zorganizowana przez Program Inicjatyw Lokalnych (PIL) Phare, Fundację Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Fundację Eberta i program ILE OECD na temat lokalnych funduszy poręczeniowych. Spotkanie to doprowadziło wkrótce do powstania pierwszych funduszy poręczeń kredytowych w ramach Programu Inicjatyw Lokalnych Phare. Jego celem był rozwój lokalnej gospodarki oraz stworzenie nowych miejsc pracy. W programie wzięło wówczas udział 15 gmin, z których dziewięć otrzymało wsparcie kapitałowe w kwocie 700 tys. euro każda. W ośmiu gminach w ramach PIL Phare zaproponowano utworzenie funduszy poręczeń kredytowych (FPK), które powstały w: Biłgoraju, Działdowie,

² Projekt GEMINI zakładał stworzenie raportów i analiz dotyczących roli przedsiębiorstw MŚP oraz wskazanie barier rozwoju tychże firm w określonych sektorach gospodarki. Ponadto projekt miał się koncentrować na stworzeniu instrumentów, które zapewniłyby skuteczny rozwój sektora MŚP, oraz ułatwić przedsiębiorcom dostęp do zewnętrznych źródeł kapitału.

Kutnie, Nidzicy, Starachowicach, Ustrzykach Dolnych, Wicku i Zelowie, i dysponowały kapitałami od 150 tys. do 300 tys. euro. Kolejnym etapem było utworzenie regionalnych funduszy w Białymstoku i Lublinie, które powstawały w ramach Polsko-Brytyjskiego Programu Wspierania Przedsiębiorczości. Również w drugiej połowie lat 90. środki finansowe na stworzenie funduszy poręczeniowych przekazała Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP). Fundusze te skierowane były głównie do bezrobotnych pochodzących z byłych PGR-ów lub zatrudniających ich przedsiębiorców. Dzięki temu powstały fundusze poręczeniowe w Gołdapi, Karlinie i Kętrzynie. W grudniu 1994 r. utworzono kolejne fundusze poręczeniowe dla MŚP w ramach Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK). Był to jedyny ówczesny program rządowy przeznaczony do wspierania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce. Fundusz ten w 1997 r. na mocy Ustawy o poręczeniach i gwarancjach bankowych udzielanych przez Skarb Państwa i niektóre osoby prawne został przekształcony w Krajowy Fundusz Poręczeń Kredytowych BGK i oferował poręczenia na terenie całego kraju za pośrednictwem banków z nim współpracujących [Kuchciński 2014, ss. 188–189].

Istotny jest również fakt, że inicjatorem powstawania funduszy poręczeniowych był także Narodowy Bank Polski (NBP). W sierpniu 1990 r. NBP udzielał poręczeń kredytów przeznaczonych dla MŚP oferowanych przez banki komercyjne. Jednak działalność ta, ze względu na występującą w latach 1991–1992 hiperinflację i wysokie ryzyko związane z niespłacalnością kredytów, została z końcem 1992 r. zakończona [Bartkowiak 2009, s. 120].

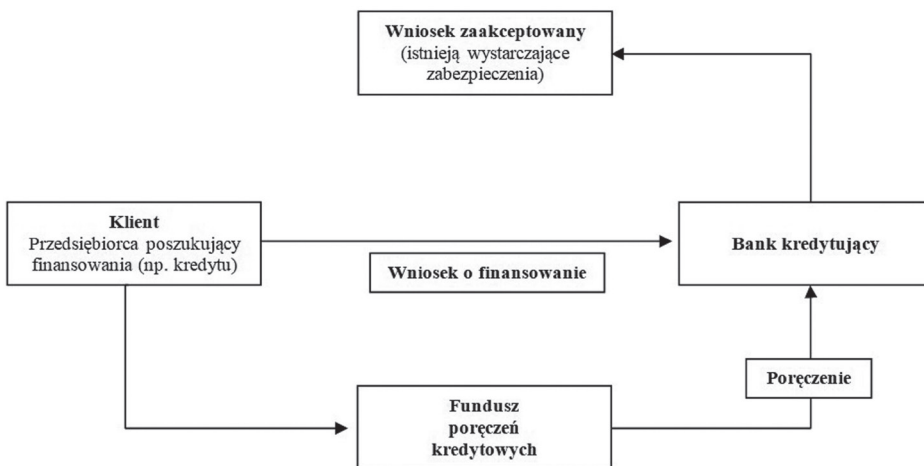
Fundusze poręczeniowe są jednym z instrumentów inżynierii finansowej, których głównym celem jest ułatwianie dostępu do zewnętrznych źródeł kapitału. Określa się je jako instytucje finansowe, które przejmują ryzyko kredytowe od banku, będąc pośrednim źródłem finansowania i zaspokajania potrzeb kapitałowych przedsiębiorstw [Mikołajczyk 2012, s. 134]. Fundusz poręczeniowy można również zdefiniować jako osobę prawną, której działania nie są zorientowane na osiągnięcie zysku, a jedynie ewentualny zysk sprzyja powstawaniu korzystnych warunków w celu rozwoju przedsiębiorczości. Działalność funduszu koncentruje się na udzielaniu poręczeń bądź gwarancji przedsiębiorstwom lub osobom podejmującym się zakładania własnych firm [Hryniewiecka 2014, s. 43].

Rozdział 5

Zdaniem M. Gajewskiego [2011, s. 221] „podstawą rozwoju tego typu instrumentów są identyfikowane w gospodarkach zjawiska dyskryminacji dostępu do finansowania pewnych kategorii przedsiębiorstw, uniemożliwiający lub istotnie utrudniający ich rozwój, oraz – w związku z tym – podejmowane przez władze publiczne działania zmierzające do eliminacji istniejących barier”.

Istotą działalności funduszy poręczeniowych jest udzielenie poręczeń w zależności od potrzeb przedsiębiorcy. Można stwierdzić, że pełnią one funkcję pośrednika, ponieważ asygnowane poręczenie umożliwia otrzymanie np. kredytu lub pożyczki od odpowiedniej instytucji finansowej. Poręczenie przez fundusz danej wierzytelności jest formą zabezpieczenia dla kredytodawcy/pożyczkodawcy, natomiast nie oznacza ono dodatkowego kapitału dla przedsiębiorcy [Skowronek-Mielczarek, Bachnik 2007, s. 49]. Schemat działania funduszy poręczeniowych, charakterystyczny dla tego typu instytucji funkcjonujących w Polsce, przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Schemat działania funduszy poręczeniowych

Źródło: [Gajewski 1999, s. 28].

Głównym motywem powstania funduszy poręczeniowych są trudności napotymane przez podmioty MŚP, poszukujące środków na sfinansowanie swoich potrzeb związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą. Natrafiają one na różnego rodzaju bariery, m.in. w postaci braku historii

Analiza działalności funduszy poręczeniowych...

kredytowej czy przede wszystkim braku wystarczającej gwarancji do spłaty zobowiązania finansowego. Docelową grupą klientów funduszy poręczeniowych są te przedsiębiorstwa, które mają zdolność kredytową oraz uzasadnione ekonomicznie plany inwestycyjne [Sułkowski 2009, s. 34].

O poręczenie z funduszu może się starać przedsiębiorca, który [Portal Innowacji 2018]:

- złożył wniosek o kredyt lub pożyczkę w instytucji finansowej, z którą dany fundusz poręczeniowy ma podpisaną umowę o współpracy,
- zatrudnia do 250 pracowników lub prowadzi jednoosobową działalność gospodarczą,
- prowadzi działalność co najmniej trzy miesiące,
- ma zdolność kredytową,
- ma wyraźnie określony cel, na który zostanie wykorzystana pożyczka lub kredyt, i dobrze przygotowaną strategię działania,
- nie działa w sektorze rolniczym, zbrojeniowym oraz nie prowadzi działalności przemysłowej określanej jako szkodliwa dla środowiska czy powszechnie uznawanej za nieetyczną.

Zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej fundusze poręczeniowe powinny spełniać następujące warunki [Banaszkiewicz 2016, ss. 145–146]:

- zarządzać kapitałem z uwzględnieniem bezpieczeństwa lokat/inwestycji kapitałowych;
- poręczać kredyty/pożyczki zaciągnięte w instytucjach związanych z nimi umową o współpracę;
- działać zgodnie z regulaminem działalności poręczeniowskiej;
- nie udzielać poręczeń przedsiębiorstwom w trudnej sytuacji finansowej;
- nie poręczać uruchomionych kredytów;
- poddawać roczne sprawozdania finansowe badaniu przez biegłego rewidenta;
- posiadać regulamin tworzenia rezerw na ryzyko ogólne;
- prowadzić ewidencję udzielonych poręczeń umożliwiającą sporządzanie okresowych raportów o ich wartości, o wysokości poręczeń wyegzekwowanych przez instytucję finansującą oraz należnościach dochodzonych przez fundusz w związku z wypłaconymi poręczeniami.

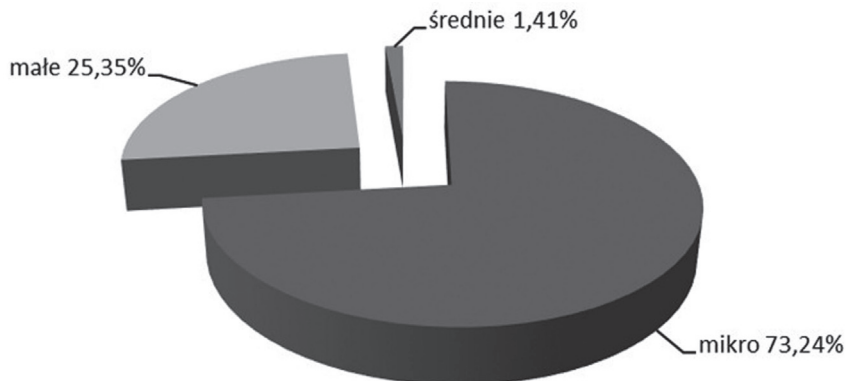
Rozdział 5

Podstawą do udzielania poręczeń jest zgromadzony kapitał. Ze względu na posiadane zasoby finansowe fundusze poręczeniowe można podzielić na [KSFP 2016, s. 10]:

- najmniejsze – o kapitale do 2 mln zł,
- małe – posiadające kapitał od 2 do 10 mln zł,
- średnie – posiadające kapitał od 10 do 20 mln zł,
- duże – posiadające kapitał od 20 do 50 mln zł,
- bardzo duże – dysponujące kapitałem powyżej 50 mln zł.

Odbiorcami usług funduszy poręczeniowych są mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, przy czym najczęściej z tej formy wsparcia korzystają najmniejsze podmioty, zatrudniające do 9 pracowników. Poręczenia skierowane do takich firm stanowiły blisko dwie trzecie liczby wszystkich poręczeń udzielonych w 2015 r. oraz 46% ich łącznej wartości [KSFP 2016, s. 20]. Podobne zjawisko zaobserwować można np. w województwie świętokrzyskim. W przypadku Świętokrzyskiego Funduszu Poręczeniowego sp. z o.o. głównymi odbiorcami usług funduszu były mikroprzedsiębiorstwa, które stanowiły 73,24% wszystkich udzielonych poręczeń (wykres 1).

Wykres 1. Struktura ilościowa udzielonych poręczeń dla danego segmentu przedsiębiorstw

Źródło: [<http://www.swietokrzyskifp.pl>].

Rynek funduszy poręczeniowych w Polsce jest stosunkowo młody (pierwsze tego typu instytucje powstały dopiero w 1994 r.), jednak jest rynkiem chłonnym z perspektywami rozwoju na przyszłość. Anali-

Analiza działalności funduszy poręczeniowych...

zując działalność funduszy, widać, że istnieje zapotrzebowanie ze strony przedsiębiorców na tę formę wspierania działalności gospodarczej. Wybrane wskaźniki dotyczące działalności funduszy poręczeniowych w Polsce według stanu na koniec 2015 r. prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Charakterystyka rynku funduszy poręczeniowych w Polsce (stan na 31 grudnia 2015 r.)

Liczba funduszy poręczeniowych	44
Wartość kapitałów poręczycielskich	1,127 mld zł
Liczba udzielonych poręczeń	6 336
Wartość udzielonych poręczeń	924 mln zł
Wartość aktywnych poręczeń	1,482 mld zł
Średnia wartość udzielonego poręczenia	145,8 tys. zł
Wartość poręczeń w przeliczeniu na 1 aktywny podmiot MŚP	502 zł
Wskaźnik zaakceptowanych wniosków o udzielenie poręczenia	89,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: KSFP 2015.

Należy również wspomnieć, że o ile rynek działalności funduszy poręczeniowych jest rozwojowy i zapotrzebowanie na tego typu usługi ze strony mikro, małych i średnich przedsiębiorstw rośnie, to jednak instytucje te w trakcie swojej działalności napotykają wiele problemów, co utrudnia ich rozwój. Fundusze poręczeń kredytowych działają na podstawie ogólnych przepisów prawa, tj. przepisów Kodeksu cywilnego oraz Kodeksu spółek handlowych. Mimo że fundusze te powstały w połowie lat 90., to do chwili obecnej nie opracowano kompleksowych rozwiązań legislacyjnych w ich zakresie. Z jednej strony działania funduszu opierają się na przepisach, które normują zwykłe stosunki gospodarcze, a z drugiej strony korzystają z przepisów z zakresu realizowanych przez nich programów krajowych i regionalnych, które są finansowane ze środków publicznych i funduszy strukturalnych. Funkcjonujące obecnie akty prawne, które regulują m.in. zasady udzielania przez Skarb Państwa poręczeń i gwarancji, nie obejmują kwestii aktywności podmiotów o charakterze funduszy poręczeniowych [Walczyńska 2014, s. 89].

Ponadto oprócz problemu wydzielenia statusu prawnego funduszy, jak wynika z raportu „Oceny efektywności wykorzystania RPO i JERE-

Rozdział 5

MIE w działalności funduszy pożyczkowych i poręczeniowych oraz rozwoju przedsiębiorczości” [2012, ss. 60–63] sporządzonego przez Policy & Action Group Uniconsult sp. z o.o., przedstawiciele funduszy poręczeniowych wskazują dodatkowe czynniki hamujące rozwój sektora poręczeniowego w Polsce:

- brak zrozumienia ze strony administracji publicznej istoty działalności poręczeniowej, co utrudnia korzystanie ze wsparcia publicznego,
- brak instytucji odpowiadającej za nadzór nad siecią funduszy poręczeniowych,
- brak instytucji zajmującej się wspieraniem rozwoju funduszy poręczeniowych,
- brak stale i powszechnie dostępnej oferty reporenczyielskiej (regwarancyjnej),
- rozdrobnienie sektora funduszy poręczeniowych,
- zbyt niska kapitalizacja funduszy,
- rosnące ryzyko finansowania,
- zbyt niskie odpisy na pokrycie kosztów zarządzania, oferowane w ramach programów wspierania zdolności operacyjnej funduszy,
- brak profesjonalnych instrumentów szacowania ryzyka
- nasilająca się konkurencja na rynku finansowania przedsiębiorstw.

Wobec istniejących problemów nieuniknione jest podejmowanie odpowiednich działań, zarówno ze strony sektora poręczeniowego, jak i administracji publicznej zmierzających do ograniczania i niwelowania występujących barier. Jest to ważne nie tylko z perspektywy dalszego rozwoju funduszy, lecz także z perspektywy całej gospodarki.

MŚP z województwa świętokrzyskiego i podkarpackiego – odbiorcy usług regionalnych funduszy poręczeniowych

Województwo świętokrzyskie i podkarpackie to regiony dość zróżnicowane. Podstawową różnicą jest ich powierzchnia: obszar województwa świętokrzyskiego to 11 672 km², podczas gdy obszar województwa podkarpackiego to 17 844 km². Kolejną rozbieżnością jest liczba mieszkańców tych województw – region podkarpacki zamieszkiwany był (na koniec grudnia 2015 r.) przez 1 257 179 ludzi, czyli blisko dwukrotnie

więcej ludności niż w województwie świętokrzyskim (2 127 657 ludzi według stanu na koniec grudnia 2015 r.) [GUS 2015].

Regiony te są również zróżnicowane pod względem wskaźników poziomu i rozwoju przedsiębiorczości, co przedstawiono w tabeli 2.

Jak wynika z rankingu przedsiębiorczości [PARP 2016, ss. 48–49], na podstawie wskaźnika syntetycznego liderem przedsiębiorczości w 2014 r. było województwo mazowieckie. Wartość syntetycznego wskaźnika przedsiębiorczości dla tego województwa wyniosła 83,3. Drugie miejsce w rankingu zajęło województwo pomorskie, a trzecie – województwo wielkopolskie. W zestawieniu tym (tabela 3) województwo podkarpackie zajmowało miejsce dwunaste, natomiast województwo świętokrzyskie – trzynaste.

Województwo świętokrzyskie należy do grupy 20 najsłabiej rozwiniętych gospodarczo regionów w Unii Europejskiej. Niski poziom rozwoju i strukturalne zapóźnienie określane mianem „wewnętrznej peryferii Polski” zalicza region do ziem długotrwanie dotkniętych słabością procesów modernizacyjnych. Słabość obszaru potwierdzają jednoznacznie wskaźniki makroekonomiczne (np. PKB *per capita*). Niska lokata na tle innych województw wynika ze struktury gospodarki, w której dominują mało efektywne działy produkcji przemysłowej, niski stopień innowacyjności, niskie nakłady inwestycyjne czy słabo rozwinięta infrastruktura techniczna [Wrońska-Kiczor 2014, ss. 246–256]. Wszystkie te czynniki sprawiają, że poziom rozwoju przedsiębiorczości w regionie jest stosunkowo niski.

Podobną sytuację zaobserwować można w przypadku województwa podkarpackiego. Region ten (podobnie jak województwo świętokrzyskie) znajduje się w trudnej sytuacji. Jak wskazują niektórzy badacze [Strojny 2010, ss. 195–196], Podkarpacie słabo radzi sobie ze ściąganiem kapitału zewnętrznego oraz nowych mieszkańców z zewnątrz. Fundusze unijne i polityka wyrównywania potencjałów za pomocą dodatkowych środków powoduje z pewnością podsycenie procesów rozwojowych. Są one jednak zbyt słabe, aby zmniejszyć dystans rozwojowy do pozostałych regionów w kraju. W skali globalnej województwo podkarpackie nie może również liczyć w najbliższych latach na podniesienie pozycji konkurencyjnej. Poziom przedsiębiorczości i potencjał kreowania innowacji w tym regionie wciąż jest zbyt mały, aby zmienić niekorzystną sytuację.

Rozdział 5

Tabela 2. Wybrane wskaźniki przedsiębiorczości w układzie regionalnym (dane za rok 2014)

Wskaźnik	Województwo świętokrzyskie	Województwo podkarpackie
Przedsiębiorstwa ogółem		
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	48 115	74 690
Liczba pracujących w sektorze przedsiębiorstw	198 018	361 697
Wartość przychodów na jedno przedsiębiorstwo (w mln zł)	1,48	1,67
Wartość inwestycji na jedno przedsiębiorstwo (w tys. zł)	60,08	74,53
Wartość inwestycji na jednego pracującego w przedsiębiorstwie (w tys. zł)	14,60	15,39
Przeciętne wynagrodzenie brutto (w zł)	3 167	3 144
Sektor MŚP		
Liczba MŚP aktywnych na 1 000 mieszkańców	38	35
Liczba MŚP nowo powstałych na 1 000 mieszkańców	7,0	6,9
Liczba MŚP zlikwidowanych na 1 000 mieszkańców	7,9	6,5
Przychody na aktywne MŚP (w mln zł)	0,9	1,0
Nakłady inwestycyjne MŚP na aktywne przedsiębiorstwo (w tys. zł)	36,2	48,1
Przeciętne wynagrodzenie w mikro i małych przedsiębiorstwach (w zł)	2 386	2 380
Przeciętne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach średnich (w zł)	3 412	3 128

Źródło: opracowanie własne na podstawie: PARP 2016.

Tabela 3. Ranking przedsiębiorczości w układzie wojewódzkim (dane za rok 2014)

Miejsce w rankingu	Województwo	Wartość wskaźnika syntetycznego
1	mazowieckie	83,3
2	pomorskie	79,0
3	wielkopolskie	68,7
4	dolnośląskie	64,1
5	śląskie	60,0
6	małopolskie	56,4
7	kujawsko-pomorskie	52,1
8	podlaskie	49,2
9	zachodniopomorskie	48,2
10	łódzkie	46,7
11	opolskie	43,1
12	podkarpackie	33,1
13	świętokrzyskie	32,1
14	lubuskie	31,3
15	lubelskie	29,2
16	warmińsko-mazurskie	23,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: PARP 2016.

Metodologia badania

W pierwszym kwartale 2017 r. przeprowadzono obejmujące lata 2010–2016 badanie dotyczące działalności funduszy poręczeniowych funkcjonujących w województwie świętokrzyskim i podkarpackim. Fundusze poręczeniowe zrzeszone są w Krajowym Stowarzyszeniu Funduszy Poręczeniowych i na tej podstawie zostały wytypowane te, do których została wysłana ankieta (tabela 4). Składała się ona z sześciu pytań i została rozprawdzona drogą pocztową. Jej odbiorcami byli prezesi, członkowie zarządów oraz osoby decyzyjne posiadające informacje na temat działalności danego funduszu. Głównym celem zrealizowanego badania było porównanie rynku poręczeń w regionie świętokrzyskim i podkarpackim.

Rozdział 5

Tabela 4. Fundusze poręczeniowe biorące udział w badaniu

W województwie świętokrzyskim	W województwie podkarpackim
Świętokrzyski Fundusz Poręczeniowy	Podkarpacki Fundusz Poręczeń Kredytowych
Fundusz Poręczeń Kredytowych i Wspierania Finansowego FUNDSTAR	Lokalny Fundusz Poręczeń Kredytowych Stalowa Wola

Źródło: opracowanie własne.

W przeprowadzonym badaniu wskaźnik zwrotności ankiet wyniósł 100%, co oznacza, że wszystkie cztery fundusze poręczeniowe, do których została wysłana ankieta, udostępniły dane na temat swojej działalności. Wskaźnik zwrotności wyliczony został w następujący sposób:

$$W_z = \frac{l_k}{n} * 100\%$$

gdzie:

W_z – wskaźnik zwrotności ankiet,

l_k – liczba wypełnionych kwestionariuszy ankietowych,

n – liczba podmiotów (funduszy poręczeniowych) biorących udział w badaniu.

Działalność funduszy poręczeniowych w regionie świętokrzyskim i podkarpackim – wyniki badań

Aby przedsiębiorcy mogli korzystać z usług funduszy poręczeniowych, muszą one posiadać odpowiednie zasoby kapitału, które będą udostępniane w postaci poręczeń. Z pozyskanych danych wynika, że fundusze w województwie świętokrzyskim dysponują dwa razy większym kapitałem poręczeniowym niż w województwie podkarpackim. Największym zasobem kapitału dysponuje Świętokrzyski Fundusz Poręczeniowy³, którego wartość kapitału poręczeniowego to ponad 28 mln zł. Jego przeciwieństwem jest fundusz ze Stalowej Woli o niewielkim zasobie kapitału poręczeniowego – tylko 735 tys. zł. Szczegółowe dane dotyczące posiadanych kapitałów poręczeniowych prezentuje tabela 5.

³ Świętokrzyski Fundusz Poręczeniowy jest funduszem relatywnie młodym, ponieważ został utworzony pod koniec 2010 r., a faktyczną działalność operacyjną rozpoczął w roku 2011.

Tabela 5. Wartość kapitałów poręczeniowych badanych funduszy (w PLN)

Fundusz poręczeniowy	Wartość kapitałów	Fundusz poręczeniowy	Wartość kapitałów
Świętokrzyski Fundusz Poręczeniowy	28 260 945	Podkarpacki Fundusz Poręczeń Kredytowych	19 101 584
Fundusz Poręczeń Kredytowych i Wspierania Finansowego FUNDSTAR	10 674 562	Lokalny Fundusz Poręczeń Kredytowych Stalowa Wola	735 000
Razem Świętokrzyskie	38 935 507	Razem Podkarpackie	19 836 584

Źródło: wyniki badań własnych.

Z punktu widzenia przedsiębiorców istotne jest, jakie są możliwości wsparcia oferowane przez fundusze poręczeniowe. Analizując maksymalne kwoty poręczeń, można zauważyć, że są one dość zróżnicowane: od poręczenia na kwotę 44 tys. zł w wypadku Lokalnego Funduszu Poręczeń Kredytowych (wynika to z posiadania niewielkiego zasobu kapitału poręczeniowego) do 1,4 mln zł w przypadku Świętokrzyskiego Funduszu Poręczeniowego. Jeśli zaś chodzi o czas obowiązywania poręczenia, to maksymalny okres wynosi od 5,5 roku do 8 lat. Dane te prezentuje tabela 6.

Analizując liczbę aktywnych poręczeń, czyli tych nadal obowiązujących (wg stanu na koniec 2016 r.), można zauważyć, że w województwie podkarpackim było ich o niespełna sto więcej niż w województwie świętokrzyskim (wykres 2).

Jak widać, jeśli chodzi o liczbę udzielonych poręczeń w poszczególnych latach, w województwie podkarpackim występuje tendencja negatywna (wykres 3). Począwszy od 2014 r. gwałtownie spada liczba udzielanych poręczeń. Podobne zjawisko występuje również w województwie świętokrzyskim, jednak nie przebiega ono tak gwałtownie jak na Podkarpaciu.

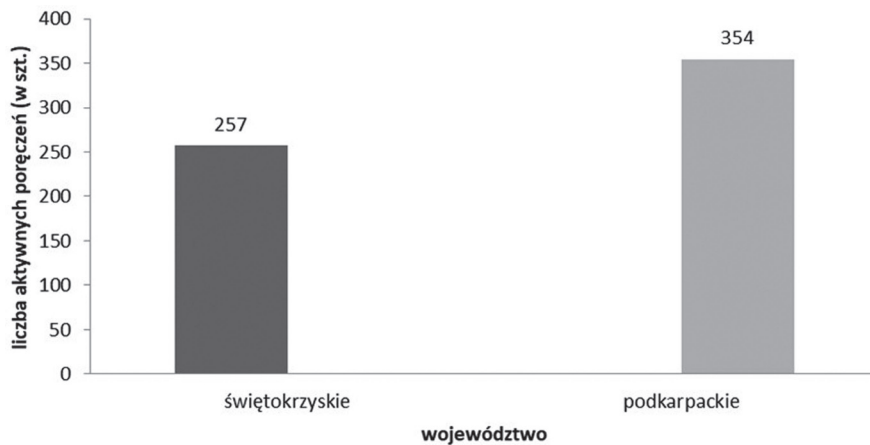
Rozdział 5

Tabela 6. Wsparcie oferowane przez badane fundusze poręczeniowe

Województwo	Fundusz poręczeniowy	Maksymalna kwota poręczenia (w zł)	Maksymalny okres poręczenia (w latach)
świętokrzyskie	Świętokrzyski Fundusz Poręczeniowy	1 400 000	5,5
	Fundusz Poręczeń Kredytowych i Wspierania Finansowego FUNDSTAR	300 000	7
podkarpackie	Podkarpacki Fundusz Poręczeń Kredytowych	500 000	6
	Lokalny Fundusz Poręczeń Kredytowych Stalowa Wola	44 000	8

Źródło: wyniki badań własnych.

Wykres 2. Liczba aktywnych poręczeń w układzie wojewódzkim

Źródło: wyniki badań własnych.

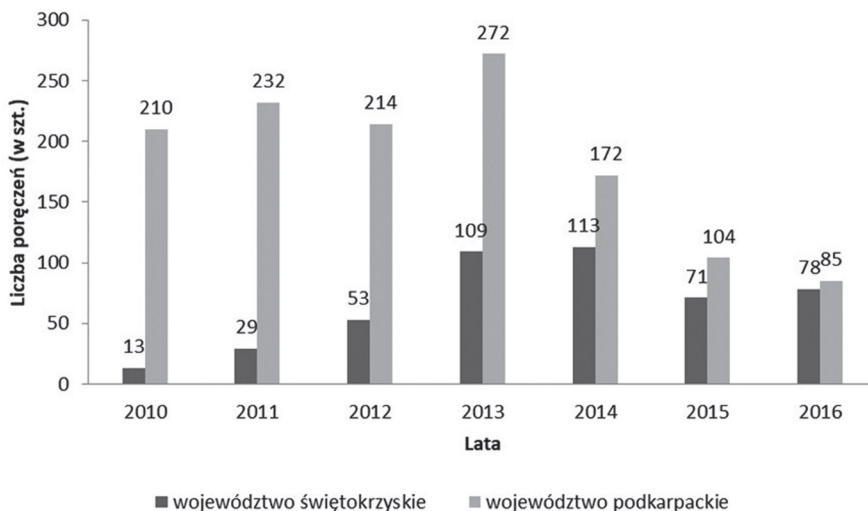
Odzwierciedleniem spadku liczby udzielanych poręczeń jest również spadek pod względem ich wartości. Widać to wyraźnie w wypadku województwa podkarpackiego, gdzie w okresie 2013–2016 wartość udzielonych poręczeń spadła ponad czterokrotnie (z 272 poręczeń do 85). Z punktu widzenia funduszy poręczeniowych jest to zjawisko niekorzystne – następuje regresja zainteresowania tego typu usługami finansowymi. W przypadku województwa świętokrzyskiego tego typu spadki

Analiza działalności funduszy poręczeniowych...

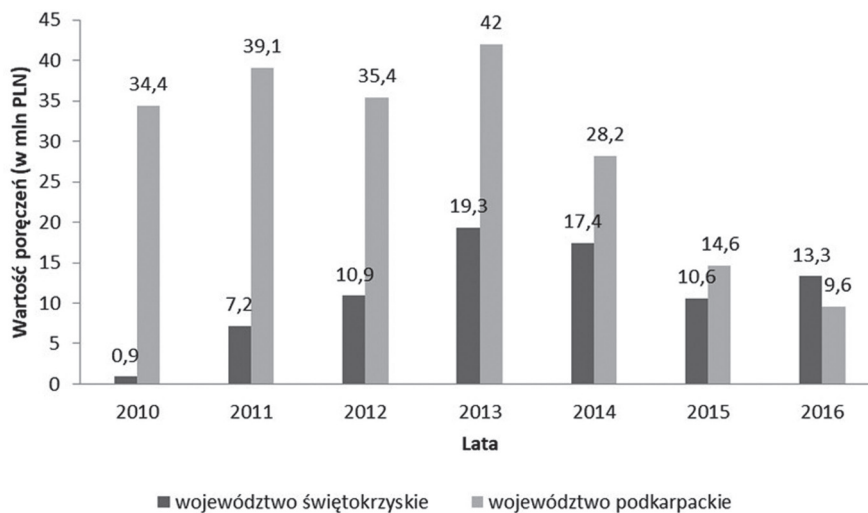
nie występują. Co więcej, w roku 2016 w stosunku do roku 2015 nastąpił wzrost wartości udzielonych poręczeń do kwoty 13,3 mln zł. Szczegółowe dane prezentuje wykres 4.

Wykres 3. Liczba udzielonych poręczeń w latach 2010–2016

Źródło: wyniki badań własnych.

Wykres 4. Wartość udzielonych poręczeń w latach 2010–2016

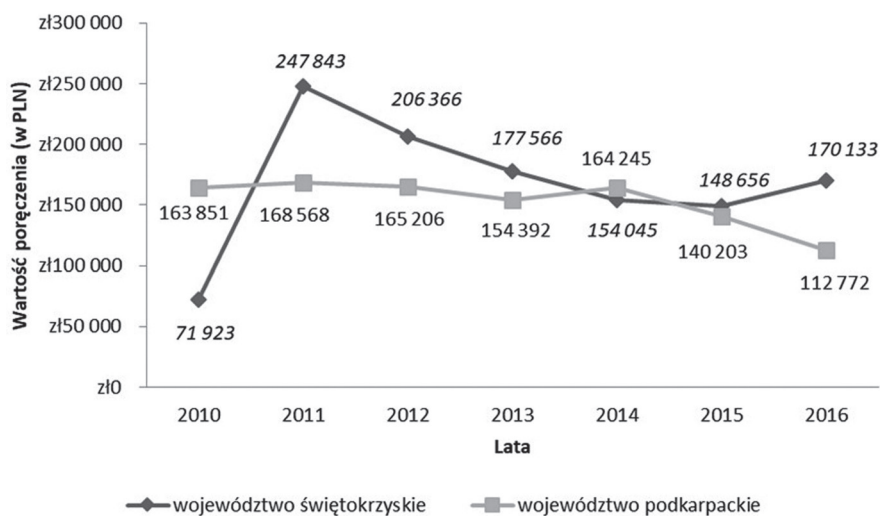
Źródło: wyniki badań własnych.

Rozdział 5

W roku 2016 w województwie świętokrzyskim średnia wartość udzielonego poręczenia wynosiła ponad 170 tys. zł, podczas gdy w analogicznym okresie na Podkarpaciu wartość ta wynosiła niespełna 113 tys. zł – wynika z tego, że w województwie świętokrzyskim przedsiębiorcy zainteresowani byli poręczeniami o wyższej jednostkowej wartości (wykres 5). W wypadku średniej wartości poręczenia w poszczególnych województwach trzeba odnotować, że średnia w Polsce według danych Krajowego Stowarzyszenia Funduszy Poręczeniowych wynosiła w 2015 roku ok. 146 tys. zł.

Należy dodać, że w 2010 roku w Świętokrzyskiem średnia wartość poręczenia wynosiła niespełna 72 tys. zł, jednak było to spowodowane tym, że Świętokrzyski Fundusz Poręczeniowy dopiero rozpoczynał działalność operacyjną (pod koniec 2010 r. udzielił jednego poręczenia na kwotę 32 tys. zł).

Wykres 5. Średnia wartość udzielonego poręczenia w latach 2010–2016

Źródło: wyniki badań własnych.

Wnioski

Rynek poręczeń kredytowych ma istotny wpływ na sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Poręczenia i pożyczki/kredyty umożliwiają podmiotom MŚP sfinansowanie swoich potrzeb kapitałowych – zarówno

no inwestycyjnych, jak i obrotowych – dzięki czemu następuje ich rozwój, co ma pozytywny wpływ na całą gospodarkę.

Fundusze poręczeniowe stanowią wsparcie dla przedsiębiorców w zakresie pozyskiwania finansowania zewnętrznego. Ich głównym zadaniem jest ułatwienie przedsiębiorcom oraz osobom rozpoczynającym działalność gospodarczą dostępu do zewnętrznego finansowania m.in. w postaci kredytów bankowych oraz pożyczek na prowadzenie działalności gospodarczej. Należy jednak przypomnieć, że fundusze te poręczają zobowiązania finansowe przedsiębiorcom, którzy mają zdolność kredytową, nie posiadają natomiast wymaganych przez instytucję finansującą zabezpieczeń.

Sytuacja funduszy poręczeniowych zarówno w województwie świętokrzyskim, jak i podkarpackim uległa w ostatnich latach pogorszeniu, przy czym zmiany w Świętokrzyskiem nie przebiegają tak gwałtownie jak na Podkarpaciu. Analizując działalność funduszy poręczeniowych w latach 2010–2016, dostrzega się w województwie podkarpackim negatywne zjawisko polegające na tym, że w ostatnich latach maleje liczba udzielanych poręczeń oraz ich wartość. Należy w tym miejscu zadać sobie pytanie, co jest tego powodem. Przyczyn takiego stanu rzeczy może być wiele, m.in. brak wiedzy przedsiębiorców o tej formie wsparcia (szczególnie firm nowo powstałych) czy też mała atrakcyjność oferty funduszy z punktu widzenia właścicieli przedsiębiorstw (np. zbyt wysokie koszty poręczeń). Dlatego wyzwaniem na najbliższe lata dla władz funduszy poręczeniowych z województwa świętokrzyskiego i podkarpackiego będzie odwrócenie negatywnej tendencji występującej na rynku i zachęcenie przedsiębiorców do korzystania z tego typu wsparcia finansowego.

Bibliografia

- Banaszkiewicz A. (2016)**, *Poręczenia kredytów jako wsparcie finansowe sektora małych i średnich przedsiębiorstw*, „Acta Iuris Stetinensis”, z. 3, nr 15.
- Bartkowiak B. (2009)**, *Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe w finansowaniu małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Cedewu, Warszawa.
- Gajewski M. (1999)**, *Fundusze poręczeń kredytowych jako instrument wspierania małych i średnich przedsiębiorstw*, INFOPR, styczeń–luty.

Gajewski M. (2011), *The loan guarantee fund as an instrument of public intervention in the area of support for entrepreneurship in Mazovian region – current state and development trends* [w:] A.Z. Nowak, M. Szałański (red.), 7 years of Poland's presence in the European Union – Implications for the Mazovian region, Wydawnictwo Naukowe WZUW, Warszawa.

Green A. (2003), *Credit Guarantee Schemes for Small Enterprises: An Effective Instrument to Promote Private Sector-Led Growth?*, „SME technical working papers”, nr 10.

Hryniewiecka M. (2014), *Fundusze pożyczkowe i poręczeniowe dla przedsiębiorstw*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”, nr 2 (45).

Kuchciński A. (2014), *Fundusze poręczeniowe w Polsce* [w:] A. Krzysztofek (red.), Finansowanie działalności przedsiębiorstw a społeczna odpowiedzialność biznesu, AT Wydawnictwo, Kraków.

Kuchciński A. (2017), *Fundusze pożyczkowe w finansowaniu działalności MŚP*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź–Warszawa.

Mikołajczyk P. (2012), *Parabankowe aspekty działalności funduszy poręczeniowych i pożyczkowych* [w:] G. Kotliński, K. Waliszewski (red.), Instytucje parabankowe na rynku usług bankowych w Polsce, Cedewu, Warszawa.

Raport z badania: Oceny efektywności wykorzystania RPO i JEREMIE w działalności funduszy pożyczkowych i poręczeniowych oraz rozwoju przedsiębiorczości (2012), Policy & Action Group Uniconsult, Warszawa.

Skowronek-Mielczarek A., Bachnik K. (2007), *Fundusze poręczeniowe a działalność przedsiębiorstw w Polsce*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów”, nr 79.

Strojny J. (2010), *Analiza potencjału przedsiębiorczego województwa podkarpackiego*, „Przedsiębiorczość-Edukacja”, nr 6.

Sułkowski R. (2009), *Ocena wsparcia MSP przez fundusze poręczeniowe i pożyczkowe*, „Zarządzanie publiczne”, nr 2 (8).

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. 2004 nr 173 poz. 1807).

Walczyzna Ł. (2014), *Uwarunkowania formalnoprawne dotyczące korzystania z funduszy poręczeniowych i pożyczkowych w Polsce* [w:] A. Janc, K. Waliszewski (red.), Fundusze poręczeniowe i pożyczkowe w finansowym wspieraniu sektora mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Cedewu, Warszawa.

Wrońska-Kiczor J. (2014), *Potencjał gospodarczy województwa świętokrzyskiego*, „Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae”, nr 3.

Netografia

GUS (2017), [online] <http://bip.stat.gov.pl/dzialalnosc-statystyki-publicznej/rejestr-regon/liczba-podmiotow-w-rejestrze-regon-tablice/miesieczna-informacja-o-podmiotach-gospodarki-narodowej-w-rejestrze-regon/>, dostęp: 10 maja 2017.

GUS (2015), [online] <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/rankingi-statystyczne/ludnosc-wedlug-wojewodztw/>, dostęp: 29 kwietnia 2017.
<http://www.swietokrzyskifp.pl>, dostęp: 15 stycznia 2017.

PARP (2017), [online] https://www.parp.gov.pl/images/PARP_publications/pdf/2016_raport_msp_pl_clik.pdf, dostęp: 10 maja 2017.

Portal Innowacji (2018), http://www.pi.gov.pl/Finanse/chapter_94531.asp, dostęp: 6 marca 2018.

KSFP (2016), [online] http://ksfp.org.pl/wp-content/uploads/2016/12/Raport_KSFP_2015.pdf, dostęp: 14 kwietnia 2017.

Rozdział 6

Potencjał przedsiębiorczy województwa podkarpackiego ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnobrzeskiego

Monika Gajdowska*

Społeczna Akademia Nauk

Wydział Zamiejscowy w Tarnobrzegu

*mgajdowska@onet.eu

Wprowadzenie

Przedsiębiorczość w ostatnich latach jest jednym z zagadnień odmiennych przez wszystkie przypadki i bardzo szeroko analizowanym niemal we wszystkich dziedzinach nauki. Niestety – pomimo tak dużego zainteresowania nie doczekała się jednoznacznej definicji zaspokajającej potrzeby różnych dyscyplin nauki. Przedsiębiorczość utożsamiana jest nie tylko z umiejętnością podejmowania trudnych i szybkich decyzji czy ryzyka, lecz także, a może przede wszystkim, ze zdolnością radzenia sobie z pojawiającymi się problemami w sposób twórczy oraz z umiejętnością wykorzystywania pojawiających się szans i okazji oraz dostosowywania się do dynamicznie zmieniających się warunków otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego. W literaturze przedmiotu bardzo często analizie poddawane są także relacje i powiązania pomiędzy rozwojem regionalnym a przedsiębiorczością. Liczne badania oraz dane statystyczne jednoznacznie wskazują, że rozwój regionalny uzależniony jest m.in. od potencjału gospodarczego i postaw przedsiębiorczych w regionie. Lokalna przedsiębiorczość wpływa na sytuację na rynku

pracy, bardzo często utożsamia się ją z rozwojem indywidualnej działalności gospodarczej.

Celem rozdziału jest analiza potencjału przedsiębiorczego województwa podkarpackiego, ze szczególnym uwzględnieniem powiatu tarnobrzeskiego, oraz zweryfikowanie twierdzenia, że postawy i zachowania przedsiębiorcze przyczyniają się do rozwoju lokalnego i regionalnego. Tekst rozdziału opiera się na analizie literatury oraz danych statystycznych pochodzących z raportów i analiz obejmujących obszar województwa podkarpackiego, w którym jak w soczewce skupiają się zależności pomiędzy rozwojem poszczególnych obszarów a postawami przedsiębiorczymi i potencjałem gospodarczym.

Istota przedsiębiorczości regionalnej i lokalnej

Przedsiębiorczość jest pojęciem bardzo pojemnym oraz chętnie wplatanym w opis rzeczywistości w ramach różnych dyscyplin naukowych. Przedsiębiorczość można bardzo ogólnie traktować jako zbiór atrybutów osoby, grupy, organizacji czy też systemu gospodarczego, który pozwala na dynamiczną reakcję na zjawiska zewnętrzne i wewnętrzne oraz na osiągnięcie sukcesu w postaci przejścia na wyższy poziom rozwoju [Strojny, Berezowska 2007]. Przedsiębiorczość istnieje, odkąd pojawił się człowiek, a termin ten podlegał licznym zmianom i ewaluacji. Analizując znane definicje przedsiębiorczości, możemy powiedzieć, że pomimo ich różnorodności nie są one w stanie wyrazić całej złożoności tego pojęcia. Dotyczy to prawdopodobnie również najbardziej znanego ujęcia przedsiębiorczości wypracowanego przez J.A. Schumpetera, który uczynił przedsiębiorcę i przedsiębiorczość główną siłą napędową rozwoju gospodarczego.

Podobnie jak w wypadku pojęć przedsiębiorczości i innowacyjności, brakuje również jednolitej definicji przedsiębiorczości i innowacyjności w aspekcie regionalnym. Bardzo często przedsiębiorczość i innowacyjność postrzegane są jako elementy procesu zarządzania, które pozwalają identyfikować, prognozować, ale także pobudzać i zaspokajać potrzeby klientów czy partnerów oraz – a może przede wszystkim – dystansować konkurentów. Natomiast przedsiębiorczość i innowacyjność regionalna uznawane są za część procesu zarządzania regionem, powiatem i gmi-

ną, którego celem jest uzyskanie korzyści wynikających z wdrażania ładu przestrzennego oraz zaspokajanie potrzeb mieszkańców [Makiela 2013].

Zjawisko przedsiębiorczości bardzo często traktowane jest jako czynnik sprawczy zmian rozwojowych na wielu płaszczyznach, a sama przedsiębiorczość definiowana jest jako cecha działania, podejmowania przedsięwzięć gospodarczych oraz tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw oraz środowisk przedsiębiorczości w regionach [Kuciński 2010, s. 153]. W dużej mierze odnosi się to do rozwoju nowej aktywności gospodarczej wyrażającej się powstawaniem nowych przedsiębiorstw, tworzeniem nowych miejsc pracy czy kreowaniem nowej wartości w regionie. Należy także podkreślić, że aby osiągnąć sukces, w procesie tym muszą uczestniczyć, obok przedsiębiorstw, samorządy, lokalna społeczność oraz instytucje otoczenia biznesu. Zatem przedsiębiorczość w tym aspekcie pojmowana jest jako główny warunek rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, a także jako zbiór cech osobowych i psychologicznych człowieka, w tym kreatywny zasób zachowań i aktywności, oraz jako funkcja przedsiębiorców w rozwoju gospodarczym regionów [Klasik 2006, s. 20].

Wielu autorów uważa, że rozwój regionu uzależniony jest od potencjału zlokalizowanych podmiotów gospodarczych, innowacyjnych gałęzi przemysłu, usług wyższego rzędu konkurencyjnych na rynkach wewnętrznych i międzynarodowych [Makiela 2013]. Przedsiębiorczość jest zjawiskiem o wielowątkowym charakterze, jednak z punktu widzenia regionów największe znaczenie przypisuje się płaszczyźnie, w której przedsiębiorczość pojmuje się jako funkcję ekonomiczną w gospodarce, czyli zdolność do generowania procesów rozwojowych. Zatem można powiedzieć, że podstawowym kierunkiem stymulowania rozwoju przedsiębiorczości powinno być działanie na rzecz podnoszenia atrakcyjności regionu [Duraj 2010, s. 20].

Według J. Strojnego rozwój regionu determinowany jest przedsiębiorczością, którą można opisać w czterech podstawowych wymiarach obejmujących: przedsiębiorczość indywidualną, przedsiębiorczość społeczności, przedsiębiorczość organizacji oraz przedsiębiorczość gospodarki, które nakładają się na siebie i wzajemnie determinują. Jednak według autora fundamentem jest przedsiębiorczość indywidualna, która rozpatrywana powinna być w kategoriach cech, postaw i konkretnych działań człowieka. Autor wskazuje, że ważne są także relacje społeczne

Rozdział 6

oraz wzorce i normy wpływające na indywidualną przedsiębiorczość. Z kolei przedsiębiorczość firm opisuje jako wypadkową wielu cech danej organizacji wynikających z umiejętności zgromadzonych w niej osób oraz ze specyfiki branżowej czy możliwości produkcyjnych. W wymiarze gospodarki przedsiębiorczość wynika zarówno z warunków tworzonych przez samo przedsiębiorstwo, popytu, jak i wielu dodatkowych czynników warunkujących aktywność gospodarczą [Strojny, Karaś, Kopec 2014]. Wszystkie przedstawione wymiary przedsiębiorczości stanowią nierozzerwalną całość, którą traktować można jako mechanizm kreowania potencjału przedsiębiorczego, a więc swoisty system przedsiębiorczości. W każdym z wymienionych wymiarów uzyskanie założonych celów należy traktować jako osiągnięcie sukcesu. Jednocześnie autor podkreśla, że wszystkie wymiary (społeczny, organizacji czy gospodarki) uzależnione są od przedsiębiorczości indywidualnej, bowiem to człowiek, dzięki własnemu intelektowi, zdolnościom, przyjmowaniu ról w społeczeństwie czy też sposobowi myślenia i reakcji na problemy tworzy podwaliny potencjału przedsiębiorczego [Strojny 2013].

Przedsiębiorczość w województwie podkarpackim

Podejmując próbę oceny sytuacji gospodarczej województwa podkarpackiego, nie przesadzimy, jeżeli powiemy, że gospodarka to przede wszystkim przedsiębiorcy aktywni, innowacyjni, ambitni i gotowi do podejmowania zidentyfikowanego i oszacowanego ryzyka. To dzięki nim i ich staraniom powstają nowe miejsca pracy, to oni zasilają budżet państwa, płacąc podatki, oraz podejmują trud realizacji zadań rozwojowych, innowacyjnych, planując i realizując inwestycje. Dlatego z całą pewnością możemy powiedzieć, że bez biznesu państwo nie mogłoby realizować swoich celów gospodarczych i społecznych, a Polska i poszczególne jej regiony bez przedsiębiorców nie mogłyby się rozwijać.

Województwo podkarpackie w porównaniu z innymi częściami kraju charakteryzuje się odmienną strukturą gospodarowania wynikającą ze zróżnicowanych warunków przyrodniczych, społeczno-gospodarczych, ekonomicznych, a także historycznych. W województwie podkarpackim na koniec 2016 roku w rejestrze REGON wpisanych było 167,7 tys. podmiotów gospodarki narodowej (osób prawnych i jednostek organi-

Potencjał przedsiębiorczy województwa podkarpackiego...

zacyjnych niemających osobowości prawnej z siedzibą na terenie województwa podkarpackiego oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą zamieszkałych na tym terenie), czyli o 1,6% więcej niż przed rokiem, a w porównaniu z rokiem 2000 odnotowano wzrost aż o 30,6% [www.rzeszow.stat.gov.pl]. Dane te pokazują, że potencjał przedsiębiorczy w województwie nie został wyczerpany oraz że nadal istnieją obszary, które aktywni przedsiębiorcy mogą zagospodarować, przyczyniając się do rozwoju własnej firmy i całego regionu. Jednak aby pobudzić potencjał tkwiący w społeczeństwie, konieczne są działania, które uproszczą system prawny i podatkowy, ograniczą ryzyko oraz obejmą wsparciem małe firmy i mikroprzedsiębiorców.

Jak województwo podkarpackie sytuuje się na gospodarczej mapie Polski? Mamy przemysł, ale niestety umiarkowanie wydajny i obszaro-wo zróżnicowany, mamy także rolnictwo, choć niestety bardzo rozdrobnione, mamy jednak coraz lepsze drogi, które wpływają na poprawę dostępności komunikacyjnej regionu oraz większą jego konkurencyjność. Województwo może się także pochwalić kilkoma bardzo dobrymi uczelniami, które aktywnie współpracują z otoczeniem gospodarczym. Niezaprzeczalną zaletą województwa są bardzo istotne walory przyrodnicze i turystyczne, których pozostałe regiony Polski mogą nam tylko pozazdrościć: Bieszczady, Beskid Niski i Roztocze, uzdrowiska i śródgórskie sztuczne jeziora, pałace i cerkwie. Każdy region województwa podkarpackiego charakteryzuje się także tysiącami ludzi przedsiębiorczych, niestety ich skala i wielkość jest mocno zróżnicowana przestrzennie. Zróżnicowanie to wynika z uwarunkowań społecznych i gospodarczych, dostępności i konkurencyjności regionu, nie bez znaczenia są także funkcjonujące na danym obszarze instytucje wspierające i promujące postawy przedsiębiorcze.

Analizując przedsiębiorczość na terenach województwa podkarpackiego, należy także stwierdzić, że nie zaczęła się ona w Trzeciej Rzeczypospolitej. Do wszystkich opisanych wydarzeń mogło dojść tylko i wyłącznie dzięki istnieniu osób przedsiębiorczych. W 1848 r. w Galicji było 67 km linii kolejowych, w roku 1909 już 3 610 km. 40 lat po wynalezieniu telegrafu – w 1875 r. – było w Galicji 3,9 tys. linii telegraficznych, w 40 lat po wynalezieniu telefonu (1913 r.) – 9,7 tys. km linii telefonicznych. Z linią kolejową w rankingu przełomowych wydarzeń gospodarczych

Rozdział 6

na Podkarpaciu konkuruje o palmę pierwszeństwa wynalazek Ignacego Łukasiewicza i powstanie pierwszej w świecie kopalni ropy naftowej w Bóbrce (1852–1954). Galicja była jednak najsłabiej rozwiniętą częścią Austro-Węgier (produkt krajowy brutto w 1913 r. wynosił w Galicji 230 koron na mieszkańca; 306 koron na Słowacji). Dlatego tak ważna była budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego w latach 30. ubiegłego stulecia. Dzięki temu powstały do dziś istniejące huty, fabryki przemysłu maszynowego i metalowego oraz przemysł lotniczy [PKPP Lewiatan 2012, s. 4].

W 1990 r. do Polski powrócił system rynkowy, a od ponad 20 lat wzrost i rozwój gospodarczy odmiennie są przez wszystkie przypadki, do czego przyczyniły się także tysiące powstałych firm oraz setki tysięcy ludzi, którzy stali się przedsiębiorcami. Jednak aby móc rzeczowo rozmawiać o wpływie postaw przedsiębiorczych na rozwój regionu, musimy wskazać rzeczowe efekty. W latach 2000–2011 wynagrodzenia realne zwiększyły się Polsce o 32,9%, a liczba bezrobotnych zmniejszyła z 2,7 mln do 2 mln. Sprzedaż detaliczna wzrosła o 30,7%. Przybyło 2,4 mln mieszkań (mamy ich 13,4 mln). Eksport wzrósł sześciokrotnie – do prawie 190 mld dol. Produkt krajowy brutto jest o ponad połowę wyższy niż w roku 2000 i ponad dwa razy wyższy niż u prognozy przemian. W 2000 r. produkt krajowy brutto na mieszkańca wynosił w województwie podkarpackim 13,48 tys. zł, a w 2014 już 31,7 tys. zł. Wzrost bardzo duży, nawet jeżeli uwzględnić ok. 28-procentową inflację występującą w tym okresie. Przedsiębiorcy i firmy mają w tym decydujący udział [PKPP LEWIATAN 2012, s. 5]. Szczegółowe dane obrazujące sytuację gospodarczą w Polsce i województwie podkarpackim w 2011 r. przedstawia tabela 1.

Syntetycznym miernikiem określającym poziom rozwoju gospodarczego jednostek terytorialnych jest produkt krajowy brutto (PKB) na jednego mieszkańca. Wartość regionalnego PKB oraz wysokość dochodu przypadająca na jednego mieszkańca sytuują niestety województwo podkarpackie na jednym z ostatnich miejsc w Unii Europejskiej, (wykres 1), nie licząc regionów bułgarskich i rumuńskich. W latach 2004–2011 nastąpił spadek regionalnego PKB *per capita* w stosunku do wartości krajowej, z poziomu 70% w roku 2004 do poziomu 67,6% w roku 2011 (Polska = 100%). Podłoża takiej sytuacji możemy upatrywać w bar-

Potencjał przedsiębiorczy województwa podkarpackiego...

dzo dynamicznie rozwijających się regionach Polski zachodniej i środkowej, czerpiących korzyści z lepszej sytuacji gospodarczej i społecznej w okresie początkowym, wyższych kwalifikacji pracowników, większej dostępności i konkurencyjności regionu. Niestety, województwo podkarpackie, startując z bardzo niskiego poziomu, musiało w pierwszej kolejności poradzić sobie z innymi kluczowymi problemami społecznymi czy komunikacyjnymi.

Tabela 1. Podkarpackie w liczbach (dane GUS za rok 2011)

Podkarpackie w pigułce	Polska	Województwo podkarpackie
Przyrost naturalny na 1000 ludności	0,3	1,4
Produkt krajowy brutto na mieszkańca w 2009 roku (w zł)	35 210	24 131
Produkcja sprzedana przemysłu na jednego zatrudnionego (w zł)	438 819	276 886
Produkcja sprzedana budownictwa na jednego zatrudnionego (w zł)	394 783	283 325
Przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw	3 604	2 914
Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach (w ha)	6,8	2,7
Podmioty gospodarcze w rejestrze REGON	1 013	718
Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności	19	5

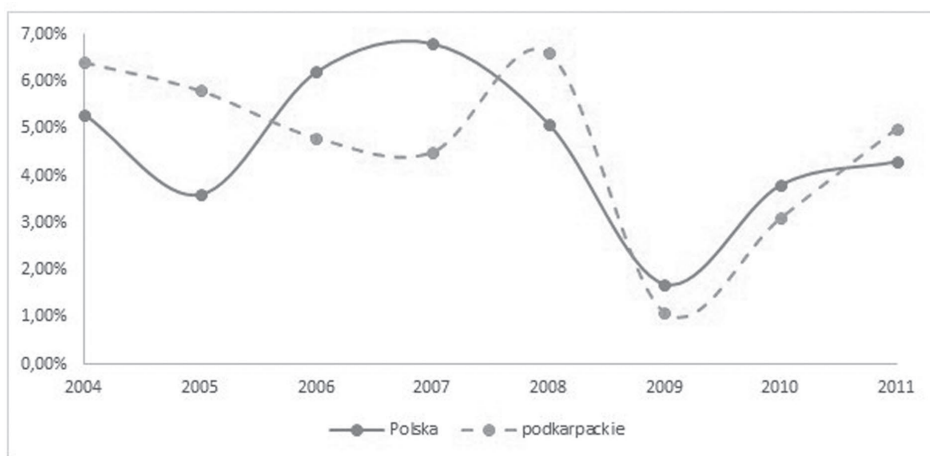
Źródło: [Przedsiębiorcy na Podkarpaciu, fakty, liczby, przykłady 2012, s. 4].

Województwo podkarpackie nadal nie znajduje się w czołówce gospodarczej Polski, ale przedsiębiorcy mają wiele powodów do dumy. Największym zapewne jest Dolina Lotnicza, ale dysponujemy także firmami ogromnie innowacyjnymi, jak na przykład DA Glass – producent posiadający unikatową technologię wyrobu szkła. Na Liście 500 „Rzeczpospolitej” mamy m.in. stworzone od podstaw w ostatnim ćwierćwieczu firmy znanych polskich przedsiębiorców: Asseco (Adam Góral) i Nowy Styl (bracia Adam i Jerzy Krzanowscy). Na liście największych są też dystrybutor ogumienia Handlopex i firma handlu spożywczego Bać-Pol. Co roku kilka zagranicznych firm lokuje swoje inwestycje w specjalnych strefach ekonomicznych, a tysiące innych zakładają i rozwijają polscy przedsiębiorcy. Również bardzo korzystnie wygląda sytuacja w zakre-

Rozdział 6

się firm działających w obszarze telekomunikacji i informatyki (ponad 2,5 tys.), a co roku o kilka punktów rozszerza się zasięg szerokopasmowego internetu – dziś ma do niego dostęp 60% gospodarstw domowych. Za każdym z tych wydarzeń i wskaźników stoją podkarpacki przedsiębiorcy i ich firmy. Dodajmy, że również w rolnictwie, pomimo jego znacznego rozproszenia, mamy setki nowoczesnych gospodarstw rodzinnych, które są równie efektywne jak mikrofirmy przemysłowe czy usługowe. W rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową woj. podkarpackie znajduje się niestety na 12. miejscu, a za silny punkt uznano bezpieczeństwo powszechne i istniejące zasoby pracy. Analizowany region może się rozwijać głównie dzięki przedsiębiorcom [PKPP LEWIATAN 2012, s. 5].

Wykres 1. Wzrost PKB w latach 2004–2011 w województwie podkarpackim i w Polsce

Źródło: Przegąd Regionalny 2012 Województwo Podkarpackie, opracowano na podstawie GUS – BDL.

Niestety, analiza sytuacji w powiecie tarnobrzeskim dowodzi, że wskaźniki i dane są zdecydowanie mniej optymistyczne. W powiecie odczuwalny jest odpływ młodych, wykształconych ludzi niebojących się podejmować trudnych i ryzykownych decyzji. Przedsiębiorstwa może i są zakładane, jednak ich innowacyjność i przeżywalność jest bardzo niska. Powiat tarnobrzeski coraz częściej określany jest jako obszar sta-

Potencjał przedsiębiorczy województwa podkarpackiego...

rzejący się. Według prognoz za kilkanaście lat Tarnobrzeg będzie głównie miastem ludzi starszych. Zdecydowanie lepiej wygląda sytuacja w innych obszarach województwa, zwłaszcza w Rzeszowie, który skupia wokół siebie najprężniej działających przedsiębiorców, oraz w powiecie mieleckim, gdzie wpływ funkcjonowania specjalnej strefy ekonomicznej jest odczuwalny i widoczny.

Poziom przedsiębiorczości najlepiej obrazuje wskaźnik przedsiębiorczości, czyli liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności. Informacje zostały pozyskane z Banku Danych Lokalnych i są aktualne na dzień 14 marca 2016 r. Wskaźnik przedsiębiorczości według powiatów potwierdza przestrzenne zróżnicowanie wykazywane także w innych statystykach.

Najwyższe wskaźniki odnotowano w mieście Rzeszów, co potwierdza dominującą rolę gospodarczą miasta wojewódzkiego, oraz w mieście Krosno, odpowiednio 1341 oraz 1192. Na kolejnych pozycjach znalazły się powiat leski oraz miasto Tarnobrzeg (1091 oraz 1025). Powiat tarnobrzesci z bardzo niskim wskaźnikiem (634) zajmuje dziewiątą pozycję od końca. Niestety dane te potwierdzają, że przedsiębiorczość najprężniej rozwija się na obszarach atrakcyjnych nie tylko gospodarczo, lecz także społecznie i instytucjonalnie, w dużych ośrodkach miejskich, tam, gdzie poziom dostępu do wykwalifikowanej kadry oraz instytucji otoczenia biznesu jest łatwiejszy. Tymczasem powiat tarnobrzesci charakteryzuje się w przeważającej mierze obszarami wiejskimi, o niskim poziomie rozwoju społecznego i gospodarczego, co przekłada się na postawy przedsiębiorcze mieszkańców.

Podczas analizy przedsiębiorczości istotne jest także porównanie liczby przedsiębiorstw nowo zakładanych do likwidowanych (wykres 2).

Rozdział 6

Tabela 2. Wskaźnik przedsiębiorczości według powiatów (marzec 2016 rok)

L.p.	Nazwa powiatu	Wskaźnik
1	Powiat przemyski	549,09744
2	Powiat brzozowski	562,06584
3	Powiat przeworski	564,23754
4	Powiat lubaczowski	566,13059
5	Powiat kolbuszowski	571,85266
6	Powiat niżański	606,95143
7	Powiat leżajski	606,9629
8	Powiat strzyżowski	611,51312
9	Powiat tarnobrzeski	634,4102
10	Powiat ropczycko-sędziszowski	660,55917
11	Powiat krośnieński	668,63578
12	Powiat dębicki	677,34892
13	Powiat jasielski	684,20367
14	Powiat rzeszowski	687,27759
15	Powiat jarosławski	692,55717
16	Powiat łańcucki	723,9966
17	Powiat sanocki	726,31645
18	Powiat mielecki	766,83809
19	Powiat stalowowolski	821,7584
20	Powiat m. Przemyśl	968,61651
21	Powiat bieszczadzki	979,46288
22	Powiat m. Tarnobrzeg	1025,41667
23	Powiat leski	1091,68189
24	Powiat m. Krosno	1191,67341
25	Powiat m. Rzeszów	1341,43245

Źródło: [<http://www.stat.gov.pl>; Bank danych lokalnych].

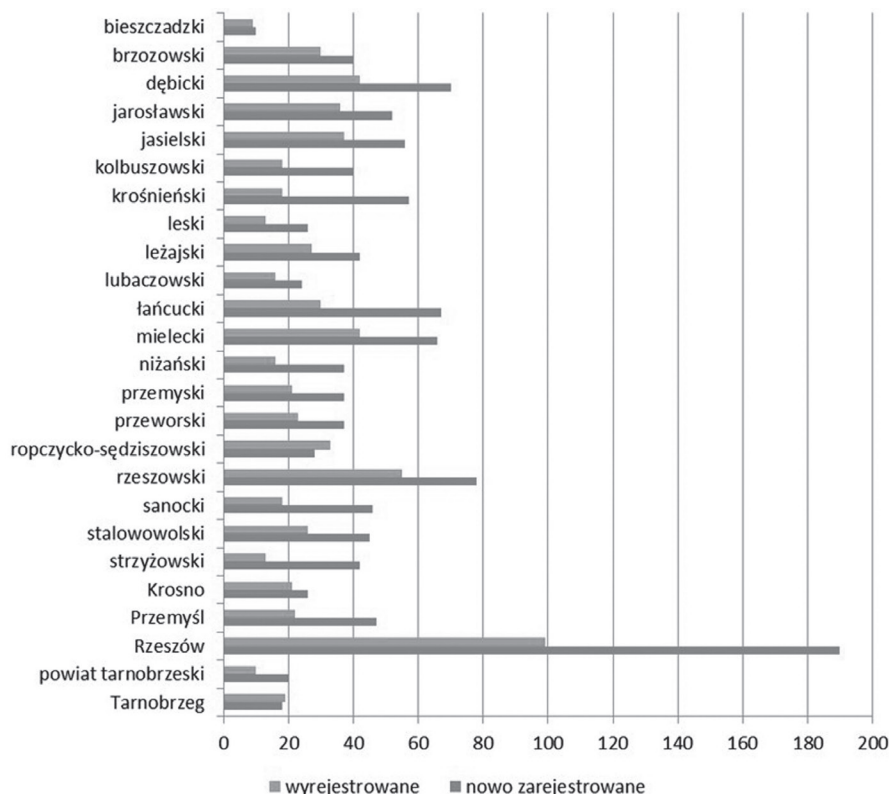
W maju 2016 r. w większości powiatów odnotowano przewagę liczby przedsiębiorstw nowo zarejestrowanych nad wyrejestrowanymi. Największa przewaga wystąpiła oczywiście w Rzeszowie oraz powiecie łańcuckim [www.stat.gov.pl]. W powiecie tarnobrzeskim także odnotowano przewagę przedsiębiorstw nowo zarejestrowanych nad wyrejestrowanymi, niestety odwrotną sytuację, czyli lekką przewagę wyrejestrowanych firm nad nowo zarejestrowanymi, odnotowano w samym mieście Tarnobrzeg. Największy wzrost liczby przedsiębiorstw w maju 2016 r. (rysunek 3) w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano w powiatach: przeworskim i strzyżowskim, natomiast najwyższy spadek liczby

Potencjał przedsiębiorczy województwa podkarpackiego...

przedsiębiorstw wystąpił w powiecie tarnobrzeskim. Analizując liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, najwyższą liczbę w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (rysunek 2) w maju 2016 r. odnotowano w powiecie leskim (88,9), natomiast najmniej – w powiecie przemyskim (42,3). W porównaniu z rokiem poprzednim w większości powiatów odnotowano wzrost liczby osób fizycznych, z czego najwyższy w powiecie przeworskim (o 1,9). Do największego spadku doszło w powiecie tarnobrzeskim (o 0,9). Wskaźnik liczby osób prowadzących działalność gospodarczą w powiecie tarnobrzeskim jest jednym z najniższych w województwie, w przeciwieństwie do miasta Tarnobrzeg, gdzie wskaźnik ten jest najwyższy.

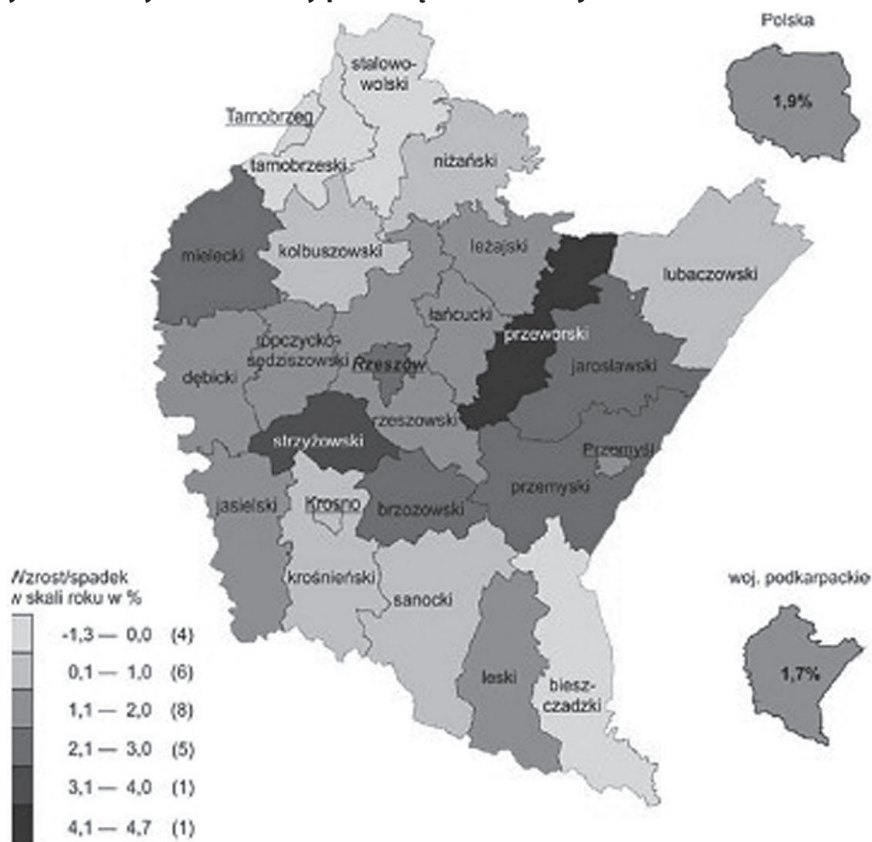
Wykres 2. Nowo zarejestrowane i wyrejestrowane przedsiębiorstwa (maj 2016 r.)

Źródło: [<http://www.stat.gov.pl>]; *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej powiatów województwa podkarpackiego za maj 2016 r.*

Rozdział 6

Rysunek 1. Dynamika liczby przedsiębiorstw – maj 2016 r.

W nawiasach podano liczbę powiatów.

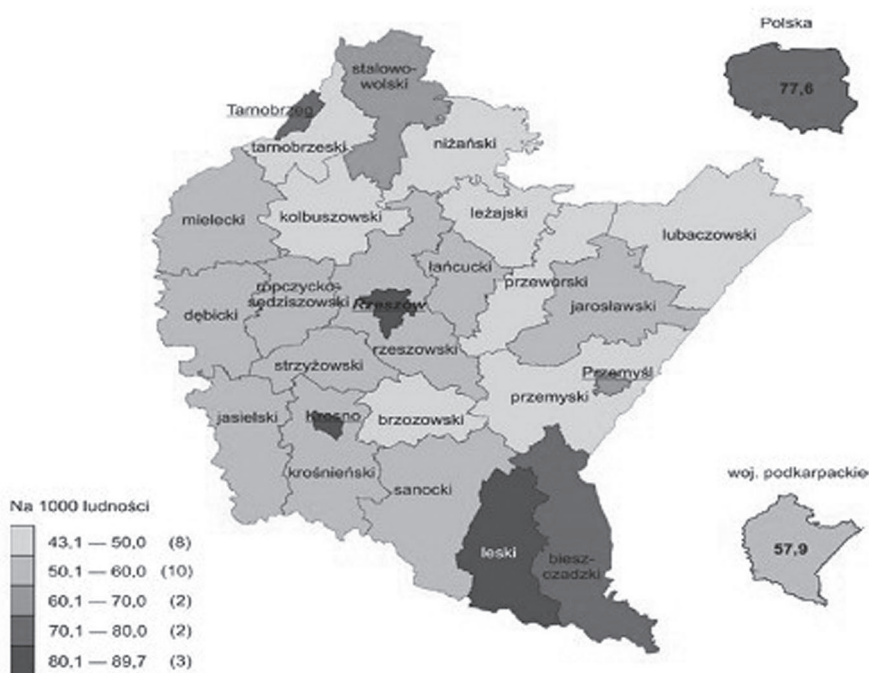
Źródło: [<http://www.stat.gov.pl>; Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej powiatów województwa podkarpackiego za maj 2016 r.]

W województwie podkarpackim najwyższą liczbę spółek handlowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w maju 2016 r. (rysunek 3) odnotowano w Rzeszowie (22,0), najmniej natomiast w powiecie brzozowskim (1,6). W porównaniu z rokiem poprzednim we wszystkich powiatach odnotowano wzrost liczby spółek handlowych, najwyższy w Rzeszowie (o 3,4). W powiecie tarnobrzeskim liczba spółek handlowych oscyluje wokół najniższych danych, mieszcząc się w przedziale 2,0–3,0. Trochę lepsza sytuacja jest w Tarnobrzegu, gdzie wskaźnik ten mieści się w przedziale 5,1–10,0. Na poziom przedsiębiorczości wpływ mają także wynagrodzenia osiągnięte przez pracowników, które w zde-

Potencjał przedsiębiorczy województwa podkarpackiego...

cydowanej większości stanowią podstawowe źródło finansowania działalności gospodarczej, zwłaszcza w jej początkowym okresie. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto sektora przedsiębiorstw w województwie podkarpackim w maju 2016 r. (rysunek 4) wyniosło 3 490,50 zł i w odniesieniu do maja 2015 r. wzrosło o 3,5%. Wzrost odnotowano w dwudziestu trzech powiatach, a spadek jedynie w dwóch, w siedemnastu powiatach wzrost płac przekroczył średnią dla województwa.

Rysunek 2. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – maj 2016 r.

W nawiasach podano liczbę powiatów.

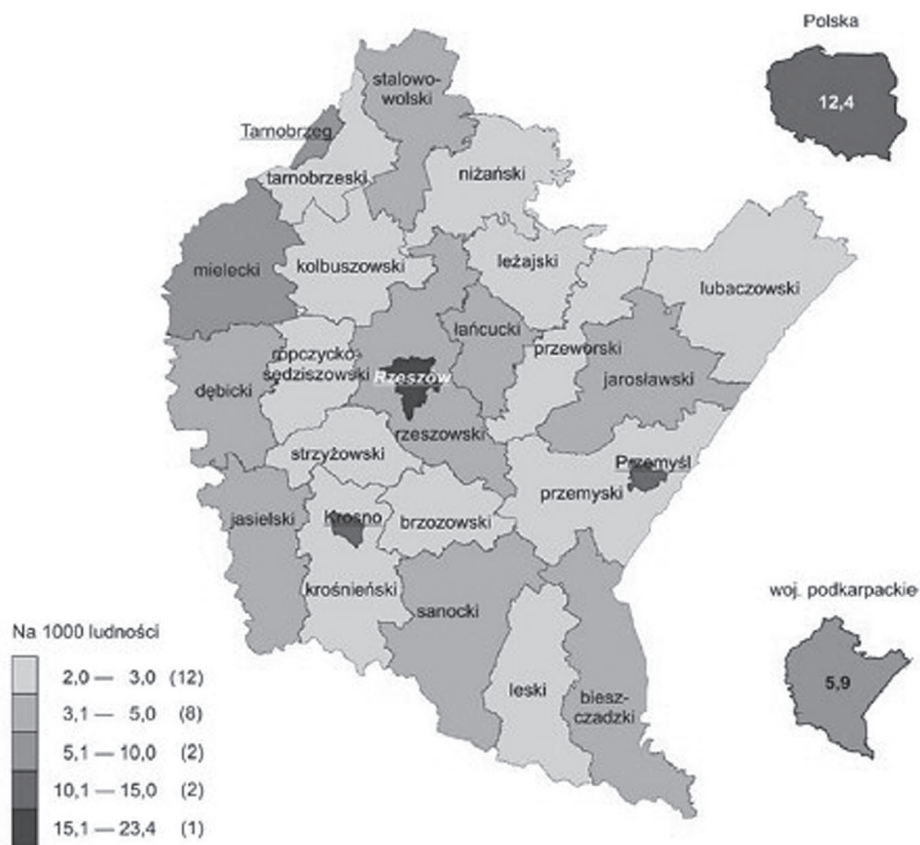
Źródło: [<http://www.stat.gov.pl>; Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej powiatów województwa podkarpackiego za maj 2016 r.]

Wynagrodzenia w powiecie tarnobrzeskim sytuują powiat w środku stawki, bowiem pracownicy otrzymują wynagrodzenie w przedziale 3500–4000 zł. Niestety odmienna sytuacja kształtuje się w samym mieście Tarnobrzeg, gdzie pracownicy otrzymują wynagrodzenie w najniższym przedziale, czyli 2544–3000 zł. Sytuacja taka jest przede wszystkim

Rozdział 6

wynikiem braku w mieście zakładów produkcyjnych, a głównymi miejscami zatrudnienia są instytucje samorządowe oraz lokalne małe przedsiębiorstwa funkcjonujące zwłaszcza w sferze handlowej i usługowej.

Rysunek 3. Spółki handlowe – maj 2016 r.

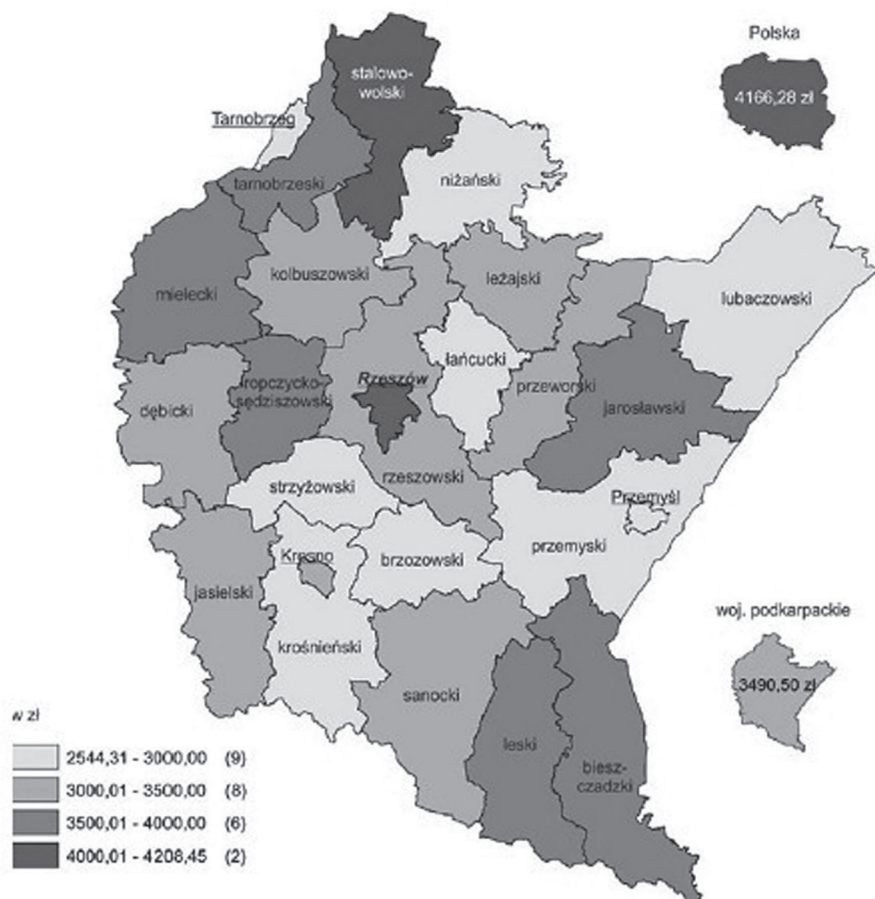

W nawiasach podano liczbę powiatów.

Źródło: [<http://www.stat.gov.pl>; Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej powiatów województwa podkarpackiego za maj 2016 r.]

Potencjał przedsiębiorczy województwa podkarpackiego...

Rysunek 4. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw w maju 2016 r.

W nawiasach podano liczbę powiatów.

Źródło: [<http://www.stat.gov.pl>; Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej powiatów województwa podkarpackiego za maj 2016 r.]

Perspektyw rozwoju potencjału przedsiębiorczego w powiecie tarnobrzęskim

Wzrost konkurencyjności gospodarki regionu oraz podniesienie jego atrakcyjności inwestycyjnej uwarunkowane jest przez rozwój i tworzenie nowych innowacyjnych sektorów przemysłu. W rankingach atrakcyjno-

Rozdział 6

ści inwestycyjnej regionów dla działalności przemysłowej województwo podkarpackie wypada przeciętnie, jednak lepiej niż pozostałe województwa Polski wschodniej. Dla procesów innowacyjnych duże znaczenie ma atrakcyjność obszarów dla lokalizacji działalności zaawansowanej technologicznie. Pod względem atrakcyjności dla działalności przemysłowej podregion tarnobrzeski został zakwalifikowany jako obszar o wysokiej atrakcyjności, natomiast dla działalności zaawansowanej technologicznie – zakwalifikowano go do regionów o najniższej atrakcyjności. Na podstawie danych GUS w 2011 r. udział przemysłu (sekcje B, C, D, E) w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB) województwa podkarpackiego wynosił 28,30%, co plasowało województwo na szóstym miejscu w kraju. W porównaniu z rokiem 2010 zanotowano wzrost o 2,30% (wzrost o jedno miejsce w kraju). Średnia dla całego kraju również wzrosła: z 24,70% w 2010 r. do 25,60% w roku 2011 [www.monitoruj.podkarpackie.pl].

Rysunek 5. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów dla działalności przemysłowej w 2013 r.

Źródło: [Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013 2013].

Rysunek 6. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów dla działalności zaawansowanej technologicznie w 2013 r.

Źródło: [Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013 2013].

Analiza uwarunkowań potencjałów regionalnych potwierdza powszechnie znaną cechę województwa podkarpackiego jako regionu o wysokich walorach przyrodniczo-kulturowych. Powinny one odgrywać kluczową rolę w rozwoju obszarów wiejskich i niektórych małych miast. Należy jednak pamiętać, że region być może nie odniesie sukcesu pod tym względem, bowiem jego peryferyjne położenie, niski poziom dostępności komunikacyjnej oraz raczej niski wewnętrzny popyt na usługi turystyczne i rekreacyjne oraz konkurencyjność w tym zakresie południowej części województwa małopolskiego ograniczają możliwości wykorzystania potencjału przyrodniczo-kulturowego województwa podkarpackiego [UMWP 2014, s. 41].

Istnieje jednak szansa na rozwój powiatu tarnobrzegi, bowiem w mieście Tarnobrzeg powstał sztuczny zbiornik na terenach po kopalni siarki. Miasto Tarnobrzeg powoli staje się także sypialnią dla prężnie rozwijających się okolicznych regionów, w tym Mielca i Stalowej Woli.

Rozdział 6

Słuszne wydają się założenia, że przyszłość miasta Tarnobrzeg leży w umiejętnym wykorzystaniu położenia i dostępności komunikacyjnej.

Warto także podkreślić, że szczególnym potencjałem rozwojowym województwa podkarpackiego jest lokalizacja przemysłu lotniczego i związanych z nim wysoko wyspecjalizowanych kadr technicznych, naukowych i zarządzających. Kolejnym istotnym elementem w analizie potencjału województwa podkarpackiego i poszczególnych jego regionów, potwierdzonym w analizie potencjału instytucjonalnego, jest bardzo duże zaangażowanie sektora przedsiębiorstw w finansowanie badań oraz rosnące znaczenie kierunków inżynieryjno-technicznych w kształceniu akademickim. W analizie tej stwierdzono, że w województwie podkarpackim wyższa niż przeciętnie w kraju jest liczba studentów uniwersytetów i politechnik, a system kształcenia wyspecjalizowanych kadr jest silnie skoncentrowany w Rzeszowie. Pozytywną, rosnącą tendencję obserwujemy w ostatniej dekadzie w zakresie aktywności gospodarczej mieszkańców. Stopień przedsiębiorczości pozostaje na podobnym poziomie jak przeciętnie w regionie, jedynie w biegunie Dębica–Ropczyce zauważalne jest odchylenie *in minus* od wartości przeciętnej, a *in plus* w biegunach Rzeszów–Łańcut i Tarnobrzeg. Szczególnie podkreślić należy wysokie wartości w Tarnobrzegu, który pod względem uwarunkowań demograficzno-społecznych miał bardzo niski potencjał [UMWP 2014, s. 64].

Wnioski

Analiza danych statystycznych oraz potencjału przedsiębiorczego w województwie wskazuje jednoznacznie na duże zróżnicowanie przestrzenne. Pomimo zauważalnej poprawy w zakresie rozwoju postaw przedsiębiorczych w województwie nadal obserwujemy znaczne dysproporcje pomiędzy poszczególnymi powiatami, jeśli chodzi o nasycenie przedsiębiorstwami, liczbę nowo zakładanych firm, ich innowacyjność, produktywność. Zdecydowanie lepsza sytuacja dla rozwoju przedsiębiorczości jest przede wszystkim w Rzeszowie i jego okolicach, Mielcu oraz Krośnie. Miasta te i tereny je otaczające wykorzystują atrakcyjne położenie, dostępność wykwalifikowanej kadry, specjalizacje gospodarcze. Pozostałe regiony, w tym także analizowany powiat tarnobrzecki, pomimo

podejmowania licznych działań mających na celu pobudzenie przedsiębiorczości, uatrakcyjnienie regionu, nie osiągają zadowalających wskaźników, co przekłada się na ich sytuację społeczną, gospodarczą i perspektywę dalszego dynamicznego rozwoju.

Szansą powiatu tarnobrzeskiego może być wykorzystanie znajdującego się w mieście Tarnobrzeg zalewu i przekształcenie się w obszar turystyczno-wypoczynkowy. Dodatkową szansą rozwoju – wymagającą jednak dalszych rozważań i analiz – jest stworzenie atrakcyjnych warunków do mieszkania oraz budowy domów i stworzenie z powiatu sypialni dla pracowników okolicznych terenów przemysłowych.

Bibliografia

Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski (2013), Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

Badanie potencjału i specjalizacji województwa podkarpackiego raport końcowy (2014), Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, Rzeszów.

Duraj J. (2010), *Przedsiębiorczość i innowacyjność*, Difin, Warszawa.

[http://monitoruj.podkarpackie.pl/1.1-przemys%*C5*%82/ 9.](http://monitoruj.podkarpackie.pl/1.1-przemys%C5%82/)

[http://rzeszow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/podmioty-gospodarcze/podmioty-gospodarki-narodowej-w-rejestrze-regon-w-województwie-podkarpackim-stan-na-koniec-2016-r-,2,13.html.](http://rzeszow.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/podmioty-gospodarcze/podmioty-gospodarki-narodowej-w-rejestrze-regon-w-województwie-podkarpackim-stan-na-koniec-2016-r-,2,13.html)

Klasik A. (2006), *Przedsiębiorczość i konkurencyjność a rozwój regionalny*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.

Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej powiatów województwa podkarpackiego za maj 2016 r., [online] <http://www.stat.gov.pl>; dostęp 20 kwietnia 2017.

Kuciński K. (2010), *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, Difin, Warszawa.

Makiela Z. (2013), *Przedsiębiorczość i innowacyjność terytorialna – region w warunkach konkurencji* [online] https://www.ksiegarnia.beck.pl/media/product_custom_files/1/0/10222-przedsiębiorczosci-innowacyjnosc-terytorialna-region-w-warunkach-konkurencji-zbigniew-makiela-fragment.pdf.

Rozdział 6

Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych LEWIATAN (2012), *Przedsiębiorcy na Podkarpaciu: fakty, liczby, przykłady*, Warszawa.

Strojny J. (2013), *Analiza potencjału przedsiębiorczego województwa podkarpackiego*, [online] <http://p-e.up.krakow.pl/article/viewFile/288/196>.

Strojny J., Berezowska M. (2017), *Przedsiębiorczość jako determinanta konkurencyjności organizacji zorientowanej projektowo* [w:] *Rola przedsiębiorczości w aktywizacji gospodarczej*, red. Z. Zioło, R. Tomasz, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa–Kraków.

Strojny J., Karaś D., Kopec N. (2014), *Potencjał przedsiębiorczy Podkarpacia – analiza benchmarkowa województwa na tle wybranych regionów* [online] <http://p-e.up.krakow.pl/article/viewFile/1770/1525>, dostęp 10 kwietnia 2017.

Rozdział 7

Potencjał agroturystyki a bariery przedsiębiorczości rolników powiatu tarnobrzeskiego

Anita Szyguła*

Spółeczna Akademia Nauk

Wydział Zamiejscowy w Tarnobrzegu

*szygulaanita@gmail.com

Wprowadzenie

We współczesnych warunkach społeczno-gospodarczych Polski ważnym obszarem rozwoju regionów jest turystyka, a w niej turystyka wiejska. Kojarzy się ona z agroturystyką, gdzie rozwój produktu turystycznego utożsamia się z kompleksowymi przedsięwzięciami w postaci tworzenia dla turystów bazy wypoczynkowo-rekreacyjnej w wiejskich obszarach krajoznawczych. Przedsiębiorcze postawy rolników kreują osobiste i społeczne motywy działań oraz towarzyszące tym postawom europejskie, krajowe i regionalne programy rozwojowe. Działania przedsiębiorcze rolników obarczone są ryzykiem, co łączyć można z brakiem zainteresowania przedsiębiorczością z uwagi na identyfikowane bariery.

Celem rozdziału jest zbadanie aktywności rolników indywidualnych w tworzeniu gospodarstw agroturystycznych w powiecie tarnobrzeskim. Główną uwagę zwrócono na: 1) motywy działań w zakresie tworzenia gospodarstw agroturystycznych przez rolników indywidualnych, 2) europejskie, krajowe i regionalne ramy programowe rozwoju agroturystyki w powiecie tarnobrzeskim, 3) potencjał polskiej agroturystyki w porów-

naniu z osiągnięciami innych państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) w przekroju poszczególnych województw oraz powiatów województwa podkarpackiego, 4) zaprezentowanie wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród rolników indywidualnych powiatu tarnobrzeskiego mających na celu wychwycenie barier w podejmowaniu działań przedsiębiorczych w postaci zakładania gospodarstw agroturystycznych.

Przedsiębiorczość w agroturystyce

Agroturystyka to forma wypoczynku na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta na bazie noclegowej i aktywności rekreacyjnej związanej z gospodarstwem rolnym oraz z jego przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym otoczeniem [Drzewiecki 1995, s. 5]. Stanowi alternatywną dla turystyki masowej formę spędzania czasu wolnego, stwarza możliwość poznania walorów zróżnicowanych form środowiska naturalnego oraz tradycji i kultury danego regionu [Sikora 2012, s. 37]. Zaspokojenie różnorodnych potrzeb turystów w zakresie rekreacji i ciekawego spędzania czasu kreuje przedsiębiorcze postawy rolników.

Przedsiębiorczość to idea, która ma doprowadzić do istotnych zmian w działalności gospodarczej. W agroturystyce może to być kierunek myślenia ludności wiejskiej przyjęty w rozwiązywaniu problemów, głównie ekonomicznych. Przedsiębiorczość jest cechą lub sposobem zachowania się danej osoby, które sprowadzają się do gotowości i zdolności podejmowania oraz rozwiązywania w sposób twórczy i nowatorski nowych problemów, do umiejętności wykorzystania pojawiających się szans i okazji oraz do elastycznego przystosowania się do zmieniających się warunków funkcjonowania gospodarki. Przedsiębiorczość to także zdolność i umiejętność zorganizowania czynników wytwórczych, zarządzania nimi oraz uruchamianie nowych dziedzin działalności na bazie innowacji lub ich twórczego naśladownictwa. Pojęcia przedsiębiorczości i innowacji wzajemnie się uzupełniają. Innowacja odnosi się do każdego dobra, które jest postrzegane jako nowe [Kotler, Armstrong, Saunders, Wong 2002, s. 39], bądź jest to działalność organizacji nastawiona na kierowanie i pobudzanie twórczości pracowników [Griffin 2001, s. 653].

Potencjał agroturystyki a bariery przedsiębiorczości rolników...

W agroturystyce przedsiębiorczość to także proces społeczny tworzenia i wykorzystywania szans, gdzie ludzie racjonalnie wykorzystują zasoby gospodarcze z dużym prawdopodobieństwem odniesienia sukcesu. Samą istotę tej przedsiębiorczości określić można jako proces racjonalnych działań, który charakteryzują innowacyjność, podejmowanie ryzyka oraz proaktywność [Macias 2010, s. 4; Kuciński 2010, ss. 20–21].

Pomysł innowacyjny na tworzenie gospodarstw agroturystycznych wynika ze świadomego działania rolników. Podstawą zamierzonego działania są zmysły, które powodują wrażenia, łączą się z postrzeganiem zjawisk i procesów. Wpływają na umiejętność funkcjonowania w społeczności oraz osobowość człowieka [Hall, Lindzey 1990, s. 27]. Osobowość reguluje działania człowieka, co z kolei prowadzi do osiągnięcia pożądaných celów. Te zaś wynikają z relacji człowieka ze środowiskiem przyrodniczym i społecznym, a różne rodzaje tych zależności określa się w ekonomii jako potrzeby. Zatem podstawą klasyfikacji motywów aktywności rolników indywidualnych w tworzeniu gospodarstw agroturystycznych są ich potrzeby uzależnione od indywidualnych wymagań.

Motywy aktywności rolników indywidualnych podzielić można na: 1) motywy osobiste, które determinują działania prowadzące do uzyskania wyłącznie własnych korzyści, oraz 2) motywy społeczne dotyczące działania człowieka, który kieruje się dobrem ogółu społeczeństwa, opiniami i sądami innych (tabela 1).

Z ekonomicznego punktu widzenia podstawowym motywem podejmowania działalności agroturystycznej jest uzyskiwanie dochodów z działalności pozarolniczej oraz ograniczanie bezrobocia na obszarach wiejskich. Ponadto różnorodne procesy społeczne w postaci przeciwdziałania wyludnieniu wsi, podtrzymania gospodarstwa rolnego, zachowania dziedzictwa kulturowego czy też podnoszenia estetyki wsi mogą stać się motywami kreowania postaw przedsiębiorczych wśród rolników. Motywy osobiste i społeczne aktywności rolników w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych mogą być jednocześnie rozpatrywane z punktu widzenia korzyści płynących z agroturystyki zarówno dla regionów, wsi, rolników, jak i dla turystów.

Tabela 1. Osobiste i społeczne motywy działań przedsiębiorczych rolników indywidualnych

motywy działań	
osobiste	społeczne
<ul style="list-style-type: none"> • uzyskiwanie dochodów z działalności pozarolniczej • stabilizacja materialna • prestiż społeczny • wykorzystanie wolnych zasobów pracy oraz wolnych pomieszczeń w gospodarstwie • podtrzymanie gospodarstwa rolnego, dzięki wykorzystaniu produktów rolnych w działalności agroturystycznej • zmiana sposobu i warunków życia • nabywanie doświadczeń w zakresie przedsiębiorczości • zapewnienie poczucia wolności i niezależności • własny rozwój osobowy • wielozawodowość – pojawienie się w odpowiedzi na potrzeby turystów innych zawodów niż praca w rolnictwie • oderwanie się od pewnego schematu zwykłej pracy rolniczej, realizowanie własnych marzeń, samorealizacja. 	<ul style="list-style-type: none"> • przeciwdziałanie wyludnieniu wsi • tworzenie nowych miejsc pracy • rozwój inicjatyw lokalnych i aktywności społeczności wiejskiej • poprawa infrastruktury lokalnej • zachowanie dziedzictwa kulturowego wsi, ochrona krajobrazu • podnoszenie estetyki wsi, kontakt z innymi wzorcami kulturowymi, rozwój osobowy mieszkańców wsi • rozwój sztuki ludowej i rękodzieła • ochrona środowiska przyrodniczego przez promocję takich form turystyki, które są ekonomicznie produktywne, społecznie odpowiedzialne i przyjazne dla środowiska • podejmowanie działalności turystycznej przyjaznej dla środowiska i krajobrazu • utrzymanie integralności krajobrazu, wartości kulturowych oraz atrakcyjności miejscowości i okolicy

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Rubinkiewicz 2005, ss. 233–238].

Ramy programowe rozwoju agroturystyki w powiecie tarnobrzeskim

Istotnym obszarem poznawczym w badaniu kierunku rozwoju agroturystyki na poziomie powiatów jest wyznaczenie ram programowych, które determinują postawy przedsiębiorcze rolników w perspektywie polityki spójności UE. Dla powiatu tarnobrzeskiego kluczowymi dokumentami programowymi, które wyznaczają priorytetowe obszary strategicznego działania w zakresie turystyki, w tym agroturystyki, są strategie tworzone na poziomie europejskim, krajowym, wojewódzkim i powiatowym. Wyznaczone w nich priorytety tematyczne oraz kierunki preferowanych działań nakreślają ramy wsparcia, przyjęte do realizacji wyznaczonych zadań (tabela 2).

Na poziomie Unii Europejskiej w „Strategii Europa 2020” przyjęto trzy priorytety: rozwój inteligentny, rozwój zrównoważony oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, które powinny służyć zwiększeniu konkurencyjności turystyki oraz poprawie otoczenia biznesu. Europa 2020 zmienia podejście Unii Europejskiej do turystyki, traktując ją jako obszar konkurencyjności unijnych przedsiębiorstw. Rozwój agroturystyki wpisuje się w perspektywę finansową polityki spójności, determinującą zakres oddziaływania funduszy strukturalnych. Jej najsilniejszym wyrazem jest wprowadzenie priorytetów inwestycyjnych, które wyraźnie usztywniają system programowania i wdrażania priorytetów tematycznych. Koncentracja tematyczna postrzegana jest jako narzędzie poprawy efektywności interwencji europejskiej, bo zwiększa wpływ inwestycji na sytuację gospodarczą, społeczną oraz terytorialną. Uwzględnia zarówno cele rozwojowe Unii Europejskiej, jak i regionów poszczególnych państw członkowskich [Woźniak 2012, s. 92].

Na poziomie kraju – w „Strategii rozwoju kraju 2020” – rozwój rolnictwa i agroturystyki uwydatnia obszar strategiczny „konkurencyjna gospodarka”. Nacisk położono na wzrost wydajności gospodarki poprzez zwiększenie i modernizację sektora rolno-spożywczego. Kierunki działania obejmują między innymi dywersyfikację źródeł dochodów gospodarstw domowych, rozwój różnych form gospodarstw, wspieranie tworzenia małych i średnich przedsiębiorstw oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród ludności wiejskiej.

Tabela 2. Wsparcie rozwoju agroturystyki powiatu tarnobrzeskiego w kontekście wybranych europejskich i krajowych dokumentów programowych

Dokument programowy	Obszar strategiczny/priorytet tematyczny/założenia	Kierunek działania – zadania w zakresie turystyki (agroturystyki)
EUROPA 2020	<p>Priorytety: rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji</p> <p>rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej</p> <p>rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną</p>	<p>Na poziomie Unii Europejskiej: zwiększenie konkurencyjności turystyki</p> <p>Na poziomie krajowym państw członkowskich: poprawa otoczenia biznesu, szczególnie w odniesieniu do MŚP</p>
Strategia rozwoju kraju 2020	<p>Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka:</p> <p>wzrost wydajności gospodarki, zwiększenie konkurencyjności i modernizacja sektora rolno-spożywczego</p>	<p>Na poziomie kraju: podniesienie konkurencyjności i efektywności, innowacje, dywersyfikacja źródeł dochodów gospodarstw domowych, rozwój różnych form gospodarstw, wspieranie tworzenia i rozwoju MŚP, kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród ludności wiejskiej</p>

Potencjał agroturystyki a bariery przedsiębiorczości rolników...

<p>Program rozwoju turystyki do 2020</p>	<p>Założenia: wykorzystanie zasobów naturalnych, krajobrazowych w wyniku ożywienia aktywności na obszarach wiejskich, rozwój turystyki zrównoważonej, agroturystyka jako forma aktywizacji obszarów wiejskich</p>	<p>Na poziomie kraju: wykorzystanie walorów przyrodniczych obszarów rolnych, atrakcyjnych z punktu widzenia agroturystyki i ekoturystyki</p> <p>Na poziomie regionalnym: wsparcie konkurencyjności MŚP, wzmocnienie wizerunku regionów, wsparcie tworzenia i promocji nowych produktów turystycznych, wykorzystanie walorów krajobrazowych, remont i modernizacja obiektów kultury na cele turystyki, rozwój i utrzymanie szlaków turystycznych, agroturystyka, adaptacja obiektów kultury</p>
<p>Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014–2020</p>	<p>Priorytety: wspieranie innowacyjności na obszarach wiejskich, ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw, tworzenia miejsc pracy</p> <p>rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich, tworzenie zatrudnienia poza rolnictwem bez zmiany miejsca zamieszkania</p>	<p>Na poziomie kraju: wspieranie przedsiębiorczości i działań mających na celu wyposażenie w niezbędną wiedzę lub umiejętności oraz kwalifikacje osób planujących rozpoczęcie działalności dodatkowej do działalności rolniczej oraz osób odchodzących z rolnictwa, różnicowanie działalności na obszarach wiejskich, wspieranie wykorzystania technologii informacyjnych w rozwoju pozarolniczych miejsc pracy, udostępniania zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych</p>

Dokument programowy	Obszar strategiczny/priorytet tematyczny/założenia	Kierunek działania – zadania w zakresie turystyki (agroturystyki)
Regionalny program operacyjny województwa podkarpackiego na lata 2014–2020	<p>Oś priorytetowa I. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka</p> <p>Działanie 1.3. Promowanie przedsiębiorczości</p> <p>Działanie 1.5. Promowanie przedsiębiorczości – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne</p> <p>Działanie 4.5. Różnorodność biologiczna</p>	<p>Na poziomie województwa: wsparcie dla projektów dotyczących przygotowania stref aktywności gospodarczej w celu nadania im funkcji gospodarczych (aktywizacja gospodarstw), stanowiących o realizacji lokalnych celów rozwoju, tworzenie systemu instytucji otoczenia biznesu świadczących kompleksowe usługi dla przedsiębiorstw, wspieranie inwestycji dotyczących infrastruktury mającej na celu ograniczenie negatywnego oddziaływania turystyki na obszary cenne przyrodniczo i promowanie form ochrony przyrody</p>
Strategia rozwoju województwa – Podkarpace 2020	<p>Priorytet tematyczny 1.3. Turystyka</p> <p>Działanie 1.3.1. Rozwój atrakcji turystycznej oraz infrastruktury turystycznej</p> <p>Działanie 1.3.2. Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych w wiodących formach turystyki przyjazdowej do województwa</p>	<p>Na poziomie województwa: wzrost liczebności gospodarstw agroturystycznych, tworzenie markowych produktów turystycznych, wzmocnienie działalności gospodarczej w pozarolniczych ogniwach agrobiznesu, w tym w agroturystyce</p>

<p>Strategia rozwoju powiatu tarnobrzskiego na lata 2015–2020</p>	<p>Cel strategiczny: zwiększenie znaczenia gospodarczego powiatu w skali wojewódzkiej</p> <p>Cel operacyjny: G.T.1.1. Utworzenie konkurencyjnej, innowacyjnej oferty rynkowej opartej na potencjale turystycznym powiatu G.T.1.2. Podniesienie standardów jakości życia społeczności lokalnej poprzez zwiększenie ilości miejsc pracy i wzrost dochodów z turystyki</p>	<p>Na poziomie powiatu: wprowadzenie na rynek innowacyjnych produktów turystycznych, poprawa jakości obsługi ruchu turystycznego poprzez dokształcanie i szkolenie kadr sektora turystycznego, transfer dobrych praktyk z województwa oraz regionów, rozbudowa infrastruktury z możliwością przedłużenia sezonu turystycznego, opracowanie systemu edukacyjnego w zakresie turystyki, zwiększenie ilości miejsc noclegowych w kwaterach agroturystycznych</p>
---	---	---

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Komunikat Komisji Europa 2020, ss. 11-12, s. 19, s. 21; Strategia rozwoju kraju 2020 2012, s.79, ss. 84-85, s. 87; Program rozwoju turystyki do 2020 2015, s. 4, s. 23, s. 68; Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014–2020 2016, s. 80, s. 86, s. 245, s. 634; Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu operacyjnego województwa podkarpackiego na lata 2014–2020 2016, s. 7, s. 56, s. 82, s. 180; Strategia rozwoju województwa – Podkarpacie 2020 2013, ss. 38–40, s. 107; Strategia rozwoju powiatu tarnobrzskiego na lata 2015–2020, s. 138].

Rozdział 7

Również na poziomie kraju „Program rozwoju turystyki do 2020 roku” przewiduje modernizację polskiej turystyki w obszarach obejmujących rozwój produktów turystycznych i zasobów ludzkich, kształtowanie przestrzeni turystycznej oraz wsparcie marketingowe. W planie programu turystyka jest traktowana jako źródło dobrobytu, a także jako instrument walki z bezrobociem i wspierania przedsiębiorczości. Ponadto za atrakcyjne z punktu widzenia agroturystyki, turystyki na obszarach wiejskich oraz ekoturystyki uważa się walory przyrodnicze obszarów wiejskich. Natomiast dla rozwoju produktów agroturystyki zastosowanie znajduje nowa formuła rozwoju opartego na zasobach lokalnych, w tym działaniach grup lokalnych i organizacji pozarządowych.

Wsparcie dla turystyki wiejskiej na poziomie kraju odbywa się również w ramach „Programu rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014–2020”. Wyznaczone kierunki działania dotyczą rozpoczęcia działalności dodatkowej do działalności rolniczej, tworzenia i promocji produktów markowych turystyki wiejskiej oraz zróżnicowania działalności na obszarach wiejskich.

Na poziomie województwa natomiast w ramach „Regionalnego programu operacyjnego województwa podkarpackiego na lata 2014–2020” oraz w ramach „Strategii rozwoju województwa – Podkarpacie 2020” działania w zakresie turystyki i agroturystyki dotyczą aktywizacji gospodarstw ukierunkowanych na realizację lokalnych celów rozwoju. Promuje się wzrost liczebności gospodarstw agroturystycznych, tworzenie markowych produktów turystycznych oraz wzmacnianie działalności turystycznej realizowanej w gospodarstwach rolnych.

Na poziomie powiatu tarnobrzeskiego istotną rolę w pobudzaniu przedsiębiorczości odgrywa samorząd terytorialny i utworzona na bazie miejscowych doświadczeń „Strategia rozwoju powiatu tarnobrzeskiego na lata 2015–2020”. Wyznaczony cel strategiczny oraz cele operacyjne wpisują się w europejskie i krajowe ramy programowe. Za priorytetowe w zakresie turystyki uznano działania ukierunkowane na wprowadzenie innowacyjnych produktów turystycznych, poprawę jakości obsługi ruchu turystycznego, rozbudowę infrastruktury turystycznej oraz zwiększenie liczby miejsc noclegowych w kwaterach agroturystycznych.

Potencjał polskiej agroturystyki

Wobec ram programowych rozwój turystyki wiejskiej w Polsce znajduje odzwierciedlenie w potencjale agroturystyki możliwej do zaprezentowania na przykładzie turystyki zagranicznej, turystyki krajowej i turystyki regionalnej. W porównaniu z osiągnięciami w innych państwach członkowskich UE, przy zastosowaniu kryteriów obejmujących liczbę turystów zagranicznych korzystających z kwater agroturystycznych oraz liczbę udzielonych im noclegów, agroturystyka w Polsce jest na najwyższym poziomie wśród objętych badaniem 24 państw członkowskich (tabela 2).

Tabela 2. Agroturystyka* w poszczególnych państwach członkowskich UE w 2015 r. (w tys.)

Kryteria wyróżnienia	Państwo członkowskie Unii Europejskiej																							
	Austria	Belgia	Bulgaria	Chorwacja	Czechy	Dania	Estonia	Finlandia	Francja	Grecja	Hiszpania	Holandia	Irlandia	Litwa	Łotwa	Niemcy	Polska	Portugalia	Rumunia	Słowacja	Słowenia	Szwecja	Węgry	Włochy
turyści zagraniczni korzystający z kwater agroturystycznych	32	27	34	8	109	140	27	7	77	11	35	159	10	99	87	2042	4572	6	14	79	3	13	46	65
udzielone noclegi turystom zagranicznym	192	123	599	79	378	488	33	13	317	21	177	638	34	182	115	9348	19906	65	28	129	3	58	279	189

* powyżej 10 miejsc noclegowych

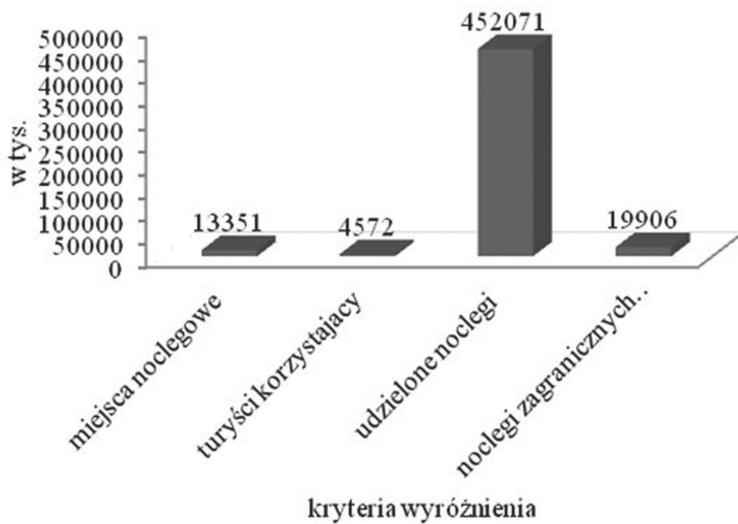
Źródło: opracowanie własne na podstawie [Turystyka w 2015 r. Informacje i opracowania statystyczne 2016, s. 193, s. 195, s. 197, ss. 222–223, ss. 226–227].

W 2015 roku turystów zagranicznych korzystających z agroturystyki było w Polsce 4 572 tys., a wykupionych noclegów – 19 906 tys. Dla porównania w Niemczech odpowiednio 2 042 tys. i 9 348 tys. W pozostałych państwach członkowskich UE nie odnotowano dużego zainteresowania turystów zagranicznych kwaterami w agroturystyce. Najmniej (poniżej 10 tys.) turystów zagranicznych korzystało z noclegów w Słowenii (3 tys.), w Portugalii (6 tys.), w Finlandii (7 tys.) oraz w Chorwacji (8 tys.), a najmniej noclegów (poniżej 30 tys.) wykupiono w Słowenii (3 tys.), w Finlandii (13 tys.), w Grecji (21 tys.), w Rumunii (28 tys.).

Rozdział 7

Efekt realizacji zamierzeń inwestycyjnych polskich rolników indywidualnych obrazuje również potencjał polskiej agroturystyki ogółem przy połączeniu turystyki zagranicznej z turystyką krajową. Z danych za rok 2015 charakteryzujących liczbę kwater agroturystycznych (811), liczbę miejsc noclegowych (13 351 tys.), liczbę turystów korzystających z agroturystyki (4 572 tys.), liczbę wykupionych noclegów ogółem (452 071 tys.) oraz liczbę wykupionych noclegów przez turystów zagranicznych (19 906 tys.) wyczytać należy znaczne zainteresowanie turystów tą formą wypoczynku i rekreacji (wykres 1).

Wykres 1. Wybrane dane charakteryzujące potencjał agroturystyki* ogółem w Polsce w 2015 r.

*powyżej 10 miejsc noclegowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Turystyka w 2015 r., s. 171, s. 173, s. 213, s. 214, s. 217].

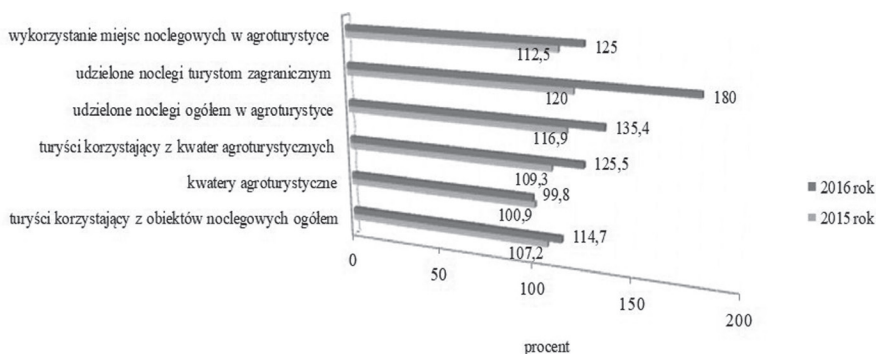
Ożywienie w agroturystyce, mierzone stopniem wykorzystania miejsc noclegowych, liczbą turystów korzystających z noclegów oraz liczbą udzielonych noclegów, potwierdza wysoki potencjał agroturystyki w Polsce. Procentowe zmiany zaobserwowane w latach 2014–2016 przedstawiono na wykresie 2.

W latach 2014–2016 odnotowano niewielkie wahania liczby kwater agroturystycznych, w 2015 r. wzrost o 0,9%, w 2016 r. spadek o 0,2% w stosunku do roku 2014. Zauważyć jednak należy zwiększające się zain-

Potencjał agroturystyki a bariery przedsiębiorczości rolników...

interesowanie agroturystyką zarówno wśród turystów krajowych, jak i zagranicznych. Ogółem turystów korzystających z obiektów noclegowych w Polsce było więcej o 7,2% w 2015 r. i o 14,7% w 2016 r., przy czym liczba turystów korzystających z kwater agroturystycznych zwiększyła się o 9,3% w 2015 r. oraz o 25,5% w 2016 r. w stosunku do roku 2014.

Wykres 2. Dynamika agroturystyki* w Polsce w latach 2014–2016 (w %), 2014 r. =100%

*powyżej 10 miejsc noclegowych

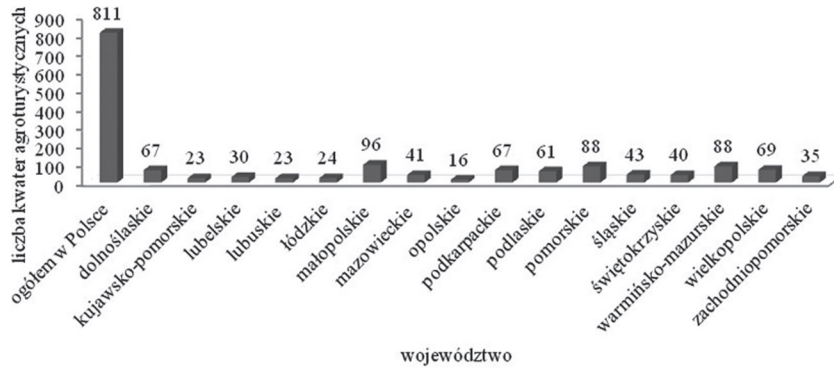
Źródło: opracowanie własne na podstawie [Baza noclegowa według stanu w dniu 31 lipca 2014 r. i jej wykorzystanie w I półroczu 2014 roku, s. 2, s. 5; Baza noclegowa według stanu w dniu 31 lipca 2015 r. i jej wykorzystanie w I półroczu 2015 roku, 2015, s. 2; Baza noclegowa według stanu w dniu 31 lipca 2016 r. i jej wykorzystanie w I półroczu 2016 roku 2016, s. 2, s. 9; Turystyka w 2015 r., s. 171, s. 195, s. 197, s. 200, s. 211].

Dodatknie zmiany widoczne są również w wypadku badania faktycznej liczby noclegów ogółem w agroturystyce (wzrost o 16,9% w 2015 r., a w 2016 r. wzrost o 35,4%) oraz przy badaniu korzystania z noclegów przez turystów zagranicznych (wzrost o 20% w 2015 r. i o 80% w 2016 r.). Potwierdzeniem proagroturystycznych preferencji turystów jest wzrost stopnia wykorzystania miejsc noclegowych – w 2015 r. o 12,5%, a w roku 2016 o 25%.

Potencjał agroturystyki w Polsce, mierzony liczbą kwater agroturystycznych, w różnym stopniu rozkłada się na poszczególne województwa (wykres 3).

Rozdział 7

Wykres 3. Kwatery agroturystyczne* w Polsce według województw w 2015 r.

*powyżej 10 miejsc noclegowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Turystyka w 2015 r., s. 171, s. 173, s. 213, s. 214, s. 217].

Na 811 kwater agroturystycznych powyżej 10 miejsc noclegowych udostępnianych turystom w Polsce w 2015 r. ponad połowa kwater agroturystycznych (448) zlokalizowana jest w sześciu województwach. Najbardziej dojrzała agroturystyka charakteryzuje województwa: małopolskie (96), pomorskie (88), wielkopolskie (69), dolnośląskie (67), podkarpackie (67) i podlaskie (61). Są to województwa, gdzie dość silnie rozwinęły się postawy przedsiębiorcze rolników. Realizacja przedsięwzięć agroturystycznych wśród rolników województwa podkarpackiego przyczyniła się do uzyskania czwartej pozycji w skali całego kraju.

Nie wszystkie powiaty na terenie województwa podkarpackiego charakteryzuje wysoko rozwinięta agroturystyczna działalność rolników. Biorąc pod uwagę liczbę kwater agroturystycznych ogółem w 2017 r., potencjał agroturystyki jest zróżnicowany (wykres 4).

Na 611 kwater agroturystycznych ogółem w województwie podkarpackim najwięcej odnotowano w powiecie leskim (174), znaczna liczba przypadają także na powiaty bieszczadzki (80), krośnieński (62) i sanocki (61). Pozostałe powiaty charakteryzuje niższy potencjał agroturystyki. Najniższa liczba kwater agroturystycznych jest w powiecie przeworskim (1), mieleckim (2) oraz w tarnobrzeskim (3).

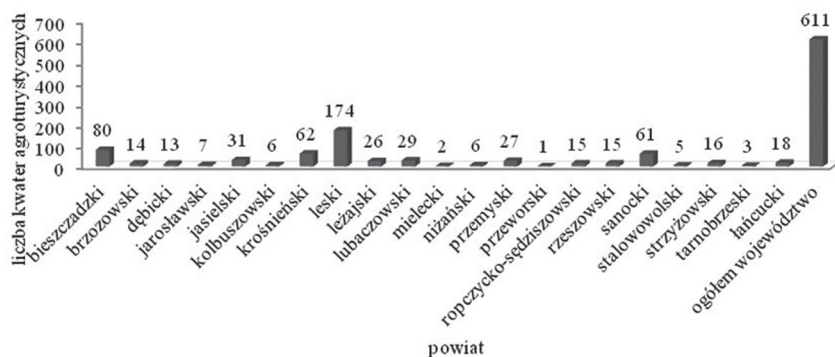
Niewielka liczba kwater agroturystycznych w powiecie tarnobrzeskim nie świadczy o silnie ukształtowanych postawach przedsiębiorczych rolników indywidualnych. Znikomy rozwój turystyki zrównoważonej

Potencjał agroturystyki a bariery przedsiębiorczości rolników...

w postaci tworzenia gospodarstw agroturystycznych, a przy tym słabe wykorzystanie naturalnych i krajobrazowych zasobów może świadczyć o istnieniu barier w profilowaniu postaw przedsiębiorczych rolników.

Wykres 4. Kwatery agroturystyczne ogółem* w województwie podkarpackim według powiatów w 2017 roku

*powyżej 10 miejsc noclegowych oraz poniżej 9 miejsc noclegowych

Źródło: [epodkarpacie.com].

Bariery przedsiębiorczości rolników indywidualnych powiatu tarnobrzeskiego w zakładaniu gospodarstw agroturystycznych

Identyfikacja barier rolników w zakładaniu gospodarstw agroturystycznych (tabela 3) została dokonana w ramach badań ankietowych przeprowadzonych w marcu 2017 r. wśród 40 rolników indywidualnych powiatu tarnobrzeskiego.

Ankiety skierowano do 23 kobiet i 17 mężczyzn z miejscowości: Gorzyce – gmina Gorzyce, Chmielów – gmina Nowa Dęba, Stale – gmina Grębów, Dąbrowica – gmina Baranów Sandomierski.

Tabela 3. Bariery przedsiębiorczości rolników indywidualnych powiatu tarnobrzeszkiego

Zakłócenia w postawach przedsiębiorczych	Sfera badania postaw przedsiębiorczych	Wyniki badań ankietowych										Rodzaj bariery	
		Identyfikacja czynników ograniczających przedsiębiorczość		kobiety		mężczyźni		ogółem		tak	nie		
		tak	nie	tak	nie	tak	nie						
wewnętrzne	psychiczna	własna bierność zawodowa	8	15	5	12	13	27					
		kompleksy	9	14	7	10	16	24					
		kryzys w rodzinie	8	15	2	15	10	30					
		sztynność wyobraźni	5	18	5	12	10	30					
	osobowościowa	ograniczenia mentalnościowe i kulturowe (brak tradycji rodzinnej)	7	16	6	11	13	27					indywidualna
		niewiara we własne możliwości	15	8	6	11	21	19					
		nadmierzona uległość	14	9	5	12	19	21					
		słaba wola	12	11	6	11	18	22					
		brak odwagi	12	11	7	10	19	21					
		nieadekwatny obraz świata i samego siebie	16	7	8	9	24	16					
edukacyjna	brak profilowego wykształcenia	16	7	8	9	24	16						
	niewystarczające kwalifikacje w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej	12	11	8	9	20	20					społeczna	
	niska skłonność do samorozwoju	9	14	5	12	14	26						
	ograniczenia w uczeniu się	7	16	5	12	12	28						
gospodarcza	skomplikowane i niejasne procedury administracyjne	13	10	14	3	27	13					prawna	
	trudne warunki organizacyjno-prawne	15	8	11	6	26	14						
	niepewność gospodarcza	15	8	11	6	26	14						
	ryzyko niewielkich obrotów	17	6	12	5	29	11						
podatkowa	wysokie obciążenia podatkowe	19	4	12	5	31	9						
	wysokie opłaty administracyjne	17	6	7	10	24	16					ekonomiczna	
	duża częstotliwość rozliczeń podatkowych	11	12	3	14	14	26						
	wysokie koszty funkcjonowania	14	9	7	10	21	19						
finansowa	brak środków finansowych	15	8	17	0	32	8						
	koszty kredytów i pożyczek	18	5	14	3	32	8						
informacyjna	ograniczony dostęp do informacji gospodarczej	15	8	6	11	21	19						
	zakłócenia informacyjne	10	13	4	13	14	26						
lokalna	brak lokalnych instytucji otoczenia biznesu	13	10	10	7	23	17					środowiskowa	
	niewiedza na temat szkoleń biznesowych	19	4	9	8	28	12						
	duża konkurencja ze strony większych obiektów turystycznych	16	7	6	11	22	18						

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych 40 rolników indywidualnych powiatu tarnobrzeszkiego.

Potencjał agroturystyki a bariery przedsiębiorczości rolników...

Badanie miało na celu uzyskanie informacji na temat kluczowych czynników ograniczających przedsiębiorczość rolników indywidualnych w zakładaniu gospodarstw agroturystycznych, przy uwzględnieniu wewnętrznych i zewnętrznych zakłóceń w postawach przedsiębiorczych, w sferze psychicznej, osobowościowej, edukacyjnej, gospodarczej, podatkowej, finansowej, informacyjnej i lokalnej. Ze względu na liczbę odpowiedzi zidentyfikowano kluczowe czynniki ograniczające przedsiębiorczość rolników w zakładaniu gospodarstw agroturystycznych i określono rodzaje barier przedsiębiorczości.

W określeniu barier przedsiębiorczości rolników powiatu tarnobrzeskiego przyjęto ponad 50-proc. udział odpowiedzi twierdzących. Bariera indywidualna i bariera społeczna określona została w sferze psychicznej, osobowościowej i edukacyjnej badania postaw przedsiębiorczych, charakteryzującej zakłócenia wewnętrzne w postawach przedsiębiorczych rolników. W sferze osobowościowej ankietowani wskazali na niewiarę we własne możliwości (52,5%) oraz nieadekwatny obraz świata i samego siebie (60%). Istotną barierą w sferze edukacyjnej okazał się brak profilowego wykształcenia (60%) i niewystarczające kwalifikacje w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej (50%).

Istotnymi zakłóceniami zewnętrznymi dla ankietowanych okazały się bariery prawna i ekonomiczna w sferze gospodarczej: skomplikowane i niejasne procedury administracyjne (67,5%), trudne warunki organizacyjno-prawne (65%), niepewność gospodarcza (65%) oraz ryzyko niewielkich obrotów (72,5%). Bariere ekonomiczną ankietowani rolnicy utożsamiali również ze sferą podatkową badania postaw przedsiębiorczych. W tym zakresie za czynniki ograniczające przedsiębiorczość uznano wysokie obciążenia podatkowe (77,5%) i wysokie opłaty administracyjne (60%). W sferze finansowej wskazano wysokie koszty funkcjonowania (52,%), brak własnych środków finansowych (80%), wysokie koszty kredytów i pożyczek (80%).

Barierę środowiskową zidentyfikowano poprzez informacyjną i lokalną sferę badania postaw przedsiębiorczych. Ankietowani wskazali na ograniczony dostęp do informacji gospodarczej (52,5%). W sferze lokalnej rolnicy wytypowali czynniki związane z brakiem instytucji otoczenia biznesu (57,5%), niewiedzę na temat szkoleń biznesowych (70%) i dużą konkurencję ze strony większych obiektów turystycznych (55%).

Wnioski

Z badań wynika, iż aktywność rolników w podejmowaniu działań przedsiębiorczych wyznaczają motywy osobiste i społeczne. Stwierdzono, że w perspektywie polityki Unii Europejskiej postawy przedsiębiorcze rolników powiatu tarnobrzeskiego wyznaczają ramy programowe rozwoju agroturystyki na poziomie europejskim, krajowym, wojewódzkim i powiatowym. Zaobserwowano silnie ukształtowany potencjał agroturystyki w Polsce w latach 2014–2016 w kontekście turystyki zagranicznej i turystyki krajowej. Stwierdzono, iż pomimo silnie rozwiniętej agroturystyki w województwie podkarpackim w 2017 r. w powiecie tarnobrzeskim aktywność rolników indywidualnych jest znikoma. Ustalono, że postawy przedsiębiorcze są ograniczane głównie przez bariery prawne, ekonomiczne i środowiskowe.

Bibliografia

- Drzewiecki M. (1995)**, *Agroturystyka: założenia, uwarunkowania, działania*, Instytut Wydawniczy Świadectwo, Bydgoszcz.
- Griffin R.W. (2001)**, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa.
- Hall C.S., Lindzey G. (1990)**, *Teorie osobowości*, PWN, Warszawa.
- Kotler Ph. Armstrong G., Saunders J., Wong V. (2002)**, *Marketing. Podręcznik europejski*, PWE, Warszawa.
- Kuciński K. (2010)**, *Regionalna perspektywa przedsiębiorczości*, [w:] K. Kuciński (red.), *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, Difin, Warszawa.
- Macias J. (2010)**, *Przedsiębiorczość strategiczna – kluczowe czynniki konkurencyjności przedsiębiorstwa w czasach burzliwych*, „Przegląd Organizacji” nr 2.
- Rubinkiewicz A. (2005)**, *Agroturystyka jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości na wsi*, [w:] W. Gierulski (red.), *Ekonomia, Technika, Zarządzanie*, z. 33, Politechnika Świętokrzyska, Kielce.
- Sikora J. (2012)**, *Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*, C. H. Beck, Warszawa.

Potencjał agroturystyki a bariery przedsiębiorczości rolników...

Woźniak J. (2012), *Oczekiwania wobec przyszłej europejskiej polityki spójności – perspektywa polskich województw*, [w:] *Ramy prawne europejskiej polityki spójności na lata 2014–2020 w opiniach ekspertów*, Wydawnictwo „Wokół nas”, Gliwice.

Rozdział 8

Inwestycje w kapitał ludzki osób bezrobotnych na przykładzie wybranych instrumentów polityki rynku pracy w powiecie tarnobrzeskim

Agnieszka Buś-Bidas*
Społeczna Akademia Nauk
Wydział Zamiejscowy w Tarnobrzegu
*agnieszkabus@poczta.onet.pl

Wprowadzenie

Kapitał ludzki, należący do zasobów niematerialnych i stanowiący najważniejszą składową kapitału intelektualnego, definiowany jest jako zbiór właściwości tkwiących w ludziach, takich jak: wiedza, umiejętności, doświadczenie zawodowe, cechy psychologiczne, zdrowie i zachowania [Listwan 2005, s. 7]. Bez względu na status człowieka na rynku pracy – bezrobotny, poszukujący pracy, pracujący – ta właściwość zawsze ma określoną wartość. W przypadku pracowników wpływa na wydajność i efekty pracy, które mogą być źródłem obecnych bądź przyszłych dochodów zarówno dla pracującego, jak i organizacji. Z kolei sytuacje takie jak bezrobocie, ubóstwo, wykluczenie społeczne sprzyjają utracie kapitału ludzkiego. W efekcie faktyczny poziom akumulacji kapitału ludzkiego jest niższy od możliwego. Kapitał ludzki to kategoria dynamiczna i jakościowa. Można go kształtować i rozwijać poprzez inwestycje, a z drugiej strony podlega on deprecjacji.

W dokumencie „Program operacyjny Kapitał ludzki: Narodowe strategiczne ramy odniesienia 2007–2013” [2015, s. 5] wskazuje się, iż:

Rozdział 8

- kapitał ludzki określa zdolności ludzi do pracy, adaptacji do zmian w otoczeniu oraz możliwości tworzenia nowych rozwiązań,
- wzrost zatrudnienia poprzez rozwój kapitału ludzkiego i społecznego stanowi istotny czynnik przyczyniający się do pełniejszego wykorzystania zasobów pracy oraz wspierający wzrost konkurencyjności gospodarki,
- rozwojowi kapitału ludzkiego służą m.in. działania takie jak: zwiększenie elastyczności rynku pracy i adaptacyjności pracowników, zwiększenie poziomu spójności społecznej, budowa społeczeństwa opartego na wiedzy poprzez rozwój wykształcenia i kwalifikacji, rozwój opieki zdrowotnej jako czynnika determinującego jakość zasobów pracy, zapewnienie spójności stopnia rozwoju zasobów ludzkich w wymiarze przestrzennym.

Zatem inwestowanie w kapitał ludzki to nie tylko inwestowanie w edukację, lecz także w zdrowie, kulturę i ochronę środowiska.

W niniejszym rozdziale poruszana jest tematyka aktywności inwestycyjnej w kapitał ludzki osób bezrobotnych podejmowanej przez publiczne służby zatrudnienia na przykładzie Powiatowego Urzędu Pracy w Tarnobrzegu (inne podmioty mające wkład w rozwój kapitału ludzkiego to m.in. gospodarstwa domowe, przedsiębiorcy pracodawcy). Celem rozdziału jest analiza i ocena efektywności wybranych edukacyjnych instrumentów polityki rynku pracy służących podnoszeniu kompetencji osób bezrobotnych, wdrażanych przez PUP w Tarnobrzegu w latach 2010–2016. Przyjęty zakres przedmiotowy, podmiotowy, przestrzenny i czasowy pracy badawczej wymagał zastosowania następujących metod badawczych: metoda badania dokumentów, metoda wywiadu, metoda graficzna.

Sytuacja na tarnobrzeskim rynku pracy

Obecnie profil powiatu tarnobrzeskiego i miasta Tarnobrzeg jest wyraźnie usługowy, o czym świadczy nie tylko liczba podmiotów gospodarczych działających w sektorze usługowym (w 2015 r. – 4267, co stanowiło 51,5% ogółu przedsiębiorstw), lecz także liczba pracujących w sektorze usługowym (w 2015 r. – 11 916 osób, co stanowiło 59,4% ogółu pracujących) i statystyka dotycząca zawodów, na które jest zgła-

Investycje w kapitał ludzki osób bezrobotnych...

szane największe zapotrzebowanie – związanych głównie z sektorem usługowym.

Na sytuację gospodarczą jednostki samorządowej, a tym samym na lokalny rynek pracy od połowy lat 90. istotny wpływ ma Tarnobrzeńska Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Wisłosan, podstrefy Tarnobrzeg i Nowa Dęba. Jej powstanie umożliwiło uporanie się w części z problemami restrukturyzacyjnymi sektora przemysłu siarkowego poprzedniego systemu gospodarczego. Uruchomiono nowe rodzaje działalności produkcyjnej i usługowej, wzrosła aktywność budowlana, powiększyły się dochody z podatków, rozwinęła się infrastruktura. Nowe miejsca pracy stworzone w przedsiębiorstwach funkcjonujących w SSE spowodowały powstanie kilku tysięcy dodatkowych miejsc pracy w powiecie i w całym kraju [Domański, Gwosdz 2005, ss. 128–131, 158–159].

Tabela 1. Charakterystyka tarnobrzezkiego rynku pracy

Cecha	2010	2015/2016
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych	5983	4414
Stopa bezrobocia (w %)	14,8 (p.t.) 14,2 (m.T.)	10,2 (p.t.) 11,8 (m.T.)
Pracujący ogółem, w tym kobiety	19988 9600	20072* 9677*
Liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności	628 (p.t.) 1060 (m.T.)	629 (p.t.)* 1027 (m.T.)*

Oznaczenia: p.t – ziemski powiat tarnobrzezki, m.T. – miasto Tarnobrzeg, * – dane z 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://tarnobrzeg.praca.gov.pl/-/4142035-stopa-bezrobocia-w-grudniu-2016-roku>; <http://tarnobrzeg.praca.gov.pl/-/1494244-stopa-bezrobocia-w-grudniu-2010-roku>; *Województwo podkarpackie podregiony, powiaty, gminy 2016* 2016, ss. 85, 127; *Województwo podkarpackie podregiony, powiaty, gminy 2011* 2011, s.146; *Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie podkarpackim w 2011 roku* 2012, s.17; dane udostępnione przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu Dział Rynek Pracy].

Za optymistyczne tendencje na lokalnym rynku pracy w powiecie tarnobrzezkim, a patrząc szerzej – na polskim rynku pracy – odpowiedzialne są m.in.: dobra koniunktura na światowych rynkach, dostęp do unijnych środków finansowych dzięki funkcjonowaniu w strukturach Unii Europejskiej. Dofinansowanie wielu inicjatyw aktywizujących lokalne i regionalne rynki pracy w ramach programów operacyjnych w okresach programowania 2004–2006 i 2007–2013 znajduje odzwier-

ciędlenie w poprawie wielkości i wskaźników dotyczących rynku pracy, m.in. stopy bezrobocia, wskaźnika zatrudnienia, współczynnika aktywności zawodowej, przeciętnego wynagrodzenia. Ten stan rzeczy nie powinien jednak przesłaniać w dalszym ciągu niezbyt korzystnej sytuacji na tarnobrzeskim rynku pracy. W 2016 r. z ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tarnobrzegu 87,2% były to osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym 56,1% – osoby długotrwale bezrobotne, 28,5% – osoby bezrobotne do 30. roku życia. PUP w Tarnobrzegu stosuje szeroki – określony ustawowo – katalog aktywnych instrumentów rynku pracy wobec wybranych kategorii bezrobotnych. Przedmiotem badań stały się edukacyjne formy aktywizacji zawodowej, a w szczególności podstawa ich wdrażania i efektywność, która jest miarą określającą rezultaty udzielonego wsparcia.

Efektywność edukacyjnych form aktywizacji zawodowej bezrobotnych

Urząd pracy, o ile nie dysponuje ofertą odpowiedniej pracy, może pomóc lepiej dostosować kompetencje klienta – osoby bezrobotnej, poszukującej pracy – do potrzeb pracodawców, oferując im m.in. następujące usługi i instrumenty rynku pracy: szkolenie, staż, finansowanie studiów podyplomowych, finansowanie egzaminów i finansowanie uzyskania licencji, bon stażowy i bon szkoleniowy oraz stypendium z tytułu podjęcia nauki.

Szkolenia nazywane są pozaszkolnymi zajęciami mającymi na celu uzyskanie, uzupełnienie lub doskonalenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych lub ogólnych potrzebnych do wykonywania pracy, w tym umiejętności poszukiwania zatrudnienia (art. 2.1 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy [Dz. U. z 2017 r. poz. 1065]).

W zakresie kompetencji starosty leży inicjowanie, organizowanie i finansowanie szkoleń osób bezrobotnych zarówno w formie grupowej, jak i indywidualnej. Szkolenia grupowe skierowane są do określonej grupy osób bezrobotnych (w zależności od typu szkolenia i zawodu) i poprzedza je rekrutacja przeprowadzona przez powiatowy urząd pracy. Skierowanie na szkolenie indywidualne następuje na wniosek

Investycje w kapitał ludzki osób bezrobotnych...

bezrobotnego, pod warunkiem uzasadnienia celowości szkolenia (art. 40. 3).

Szkolenia odbywają się w formie kursów realizowanych według planu nauczania obejmującego przeciętnie nie mniej niż 25 godzin zegarowych w tygodniu (przepisy odrębne mogą przewidywać niższy wymiar szkolenia). Szkolenia trwają do 6 miesięcy, a w sytuacjach uzasadnionych programem szkolenia w danym zawodzie nie dłużej niż 12 miesięcy. Z kolei w przypadkach osób bez kwalifikacji zawodowych szkolenia trwają do 12 miesięcy, a w sytuacjach uzasadnionych programem szkolenia w danym zawodzie nie dłużej niż 24 miesiące (art. 40. 4).

W latach 2010–2016 w grupowych i indywidualnych szkoleniach organizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu udział wzięło i zakończyło kurs ponad 2 tys. osób bezrobotnych. Szkoleni bezrobotni w ogólnej liczbie bezrobotnych stanowili w badanym okresie od 2,1% do 8,3%. Z przeprowadzonych analiz efektywności szkoleń organizowanych w latach 2013–2015 wynika, że ponad połowę szkolonych stanowili bezrobotni w wieku 18–35, o wykształceniu policealnym i średnim zawodowym oraz wyższym, pozostających bez pracy do 12 miesięcy, zamieszkujących miasto. Spośród osób biorących udział w szkoleniach zdecydowaną większość (powyżej 80%) stanowili mężczyźni [*Analiza skuteczności... w 2015 roku*, ss. 3–6, *Analiza skuteczności... w 2014 roku*, ss. 3–7, *Analiza skuteczności... w 2013 roku*, ss. 3–5].

Szkolenia, które cieszyły się największą popularnością wśród bezrobotnych, miały charakter szkoleń zawodowych z zakresu:

- kierowca wózków jezdniowych,
- programowanie i obsługa obrabiarek sterowanych numerycznie,
- spawanie spoinami pachwinowymi blach i rur,
- księgowość komputerowa z elementami kadr i płac,
- kwalifikacja wstępna przyspieszona w zakresie kat. D1, D, D1+E, D+E, C1, C, C1+E, C+E.

Ponadto znacznym zainteresowaniem cieszyły się szkolenia o charakterze ogólnym z następującej tematyki: ABC przedsiębiorczości i umiejętności poszukiwania pracy.

Rozdział 8

Efektywność zatrudnieniowa¹ szkoleń w latach 2010–2016 wykazywała wyraźną tendencję wzrostową, od 30,2% w 2010 r. do 56,4% w 2016 r. Mimo to w dalszym ciągu wskaźnik ten przyjmuje wartości najniższe w stosunku do wartości wskaźników charakteryzujących inne formy aktywizacji zawodowej (tj. roboty publiczne, prace interwencyjne, staże, wyposażenie/doposażenie stanowisk pracy, dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej). Poza latami 2010 i 2013 w powiecie tarnobrzesckim odnotowano porównywalną lub wyższą efektywność zatrudnieniową niż w województwie podkarpackim i w skali kraju.

Szkolenia należą do najbardziej opłacalnych z ekonomicznego punktu widzenia instrumentów rynku pracy. Efektywność kosztowa² w analizowanym okresie była zróżnicowana i kształtowała się od 4 226,77 zł do 8 192,00 zł. Poniesione koszty ponownego zatrudnienia na poziomie powiatu były, za wyjątkiem 2013 r., wyższe od wielkości wygenerowanych kosztów na poziomie województwa podkarpackiego i kraju.

¹ Efektywność zatrudnieniowa to stosunek liczby osób bezrobotnych, które w danym roku po zakończeniu lub przerwaniu udziału w określonej formie aktywizacji w okresie trzech miesięcy były zatrudnione przez co najmniej 30 dni, do liczby osób, które w danym roku zakończyły udział w danej formie aktywizacji. Przez zatrudnienie na potrzeby liczenia efektywności rozumie się:

- wykonywanie pracy na podstawie stosunku pracy, stosunku służbowego oraz umowy o pracę nakładczą – zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 43 ustawy,
- wykonywanie pracy lub świadczenie usług na podstawie umów cywilnoprawnych, w tym umowy agencyjnej, umowy-zlecenia, umowy o dzieło albo w okresie członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych lub spółdzielni usług rolniczych, zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 11 ustawy,
- wykonywanie działalności gospodarczej na podstawie wpisu do rejestru przedsiębiorców KRS lub CEIDG,

[Efektywność działań aktywizujących realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2014 roku 2015, s. 6].

² Efektywność kosztowa (koszt ponownego zatrudnienia) jest ustalana w wyniku podzielenia w danym roku kwoty poniesionych wydatków (kasowo) na daną formę aktywizacji przez liczbę osób bezrobotnych, które w danym roku po zakończeniu udziału w danej formie aktywizacji uzyskały w okresie do trzech miesięcy zatrudnienie [Efektywność działań aktywizujących realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2014 roku 2015, s. 6].

Inwestycje w kapitał ludzki osób bezrobotnych...

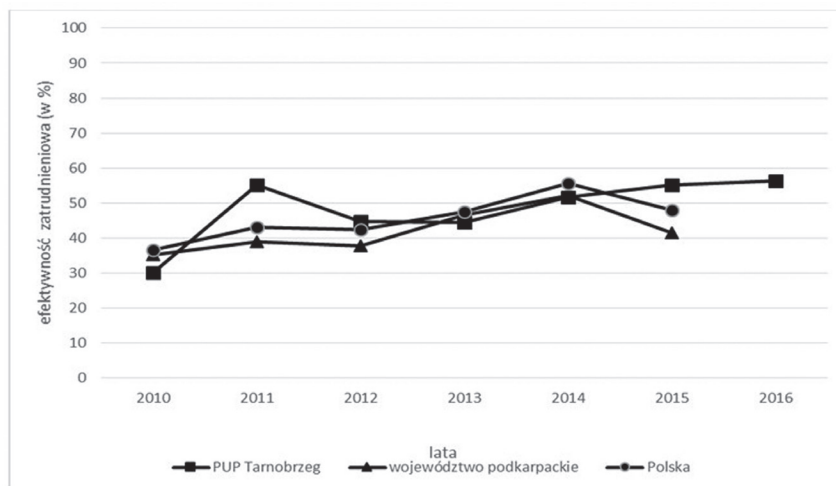
Tabela 1. Szkolenia w latach 2010–2016 – ujęcie ilościowe

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba osób, które ukończyły szkolenie	496	230	226	498	341	127	94
Liczba osób, które podjęły pracę w trakcie lub w okresie trzech miesięcy po zakończeniu szkolenia	150	127	101	222	176	70	53
Efektywność zatrudnieniowa (w %)	30,2	55,2	44,7	44,6	51,6	55,1	56,4
Koszt ponownego zatrudnienia (w zł)	8 192,00	4 226,77	6 773,27	5 911,71	5 542,61	6 924,28	6 505,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie: danych udostępnionych przez Powiatowy Urząd Pracy w Tamobrzegu Dział Rynku Pracy, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Departament Funduszy; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2015 roku* 2016, ss. 18, 20; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2014 roku* 2015, s. 63; *Efektywność działań aktywizujących realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2013 roku* 2014, s. 54; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2012 roku* 2013, s. 54; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2011 roku* 2012, s. 31; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2010* 2011, s. 31].

Rozdział 8

Wykres 2. Efektywność zatrudnieniowa szkoleń w latach 2010–2016 – powiat, województwo, kraj

* brak danych dotyczących efektywności zatrudnieniowej szkoleń w 2016 r. dla województwa podkarpackiego i kraju. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu Dział Rynku Pracy, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Departament Funduszy; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2015 roku* 2016, ss. 18, 20; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2014* 2015, s. 63; *Efektywność działań aktywizujących realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2013 roku* 2014, s. 54; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2012* 2013, s. 54; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2011* 2012, s. 31; *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2010* 2011, s. 31].

W celu poprawy efektywności szkoleń Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu od 2014 r. dokonuje diagnozy potrzeb szkoleniowych w powiecie tarnobrzeskim i mieście Tarnobrzeg. Diagnoza opiera się na:

- analizie zawodów deficytowych i nadwyżkowych w mieście Tarnobrzeg i powiecie tarnobrzeskim,

Inwestycje w kapitał ludzki osób bezrobotnych...

- strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007–2020, strategii rozwoju miasta Tarnobrzeg na lata 2014–2020, strategii rozwoju powiatu tarnobrzeskiego na lata 2007–2015,
- publikacjach: Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu pt. „Rynek pracy w powiecie tarnobrzeskim – badania przedsiębiorców powiatu tarnobrzeskiego”, Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie pt. „Podkarpacki monitoring rynku pracy i edukacji”, BD CENTER w Rzeszowie pt. „Badanie lokalnego rynku pracy miasta Tarnobrzeg i powiatu tarnobrzeskiego”, Centrum Doradztwa Strategicznego w Krakowie pt. „Trajektorie migracyjne województwa podkarpackiego”,
- analizie ofert pracy złożonych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tarnobrzegu, analizie ofert pracy zamieszczanych w prasie lokalnej („Tygodnik Nadwiślański”) oraz w internecie (www.praca.pl, www.pracuj.pl, www.joble.pl, www.trovit.pl, www.careerjet.pl, www.indeed.pl),
- potrzebach szkoleniowych osób bezrobotnych zgłaszanych u pośrednika pracy, doradcy zawodowego, lidera Klubu Pracy, potrzebach szkoleniowych zgłoszonych przez ośrodki pomocy społecznej,
- analizie efektywności przeprowadzonych szkoleń w latach ubiegłych,
- badaniach ankietowych potrzeb szkoleniowych osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Tarnobrzegu,
- badaniach ankietowych potrzeb szkoleniowych pracodawców.

Staż oznacza nabywanie przez bezrobotnego umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez wykonywanie zadań w miejscu pracy bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą (art. 2.1). Staż odbywa się na podstawie umowy zawartej pomiędzy starostą a pracodawcą według określonego programu przez okres nieprzekraczający sześciu miesięcy (a w wypadku bezrobotnych do 30. roku życia – przez okres do 12 miesięcy). Przygotowany program stażu uwzględnia predyspozycje psychofizyczne i zdrowotne, poziom wykształcenia oraz dotychczasowe kwalifikacje zawodowe bezrobotnego (art. 53.1, 2 i 4).

Rozdział 8

Staż to instrument rynku pracy, który w latach 2010–2016 aktywizował zawodowo najliczniejszą grupę bezrobotnych, w tym w szczególności młodych bezrobotnych. Odsetek bezrobotnych objętych stażem każdego roku wynosił powyżej 13%, z wyjątkiem 2012 r. – staż realizowało wówczas 6,7% ogółu bezrobotnych. Staże organizowano w przedsiębiorstwach, instytucjach publicznych i pozarządowych najczęściej na następujących stanowiskach: referent, pracownik administracyjno-biurowy, asystent ekonomiczny, księgowy, robotnik gospodarczy, opiekun, sprzedawca, kucharz.

Efektywność zatrudnieniowa staży od 2012 r. kształtuje się na wysokim poziomie, powyżej 70%. Jest to kolejny wskaźnik, który, po pierwsze, wykazuje tendencję wzrostową (dla porównania efektywność zatrudnieniowa w 2010 r. nie przekraczała 40%), po drugie, nawet o kilka punktów procentowych jest wyższy od wartości wskaźników obliczonych dla województwa podkarpackiego i kraju.

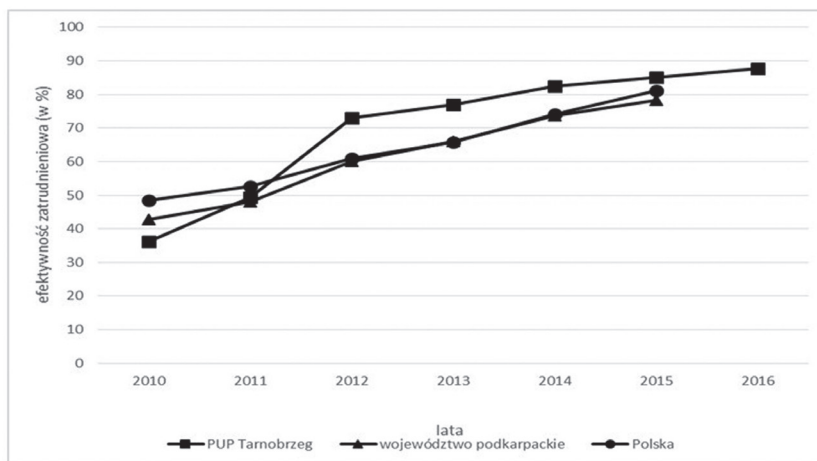
Tabela 2. Staże w latach 2010–2016 – ujęcie ilościowe

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba osób, które ukończyły staż	840	823	441	806	819	868	744
Liczba osób, które podjęły pracę w trakcie lub w okresie trzech miesięcy po zakończeniu stażu	304	406	322	620	675	738	652
Efektywność zatrudnieniowa (w %)	36,2	49,3	73,0	76,9	82,4	85,0	87,6
Koszt ponownego zatrudnienia (w zł)	23380,92	8387,68	9929,81	7138,87	8851,41	8682,38	8464,72

Źródło: opracowanie własne na podstawie: danych udostępnionych przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu Dział Rynku Pracy oraz [Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej – tywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2016, ss. 32–33; Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2015, s. 111; Efektywność działań aktywizujących realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2014, s. 118, Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2013, s. 118; Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2012, s. 95; Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2011, s. 95].

Rozdział 8

Wykres 3. Efektywność zatrudnieniowa staży w latach 2010–2016 – powiat, województwo, kraj

* brak danych dotyczących efektywności zatrudnieniowej staży w 2016 r. dla województwa podkarpackiego i kraju

Źródło: opracowanie własne na podstawie: danych udostępnionych przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu Dział Rynku Pracy oraz [Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2015 roku 2016, ss. 32–33; Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2014 2015, s. 111; Efektywność działań aktywizujących realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2013 roku 2014, s. 118, Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2012 2013, s. 118; Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2011 2012, s. 95; Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2010 2011, s. 95].

Efektywność kosztową staży można określić jako średnią, na poziomie 8 575,81 zł w latach 2011–2016. W roku 2010 efektywność kosztowa wynosiła ponad 23 tys. zł. Było to związane z osiągnięciem niskiej efektywności zatrudnieniowej. W tym roku łączny koszt organizacji staży – tj. 7 107 799,69 zł – dzielono przez liczbę osób bezrobotnych, tj. 304, które podjęły pracę w trakcie stażu lub w okresie trzech miesięcy po jego zakończeniu.

Inwestycje w kapitał ludzki osób bezrobotnych...

Katalog instrumentów rynku pracy służących podnoszeniu kwalifikacji bezrobotnych powiatu tarnobrzeskiego i miasta Tarnobrzeg tworzy ponadto:

1. finansowanie studiów podyplomowych należne organizatorowi studiów przez starostę na wniosek bezrobotnego z Funduszu Pracy do wysokości 100%, jednak nie więcej niż 300% przeciętnego wynagrodzenia;
2. finansowanie egzaminów umożliwiających uzyskanie świadectw, dyplomów, zaświadczeń, określonych uprawnień zawodowych lub tytułów zawodowych oraz finansowanie uzyskania licencji niezbędnych do wykonywania danego zawodu,
3. bon stażowy będący gwarancją skierowania do odbycia stażu u pracodawcy wskazanego przez bezrobotnego na okres 6 miesięcy, przy czym pracodawca zobowiązuje się do zatrudnienia bezrobotnego po zakończeniu stażu przez okres 6 miesięcy. Bon szkoleniowy stanowi gwarancję skierowania bezrobotnego na wskazane przez niego szkolenie oraz opłacenia kosztów poniesionych w związku z podjęciem szkolenia,
4. stypendium z tytułu podjęcia nauki przysługujące bezrobotnemu bez kwalifikacji zawodowych, który w okresie 12 miesięcy od dnia zarejestrowania podjął dalszą naukę w szkole ponadgimnazjalnej albo w szkole wyższej, gdzie studiuje w formie studiów niestacjonarnych.

W latach 2010–2016 łącznie 323 osobom bezrobotnym i pracującym, które ukończyły 45. rok życia, sfinansowano studia podyplomowe na kierunkach zarówno tradycyjnych, m.in.:

- administracja publiczna z elementami e-administracji,
- rachunkowość, finanse i system podatkowy,
- zamówienia publiczne,
- edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna,
- zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy,
- zarządzanie projektami,
- zarządzanie finansami Unii Europejskiej,

jak i na kierunkach nowatorskich, takich jak: tyflopedagogika, psychonkologia w praktyce klinicznej, coaching zdrowia. W analizowanym okresie efektywność zatrudnieniowa podlegała istotnym wahaniom, kształtowała się od 46% w 2013 r. do 84,9% w roku 2016.

Rozdział 8

Tabela 3. Finansowanie studiów podyplomowych w latach 2010–2016 – ujęcie ilościowe

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba osób, które ukończyły studia podyplomowe	52	50	45	50	35	38	53
Liczba osób, które podjęły pracę w trakcie studiów podyplomowych lub w okresie trzech miesięcy po ich zakończeniu	38	27	32	23	24	25	45
Efektywność Zatrudnieniowa (w %)	73,1	54,0	71,1	46,0	68,6	65,7	84,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: danych udostępnionych przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu Dział Rynku Pracy.

Tabela 4. Finansowanie egzaminów i uzyskania licencji w latach 2010-2016 – ujęcie ilościowe

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Liczba osób, które zdały egzamin, uzyskały licencję	8	9	12	13	7	1	0
Liczba osób, które podjęły pracę w trakcie lub w okresie 3 miesięcy po zdaniu egzaminu, uzyskaniu licencji	5	4	5	4	3	0	0
Efektywność zatrudnieniowa (w %)	62,5	44,0	41,7	30,8	42,8	0	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie: danych udostępnionych przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu Dział Rynku Pracy.

W latach 2010–2016 łącznie 50 osobom bezrobotnym sfinansowano koszty egzaminów, które umożliwiły uzyskanie, np. uprawnień energetycznych, uprawnień spawalniczych, uprawnień gazowych. Ponadto

Inwestycje w kapitał ludzki osób bezrobotnych...

sfinansowano koszty egzaminów, m.in. czeladniczego w zawodzie kosmetyczka, czeladniczego w zawodzie fryzjer oraz sfinansowano koszty uzyskania licencji na pracownika ochrony fizycznej i syndyka. Ze wskazanej grupy osób bezrobotnych objętej wsparciem finansowym tylko 21 osób podjęło pracę w okresie trzech miesięcy po zdaniu egzaminu i uzyskaniu licencji. Zatem średnia wartość efektywności zatrudnieniowej dla analizowanego okresu wynosiła 42%.

Statystyka dotycząca wsparcia w ramach bonu stażowego przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu w latach 2014–2016 przedstawiała się następująco:

- stan na 31 grudnia 2014 r. – 29 osób bezrobotnych,
- stan na 31 grudnia 2015 r. – 25 osób bezrobotnych (umowy zawarto w 2015 roku) i 29 osób bezrobotnych kontynuujących staże rozpoczęte w 2014 r.,
- stan na 31 grudnia 2016 r. – forma wsparcia nie była realizowana.

Liczba bezrobotnych objętych wsparciem w ramach bonu szkoleniowego przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu wynosiła: 12 osób (stan na 31 grudnia 2014 r.), 25 osób (stan na 31 grudnia 2015 r.), 1 osoba (stan na 31 grudnia 2016 r.).

W badanym okresie liczba osób bezrobotnych pobierających stypendium z tytułu podjęcia nauki wynosiła odpowiednio:

- 14 osób bezrobotnych (stan na 31 grudnia 2010 i 2011 r.),
- 17 osób bezrobotnych (stan na 31 grudnia 2012, 2013 i 2014 r.),
- 2 osoby bezrobotne (stan na 31 grudnia 2015 r.).

Efektywność zatrudnieniowa tego instrumentu rynku pracy w każdym z analizowanych lat wynosiła 0%, stąd decyzja Powiatowego Urzędu Pracy w Tarnobrzegu o niepodejmowaniu inicjatywy w tym zakresie w roku 2016.

Prezentowane instrumenty rynku pracy służące podnoszeniu kompetencji osób bezrobotnych w formie: finansowania studiów podyplomowych, bonu stażowego, bonu szkoleniowego, stypendium z tytułu podjęcia nauki, finansowania egzaminów i uzyskania licencji pełnią funkcję uzupełniającą w stosunku do wdrażanych podstawowych usług edukacyjnych, tj. staży i szkoleń. Znajduje to odzwierciedlenie w liczbie korzystających z tego typu form wsparcia, w wielkości zaangażowanych środków finansowych. Z uwagi na przyjętą metodologię obliczania efektywności bonu

stażowe i bony szkoleniowe zostały włączone do grupy form wsparcia „staże” i „szkolenia”. Zatem obliczana jest zagregowana efektywność (za-trudnieniowa i kosztowa) staży i bonów stażowych oraz szkoleń i bonów szkoleniowych.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy sformułowano następujące wnioski dotyczące polityki rynku pracy prowadzonej na poziomie lokalnym przez Powiatowy Urząd Pracy w Tarnobrzegu:

- stosowany jest szeroki zakres edukacyjnych narzędzi aktywizacji zawodowej bezrobotnych, które wykazują coraz bardziej zindywidualizowany charakter, m.in. osoby bezrobotne wnioskowały i uzasadniały celowość udziału w szkoleniach, studiach podyplomowych, stażach i ich finansowanie,
- poprzeczanie wdrażania edukacyjnych narzędzi wsparcia diagnozą potrzeb szkoleniowych pozwala m.in. na określenie luk kompetencyjnych – różnic między wymaganiami stawianymi pracownikom przez przyszłych pracodawców na danych stanowiskach a poziomem wiedzy i umiejętności osób bezrobotnych – i bardziej racjonalne przygotowywanie planów szkoleń,
- z uwagi na fakt, że szkolenia charakteryzują się niskim kosztem ponownego zatrudnienia, powinny pełnić funkcję usługi proponowanej w pierwszej kolejności osobom bezrobotnym,
- efektywność zatrudnieniowa podstawowych edukacyjnych instrumentów polityki rynku pracy w badanym okresie w powiecie tarnobrzesckim wykazywała tendencję wzrostową (i ma to także wymiar ogólnopolski), a ponadto najczęściej kształtowała się na poziomie wyższym bądź porównywalnym z efektywnością zatrudnieniową dla województwa podkarpackiego i całego kraju.

Jednak w ocenie Najwyższej Izby Kontroli słabością stosowanego systemu wsparcia osób bezrobotnych, w ujęciu ogólnopolskim, jest zbyt niski stopień osiągnięcia długookresowego celu aktywizacji, jakim jest utrzymanie zatrudnienia. Na podstawie przeprowadzonych kontroli po upływie roku od zakończenia aktywizacji wskaźniki skuteczności poszczególnych form były znacznie niższe od wyliczonych dla okresu

trzech miesięcy. Trwałość zatrudnienia po upływie roku wynosiła w latach 2011–2013 dla staży od 23,2% do 29,6%, dla szkoleń od 12,7% do 17,2% [*Skuteczność wybranych...*, s. 8]. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, w celu realizacji zaleceń NIK, zapowiedziało podjęcie działań zmierzających do opracowania nowej metodologii określania efektywności działań aktywizacyjnych [*Skuteczność wybranych...*, s. 14].

Bibliografia

Domański B., Gwosdz K. (red.) (2005), *Dziesięć lat doświadczeń pierwszej polskiej specjalnej strefy ekonomicznej. Mielec 1995-2005*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Agencja Rozwoju Przemysłu S.A., Oddział w Mielcu, Urząd Miasta Mielec, Kraków–Mielec.

Listwan T. (2005), *Słownik zarządzania kadrami*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa.

Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (2015), *Program operacyjny Kapitał ludzki: Narodowe strategiczne ramy odniesienia 2007–2013*, Warszawa.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Departament Funduszy (2016), *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej, realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2015 roku*, Warszawa.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Funduszy (2015), *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2014*, Warszawa.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Funduszy (2014), *Efektywność działań aktywizujących realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2013 roku*, Warszawa.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Funduszy (2013), *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2012*, Warszawa.

Rozdział 8

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Funduszy (2012), *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2011*, Warszawa.

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Funduszy (2011), *Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w roku 2010*, załącznik nr 1, Warszawa.

Najwyższa Izba Kontroli (2015), *Informacja o wynikach kontroli Skuteczność wybranych form aktywnego przeciwdziałania bezrobociu w niektórych województwach*, Warszawa.

Powiatowy Urząd Pracy (2016), *Analiza skuteczności i efektywności szkoleń organizowanych w 2015 roku*, Tarnobrzeg.

Powiatowy Urząd Pracy (2015), *Analiza skuteczności i efektywności szkoleń organizowanych w 2014 roku*, Tarnobrzeg.

Powiatowy Urząd Pracy (2014), *Analiza skuteczności i efektywności szkoleń organizowanych w 2013 roku*, Tarnobrzeg.

Urząd Statystyczny w Rzeszowie (2016), *Województwo podkarpackie podregiony, powiaty, gminy 2016*, Rzeszów.

Urząd Statystyczny w Rzeszowie (2011), *Województwo podkarpackie podregiony, powiaty, gminy 2011*, Rzeszów.

Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie (2012), *Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie podkarpackim w 2011 roku*, Rzeszów.

Akty prawne

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1065).

Netografia

<http://tarnobrzeg.praca.gov.pl/-/4142035-stopa-bezrobocia-w-grudniu-2016-roku>.

<http://tarnobrzeg.praca.gov.pl/-/1494244-stopa-bezrobocia-w-grudniu-2010-roku>.